

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

TERCÜMAN GAZETESİNDE JAPON ALGISI

Fatmana CERAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

TERCÜMAN GAZETESİNDE JAPON ALGISİ

Fatmana CERAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Fatmana Ceran tarafından hazırlanan "Tercüman Gazetesinde Japon Algısı" başlıklı bu çalışma, 15.08.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

Prof. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU

[İ m z a]

Prof. Dr. Ali Merthan DÜNDAR

[İ m z a]

Doç. Dr. Erkin EKREM

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

Bu tez çalışmasında Sayın (Unvanı, Adı ve Soyadı) Ortak Danışman olarak görev almıştır.

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Fatmana CERAN

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç. Dr. Erkin EKREM** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Fatmana CERAN

ÖZET

CERAN, Fatmana. *Tercüman Gazetesinde Japon Algısı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

İsmail Bey Gaspıralı'nın uzun süre yayınladığı Tercüman gazetesinde uzak doğudaki Asya kıtasının yeni gücü olan Japonya'nın geçirdiği hemen hemen bütün süreçlerinden bahsedilmiştir. Bu sayede Tercüman gazetesi Meiji öncesi, Meiji döneminin kültürel, sosyal, siyasi birçok yönleri inceleme olanağı sağladı. Gaspıralı bilhassa Rus Japon Muharebesindeki ahvali hem Rusya topraklarındaki hem de Japonya topraklarındaki yankılarını olayın sıcaklığı ile okuyucularına aktarmıştır. Artık bu muharebeden sonra Tercüman gazetesinde Japonya ile ilgi haberlerde artış görülüyor. Japonya hakkında bize zengin bir bilgi kaynağı sunmuştur.

Anahtar Sözcükler

Japonya, İsmail Gaspıralı, Tercüman, Rusya

ABSTRACT

CERAN, Fatmana. *Japanese Perception in Tercüman Newspaper*, Master's Thesis, Ankara, 2022.

In the Tercüman Newspaper, in which İsmail Gaspıralı was published for a long time, almost all the processes of Japan, the new power of the Asian continent in the far east, were mentioned. In this way, Tercüman Newspaper provided the opportunity to examine many cultural, social and political aspects of the pre-Meiji period. In particular, the situation in the Russian-Japanese War has been conveyed to his readers with the warmth of the event, its echoes both in Russia and Japan. After this war, there is an increase in the news about Japan in the Tercüman Newspaper. It has provided us with a rich source of information about Japan.

Keywords

Japanese, Tercuman, Russia

KISALTMALAR

A.g.e: Adı geçen eser

Bkz: Bakınız

BOA: Başkanlık Osmanlı Arşivi

C: Cilt

ev. Çeviren

Haz: Hazırlayan

Nr: Numara

S: Sayfa

T.D.V : Türk Diyanet Vakfı

T.T.K : Türk Tarih Kurumu

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vi
ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM :TERCÜMAN GAZETESİNDE ÇİN-JAPON MUHAREBESİ (1894-1895)	25
1.1. MUHAREBE ÖNCESİ JAPONYA’NIN ÇİN’E YAKLAŞIMI	25
1.2. ÇİN-JAPON MUHAREBESİ	27
1.2.1 Üçlü Müdahale ve Revize Edilen Anlaşmanın Sonuçları.....	30
2. BÖLÜM :TERCÜMAN GAZETESİNDE RUS-JAPON MUHAREBESİ (1904-1905)	40
2.1. MUHAREBEDEN ÖNCE RUS-JAPON İLİŞKİLERİ	40
2.2 RUS-JAPON MUHAREBESİ	51
2.2.1 Barış Görüşmeleri ve Portsmouth Anlaşması.....	68
2.2.2 Rus Esirler ve Japonların Esirlere Karşı Tutumu	71
2.2.3 Muharebenin Diğer Ülkelerdeki Yankısı.....	73
2.2.4 Muharebenin Sonuçları.....	80
2.2.5 Rus-Japon Muharebesi ile ilgili Ekler	84
3. BÖLÜM :TERCÜMAN GAZETESİNDE YÜKSELEN JAPONYA	90
3.1 MODERNLEŞME YOLUNDA İLERLEYEN JAPONYA	90
3.1.1 Japonya ile İlgili Ekler	96
3.2 OSMANLI HÜKÜMETİ VE JAPONYA	99

SONUÇ	109
KAYNAKÇA	112
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	124
EK 2. ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU	126

ÖN SÖZ

Japonya çocukluğumdan beri hep merak ettiğim bir ülke olmuştur. Japonya'ya dair birçok şey ilgimi çeker. Söz konusu tarih olduğu zaman ise benim için akan sular durmuştur. Yüksek Lisans'a başlamadan önce Japonya tarihi ile ilgili bir çalışma yapmaya çoktan karar vermiştim. Bu amaçla ilk dersimi hemen Ankara Üniversitesi Prof. Dr. Ali Merthan Dünder'dan ders almak için başvuru yaptım. Japonya tarihi çalışmalarında Türkiye'deki en önemli akademisyenerin başında gelir. Bu Japonya'ya olan merakım için büyük bir şanstır. Prof. Dr. Ali Merthan Dünder hocam ile tez konum hususunda sohbet ederken aslında İsmail Bey Gaspıralı'nın çıkarmış olduğu Tercüman gazetesinin araştırılması gerektiği fikrini vermişti. Bu fikri duyduğum an çok heyecanlanmıştım. Ardından hemen Merthan hocama kesinlikle bu konuyu çalışacağımı söylediğim zaman bunun çok zor olabileceğini hatırlattı. Lakin ben bunu başarabileceğimi söyledim. Çünkü İsmail Bey Gaspıralı'ya olan merakım ve Japonya tarihine olan merakım gereği ben de büyük bir sevinç yaratmıştı. Merthan hocam bu hususta çok haklı çıkmıştı. Otuz beş yıla yakın yayın hayatı olan bu gazetenin sayılarını bulmak için en zor tarafı oldu. Çabalarımın sonucu Tercüman gazetesinin 23 yılına ulaşabildim. 2000'den fazla Japonya hakkında haber buldum. Gaspıralı'nın Japonya'ya bu kadar ilgi duyması benim daha önce bilmediğim Japonlar hakkında yeni bilgiler verdi.

Bu meşakətli yolculukta birçok kişiden yardım aldım. Başta benden yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Ali Merthan'a teşekkürü bir borç bilirim. Tercüman gazetesi ve İsmail Bey Gaspıralı hakkında bütün sorularıma nezaketle cevap veren Prof. Dr. Hakan Kırımlı'ya ve bölümümüzde bana yardımcı olan diğer hocalarıma teşekkür ederim. Hayatımın her zor anında yorulduğum zaman ileriye doğru cesur adımlar atmamı sağlayan muhteşem insan olan annem Fatma Harman'a ve aileme her zaman yanımda oldukları için teşekkür ederim.

Fatmana CERAN

Ağustos 2022

GİRİŞ

İsmail Bey Gaspıralı'nın Kırım'ın Bahçesaray şehrinde 22 Nisan 1883 - 23 Şubat 1918 (?) tarihleri arasında çıkarmış olduğu Tercüman gazetesinin (Rusça adı Perevodçik) uzun süreli bir yayın hayatı olmuştur. Tercüman belli bir süre hem Osmanlıca hem Rusça olarak yayınlanmıştır (Akpınar, 2011, s. 492). Bu çalışmada Osmanlıca olarak yayınlanmış bölümlerindeki Japonya haberleri incelendi. Daha önce Japonya hakkında süreli yayın olarak Osmanlı basınında Japon-Rus muharebesinin etkisini inceleyen ve Osmanlı ve Japon Modernleşmesi ile ilgili araştırmalar mevcuttur.¹ Lâkin İsmail Bey Gaspıralı'nın çıkarmış olduğu Tercüman Gazetesi birkaç haber dışında detaylı olarak araştırılmamıştır.² Uzun ömürlü bir yayın hayatı olması ve Rusya'nın Japonya ile münasebetlerinin çok olmasıyla Japonya hakkında kayda değer bilgiler ihtiva eder. Japon milletine ait haberlerin kaynağı, Batılı devletlerin yayınları, Rusya'daki resmi ve özel gazeteler, Japonya'da çıkan gazeteler, görüştüğü Japonlar, ya da Japonlarla görüşen kişilerin Tercüman'a gönderdiği mektuplar ve telgraf haberlerine dayandırmıştır. Bu araştırmada belli soruların cevapları arandı. Bu sorular yükselen güç olan Japonya'nın Rusya kamuoyunda ve diğer ülkelerdeki Müslüman topluluklarındaki nasıl algılandığını, Çin-Japon muharebesi (1894-1895) ve Rus-Japon (1904-1905) muharebeleri Uzakdoğu'daki Güç dengelerini nasıl etkilediğini Avrupa ülkeleri Japonya'nın artan gücü karşısındaki tutumları ne idi, İsmail Bey Gaspıralı'nın o dönemin konjonktüründe Japonya'ya bakışının nasıl olduğunun cevapları verilmeye çalışıldı.

Japonya'daki terakkiye bilhassa Asya'daki aydınların yakın ilgisi mevcuttu. Çünkü Batılı emperyalist olmayan bir ülke başarılı islahatlar yapıyordu bu durum Japonya'yı birçok yenilikçi aydının görüşlerine emsal teşkil eden bir ülke konumuna getirmiştir. Japonların Avrupalılardan yeterince istifade ederek Avrupalı gibi göründüklerini

¹ Bkz. Pulat, Birgül. (2013). *Osmanlı Basınında 1904-1905 Rus Japon Savaşı*. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa. Kuşçuluo, Ayhan. (2009). *Japon- Rus Savaşı ve Türkler*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

² 1895 yılına ait iki sayı kullanılmıştır (19 Şubat 1895; 2 Nisan 1895). Bkz. Avcı, Yusuf. (2013) *Osmanlı Modernleşmesi ve Japon İmgesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniverstesi, Ankara.

belirtir.³ Japonya ile ilgili haberler verirken çoğu zaman *Yaponya* adını kullanmıştır. Gaspıralı, Japonya'daki terakki haberlerini verirken birçok kez şaşkınlığını ve hayranlığını da ifade etmiştir.

Birinci bölümde Çin-Japon (1894-1895) muharebesi incelendi. Muharebenin başlaması ile beraber Tercüman'da Japonya'ya ait haberlerin sayısında diğer önceki senelere nazaran artış görülür. Bu muharebe sürecinde Tercüman'da eğitim ve ticarete önem verip güçlenen Japonya'nın artık Asya ve Büyük Okyanus'ta söz sahibi olacağı öngörüsünde bulunulmuştur. "Her nasıl ise ufacık Yaponya koca Çin'e atılmış idi. Yalnız Çin'in büyüklüğü ile ezilemeyeceği zannolunmuş ise de Japonlar kendi hallerini ve düşmanlarını cümlemizden iyi bilip ibtida vuruşlardan ta nihayetine kadar denizde ve karada Çin'e galebe edip sulh ricasına diz çöktürdü... Fakat nail oldukları muzafferiyet ve yirmi beş otuz seneden berü ilerlettikleri ma'arif ve ticaret sayesinde şu kadar nüfuz kesb ettiler ki nihayet şarkta güçlü ve muktedir bir hükûmet zuhur ettiği ve şimden sonra Asya politikasında ve Bahr-i Muhit-i Kebir'de bunun sözü işleyeceği inkâr olunamaz" (Tercüman, İcmal, 1313 Muharemmü'l-haram 14, Nr.24). İsmail Gaspıralı Bey bu muharebeden sonra Japonya'daki terakki ve siyasi gelişmeleri daha çok takip ederek okuyucularına aktarmıştır. Bu muharebede Japonya Uzakdoğu'da Avrupalı hükümetlere karşı bir rakip olacağını göstermesinin yanı sıra İsmail Bey Gaspıralı Asyalı terakki eden bu ülkeyi Müslüman topluluklarla ve ülkeye mukayese ederek örnek göstermeye başlamıştır. Tercüman'ın 1313 Şevval 1 (16 Mart 1896) tarihindeki haberde bu durum görülür: "... Bakın bir taraftan eski Avrupa, diğer taraftan yeni uyanmış Azya işliyor, çalışıyor iki arada kalmış memali-i İslamiye hala işe mübaşeret idemiyor. Teessüf! Yaponyada pamuk olmuyor haricden getirüb işliyor, mal satıyor. Mesela Mısır'da pamukdan çok bir şey yok bir top iplik lazım ise İngiltere'den geliyor..." (Tercüman, 1313 Şevval 1, Nr.9, s. 35). Gaspıralı Müslüman toplulukların geri kalmışlığı ile başlattığı mücadelesinde eğitim sanayi ve ilim ve fennin önemini sürekli vurguladığı bu doğrultuda ıslahatlar yapılması gerektiğini belirtmiştir. Gaspıralı'nın Japonya'ya bakışı

³ Tercüman. (25 Zilhicce 1313). *Yaponlar*. Nr:20, s.80.

tüm bu başarılı ıslahatları yapan örnek Asyalı ülke başlığı altında idi. Bu sebeple incelenen haberlerde çok az olumsuz Japon haberleri vardır.

İkinci bölümde Rus-Japon harbi (1904-1905) anlatıldı. Bu muharebede Japonya ile ilgili en çok haberlerin yazıldığı dönemdir. Japonya ülkesi diğer yayınlarda ve ahali arasında çok konuşulması ve merak edilmesi sebebi ile İsmail Bey Gaspıralı muharebe süresi boyunca daha çok “*Yaponya ve Japonlar Hakkında*” başlığı altında Japonya’ya ait bilgileri okuyuculara aktarmıştır. Bu haberlerde Japonya’nın coğrafi özellikleri ve ahali hakkında teferruatlı bilgiler yer almıştır. Bu dönemde dahi Japonya ile ilgili haberlerin çoğu terakki eden ülkenin başarısını takdir eden haberlerdir. Rus-Japon muharebesinde Rus ve Japon halkının tepkileri haberlere yansıtılmıştır. Rusya’nın muharebeye girme sebebi ile muharebe haberleri, Tercüman gazetesinin bazen yarısı bazen de tüm sayfalarında bu muharebe ile ilgili doğrudan veyahut dolaylı olarak bahsedilmiştir. Yabancı yayın, Rusya’daki yayın ve diğer Müslüman ülkelerdeki yayınlardan haberler derç edilerek aktarılmıştır. 1904-1905 yılından sonraki gazete sayılarında da muharebe ile ilgili haberler verilmeye devam ettiğinden bu bölüme ait haberler dört alt başlık altında veriler incelendi.

Üçüncü bölümde ise Japonya’daki terakki haberleri, Japonların karakterleri ile ilgili haberlere ve Japonya’nın dış siyasette izlediği politikalar neticesinde Osmanlı Hükümeti ile ilgili olan haberleri incelendi. Japon haberlerinde en çok bahsedilen konulardan biri ülkedeki terakki haberleridir. Japonya’nın Asyalı bir ülke olarak terakki etmesi dönemin birçok çağdaş aydınında olduğu gibi İsmail Bey Gaspıralı’nın da ilgisini çekmiş ve etkilemiştir.

İsmail Bey Gaspıralı kendisini Müslüman toplumların eğitimine adanmış biriydi. Ona göre toplum ancak eğitimle düzeltilebilir idi. Bu amacına yönelik de Tercüman gazetesinde yazılar yazdı. Bu yüzden Japon toplumunun özellikle fen ve maarifteki başarılı reformlarının haberleri bu amaç doğrultusunda okuyucusuna sundu. Japon toplumunun çağdaşlaşmış Avrupalı ülkelerden istifade ederek başarıya ulaştıklarını yazarak Müslüman toplumunun da Avrupa’dan istifade etmesi gerektiğini ve Asya

ülkesi olan Japonya'nın bu başarısından Müslümanların ders çıkarması gerektiğini düşünür.

İsmail Bey Gaspıralı ve Tercüman gazetesinden kısaca bahsetmek gerekir.

Gaspıralı'dan bahsetmeden önce Kırım halkının Osmanlı Devletinden ayrıldıktan sonra Rusya'nın Kırım üzerindeki politikasına değinmek gerekir.

Kırım Hanlığı 1774 Küçük Kaynarca antlaşması ile Osman Devleti himayesinden çıkarılarak müstakil bir devlet oldu. 1783'te 9 yıllık bağımsızlıktan sonra Kırım Hanlığı Rusya tarafından işgal edildi. 1784'te ise tamamen Rusya'ya bağlandı (Devlet, 2011, s. 22). Bu tarihten itibaren Ruslaştırma politikası uygulandı. Kırım şehrinin adı Tavrida⁴ olarak değiştirildi. Kırım Tatarlarına yönelik Rus hükümeti tarafından sert uygulamalar yapılarak topraksız bırakılan halk göç etmek zorunda kaldı. En çok göç 1853-1856 Kırım Muharebesi sonrası 1860-1861 yılında yaşandı. Osmanlı Devletine yardım etmelerinden şüphelenerek Kırım Tatar ahalisine karşı sert tedbirler alındı. 1860'lardan sonra göçlerin hızı yavaşlamıştır. Giden Kırım Tatarlarının yerine ise diğer etnik gruplar yerleştirildi (Kırımlı, 2010, s. 13.16). 1878'te Doğu Anadolu Ruslar tarafından işgal edilince Osmanlı Devleti'nden beklenen yardım ümidi de azaldı ve Rusya'daki Kazanlı ve Kırımlı aydınlar kendilerini bekleyen tehlikeyi daha iyi idrak ettiler. İsmail Bey Gaspıralı böyle bir zamanda ortaya çıktı (Devlet, 2011, s. 26).

İsmail Bey Gaspıralı Kırım'ın Bahçesaray yakınlarındaki Avcıköy'de doğdu. Babası, Kırım'ın Gaspıra köyünde doğan ve Çarlık ordusundan emekli bir teğmen Mustafa Alioğlu Gasprinskiy, annesi bir mirza ailesinin kızı Fatma Sultan'dır. İsmail Bey mahalli bir mektep olan Müslüman mektebinde başladığı öğrenimini Akmesicid Erkek Gimnazyumu'nda sürdürdü. Moskova'daki Harp Okulu'na girdi (Kırımlı, 1996, s. 392). Burada okurken aralarında ünlü Rus milliyetçi yazarı Mihail Katkov'un da olduğu çeşitli Pan-Slavistler ile dostluklar kurdu. Pan-Slavistlerin Türklere karşı olan menfi tavırları Gaspıralı'nın görüşlerinin şekillenmesini sağlayarak Rusya'daki Türkleri

⁴ Tavrida kelimesi Kırım bölgesinde Herodotos çağında yaşayan antik Tavr halkıdır. Bkz. Kırımlı, Hakan. (2010). *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler (1905-1916)*. Ankara:TTK. s.7.

uyandırma fikri edinmesine neden oldu (Kırımlı, 2010, s. 38). 1867’de Girit adasında Türkiye’ye karşı bir isyan başlamıştı. Okul yaz tatiline girince İsmail Bey Gaspıralı, arkadaşı Mustafa Mirza Davudoviç ile Türkiye’ye giderek Girit’te muharebe eden Osmanlı ordusuna katılmak istediler. Odesa limanında pasaportları olmadığı için yakalanarak ailelerine teslim edildi. Bu olaydan sonra Moskova Askeri Okuluna tekrar gitmedi (Devlet, 2011, s. 29). Daha sonra Gaspıralı 1868’de Bahçesaray’a yerleşti ve Zincirli Medrese ’de Rusça dersleri verdi. Osmanlı ordusunda zabıt olmak isteyen Gaspıralı bunun için iyi bir Fransızca öğrenmesi gerektiğini öğrenince 1872’de Paris’e gitti. Orada tercümeler yaptı ve ünlü Rus yazar İvan Turgenyev’in yanında çalıştı. İki yıl sonra İstanbul’a geldi. Zabıt olabilmek için başvuruda bulundu ama neticesiz kaldı. 1875’de Kırım’a döndü. 1878-1884 yılları arasında Gaspıralı Bahçesaray’da belediye başkanlığı yaptı. Belediyede yapmak istediği reformlarda direnişle karşılaşınca görevinden istifa etti.⁵

Gaspıralının, yaşadığı olaylardan çıkardığı bir ders vardı: O da Rusya’daki Müslüman halkın aydınlanması gerektiği idi. Gazetenin bu amaç için uygun bir araç olduğunu düşünerek adımlar attı. 1881 yılında Rusça Tavrida gazetesinde Gaspıralı Russkoe Musulmanstvo (Rusya Müslümanlığı) adlı yazılar yayınladı. Gaspıralı Türkçe gazete çıkarmak için Rus hükümetine başvuru yaptı ama netice alamadı sebebi ise bilinmiyor. Gaspıralı gazete çıkarmak yerine yasal olan farklı bir çözüm bularak kitapçıklar yayınladı. Bunlar: Tonguç, Şafak, Kamer, Ay, Yıldız, Hakikât, Güneş ve Latail’dir (Lazzerini, 2004, s. 204-205).

Gaspıralı’nın bütün uğraşları neticesinde Tercüman gazetesi 22 Nisan 1883 yılında yayımlandı. Rusça dilinde de haberlerin verilmesi şart koşulmuştur. Hem Türkçe hem Rusça olarak iki dilde çıkarılan gazetenin Rusça adı Perevodçik’tir. Yavuz Akpınar Rusça bölümlerin de Türkçe ile aynı olduğu görüşüne⁶ itiraz eder metinlerin her iki dilde farklı olduğunu ve bazı yazılar birinde varken diğerinde yer almamış, bazen de bir yazı bir dilde daha hacimli, diğerinde daha kısa tutulduğunu söyler. Adı 1905’te Tercümân-ı Ahvâl-i Zamân şeklinde değiştirilmiş, 1909’da yine Tercüman’a

⁵ Kırımlı. Hakan. a.g.e. s.38-39.

⁶ Nadir Devlet ise Rusça veTürkçe bölümlerin aynı olduğunu söyler. Bkz. Devlet, Nadir. (2011). *İsmail Gaspıralı*. İstanbul: Başlık Yayınları, s.75.

dönülmüştür. Rusça bölümünün neşredilmemesi için Gaspıralı on yıl kadar uğraşmış, nihayet istediği izni alarak 20 Aralık 1907'den sonra Rusça kısmını kaldırmış, yine de gerekli görüldüğünde Rusça yazılara gazetede yer verilmiştir.⁷

Eşi Zühre Hanım Tercüman'ın çıkarılmasında eşine maddi ve manevi yardımda bulunarak Gaspıralı'nın en büyük destekçisi oldu (İshaki, 2014, s. 18). Zühre Hanım evlendiğinde getirdiği çeyizi ile Gaspıralı'nın matbaa, kurmasında yardımcı oldu. Gaspıralı ilk yıllarda Tercüman'a abone bulmakta hayli zorlandı (Devlet, 2011, s. 78). Gazete Rusya'daki Müslümanlar arasında yaygın değildi⁸ ve hatta gazete kelimesini dahi bilmeyen insanlar mevcuttu. Gaspıralı kararlığı sayesinde halkı uyandırmak için bir araç olarak gördüğü gazeteyi yaymak ve abone bulmak için Nijniy Novgorod fuarına giderek abone topladı. (Lazzerini, 2004, s. 202-203).

Tercüman'da kullanılan dil Osmanlı Türkçesi idi. Lâkin İstanbul'da çıkan gazetelerdeki gibi anlaşılması zor bir dil kullanmayarak sade bir dil kullandı. Gaspıralı'nın amacı "Boğaziçi'ndeki balıkçıdan Kâşgar'daki deveciye kadar" herkesin bu dili anlamasıdır. Gazetenin çıktığı otuz beş yıl boyunca dil konusunda bilinçli bir tavır sergileyen Gaspıralı, Türk dünyasında ortak bir edebî dil oluşturmaya gayret etti (Akpınar, 2011, s. 493). Gaspıralı 1912 de "Dilde fikirde işte birlik" şiarını destekledi. Özellikle dil konusunda bilhassa durarak Tercüman'da bunu defalarca dile getirmişir. Rusya'daki Müslüman topluluklarında farklı lehçeler mevcuttu. Gaspıralı sadeleştirilmiş, aralarda Kırım Tatarcasına ait kelimeleri olan Anadolu Türkçesini kullanmıştır.⁹ Bu sadeleştirilmiş Türkçe kullanım çabası doğrultusunda terakki eden bir ülke olan Japonya'nın dildeki reformundan bahsederek işte ve fikirde birlik olabilmesi için önce dil birliği sağlanması gerektiğini ifade etmiştir:

⁷ Akpınar, Yavuz. (2011). Tercüman. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (c.40, s.492). İstanbul: TDV Yayınları.*

⁸ Az da olsa gazete örnekleri vardı. Rusya'da ilk Türk gazetesi olarak daha önce Türkistan Vilayeti Gazetesi (1870-1917), Ekinci (1875-1877) ve Ziya (1879-1884) gazeteleri mevcut idi. Türkistan Vilayeti Gazetesi resmi bir gazete idi.

⁹ İncelediğim Japonya haberlerinde Rusça kelimeler mevcuttu, nadir de olsa Osmanlıca yazılan haberlerde Rusça kelimeler de kullanılmıştır.

...“Matbuatımız Yaponca terakki idiyor” sözleri işidildi, hay hay böyle olsa idi. Ne hoş. Ama değil. Çünkü Yaponya adalarının her birinde birer şive-i mahalliye olduğu halde muharirleri ve edîbleri en ibtida “lisan birleştirmekden” işe başladılar ve bu sayede dil ve lisân ile beraber milletin fikirlerini, niyetlerini ve işini birşledirdiler, çünkü lisan ve edebiyât birliği sair cümle birliklerinin esası ve negizdir (Tercüman, 3 Saferü'l-hayr 1324 Nr.26).

Gaspıralı bilhassa Rusya'daki Müslümanların terakkisini gerçekleştirmek için önce eğitimin zaruri olduğunu düşünüyordu. Gaspıralı “*Türk Yurdu*” dergisinde Türk yurdunun en önemli ihtiyacının eğitim olduğunu ülkenin geleceğinin buna bağlı olduğunu dile getirerek erkek ve kızların okuması gerektiğini yazmıştır. ¹⁰Medreseler ve mahalle mektepleri varsa da ilkel şartlarda verilen eğitim işlevini yitirmişti. Okumanın bile güçlkle öğrenildiği yazmaya ise önem verilmediği mektepler de pozitif bilimlerin de esamisi yok idi. ¹¹

Usûl-ü cedid (Yeni Usûl) 19. yy da Rusya Müslümanlarında eğitim ve kültür alanında başlayan yenileşme hareketidir. Mektepler, batı tarzı eğitim sistemleri model alınarak kurulmuştur (Polat, 2004, s. 303). Usûl-ü cedid daha önce Rusya Müslümanlarından Şihâbeddin Mercanî, Abdülkayyum Nasırî (1824-1907) ve Hüseyin Feyizhanî (1826-1866) tarafından başlatılmıştı (Devlet, 2011, s. 47). Gaspıralı da cedidçilik hareketinin temsilcisi oldu.

Gaspıralı, eğitimde yeni başarılı reformlar yaptı. Usûl-ü savtiye (fonetik usûl) metodunu uyguladı. Bu metotta elifbanın tamamı verilmedi. Bu usulde eğitim süresi iki yılı geçmeyecekti. Sınıflar bölünerek sene de iki döneme ayrıldı. Uzun süren eğitim saatlerini kısalttı her saat bir başka derse ayrıldı. Günde en fazla beş ders okutulacak ve her dersin mola süresi 5 ve ya 10 dakika idi. Haftada altı gün okula gidilecekti. Bedeni cezalar verilmeyecekti. Mektepte sıra, sandalye kara tahta ve kitaplık olacaktı. Mektebin pencereleri çok olup aydınlık olacak ve kışları yeterince ısıtılacaktı (Lazzerini, 1973, s. 187-189). Gaspıralı 1884'te Bahçesaray'da ilk Usul-ü Cedid mektebini Kaytmaz Ağa mahallesinde açtı. Bekir Emektarı bizzat eğitip mektebe muallim yaptı. Okutulacak elifbayı da Hoca-ı Sıbyan adında kendisi yazdı. Halka 40 günde talebelere okuma

¹⁰ İsmail, Gasprinskiy. (9 Şubat 1327). *Türk Yurdcularına*. Türk Yurdu, c.I, Nr.7 s.190.

¹¹ Bkz: Kırımlı. Hakan. a.g.e. s.27-33.

yazma öğretilceği ilan olundu. Sadece 12 kişi mektebe kayıt yaptırdı. 46. günü halka açık imtihan yapıldı ve 200 davetliden ancak 30 kişi katıldı. Talebelerin okuma ve yazmadaki başarıları davetliler tarafından coşku ile karşılandı. O gün mektebe 40 kişi kayıt oldu.¹² Gaspıralı usul-ü cedidi yaymak için bitmek bilmez bir çaba içerisinde idi. Bahçesaray’da bir kahvehanede akşam mektebi açarak hamallara alt tabakadan insanlara bizzat kendisi usul-ü savtiye ile 40 günde okuma yazma öğretmiştir. Böylece yeni metodu halk arasında daha çok yayılmasını sağladı.¹³ Tercüman gazetesi onun reformlarını halka ulaştırmada bir araç idi farklı coğrafyadan herkesin Gaspıralı ’ya ulaşmasını sağlamıştır. Bu metodun yaygınlaşmasına bir örnek olarak Japon-Rus muharebesinde esir düşen birinin Tercüman idaresine gönderdiği mektupta bahis edilir. Esir düşen Osaka’da ki Müslüman askerlerden biri Gaspıralı’ya mektup yazmıştır. Bu mektupta 8 aydır esir olduklarını ve diğer okuma yazma bilmeyen Müslüman arkadaşlarına muallimlik yaparak usul-ü savtiye ile okuma yazma öğrettiğini yazarak ve kırtasiye ihtiyaçları için yardım istemiştir.¹⁴ Gaspıralı’nın usul-ü cedid mektepleri 1895’te Rusya’da 100 geçmiştir.¹⁵ Gaspıralı öldüğü yıl (1914) da mektep sayısı 5000’e ulaşacaktı (Aktaran: Kırımlı, 2010, s. 56). Bu mektepler Orta Asya’da Özbekler arasında “maşına (makine) mektep” diye anılmıştır (Devlet, 2011, s. 55).

Tercüman’da Gaspıralı, kız çocuklarının da okuması gerektiğini ve kadınların toplumdaki yeri hakkında yazılar yazdı. Japonya’da kız çocuklarının da mektebe gittiğini yazarak terrakki eden ülkedeki kadınların özelliklerini vurgulamıştır. Tercüman’ın 17 Zilkade 1324’üncü nüshasında Japonya’nın başkenti Tokyo’daki kadınların eğitim ve hak arayışlarına verdikleri önemden bahsetmiştir:

¹² İsmail, Gasprinskiy. (9 Şubat 1327). *Türk Yurdcularına*. Türk Yurdu, c.I, Nr.7, s.194.

¹³ İsmail, Gasprinskiy. (23 Şubat 1327). *Türk Yurdcularına*. Türk Yurdu, c.I, Nr.8, s.236.

¹⁴ Tercüman. (26 Şaban 1323). *Yaponya’nın Osaka Şehrinden İdareye Mektup*. Nr.81. Ahmedcan Kutlu Ahmedof , Yahudi, Rus ve Polak milletinden esir askerlere milletlerinden kitap, gazete ve akçe yardımı geldiğini belirterek birçok Müslümanın okuma yazma bilmediğini kağıt ve kalem olmadan onlara öğretmenin zor olduğundan isteklerini yazmıştır. İsmail Gaspıralı Esir düşen Müslüman askerlerin olduğunu bilindiği halde onlara kitap, hediye ve saire vermek kimsenin aklına gelmediği için bu ayıba en çok kendisinin sebep olduğunu eğer böyle bir fikir düşünülseydi yardım edileceğini belirtir. Esirlerden af diler artık esirler ülkelerine döneceğinden isteklerini gönderemeyeceklerini belirtir. Mektup 13 Ağustos 1905 tarihinde gönderilmiştir.

¹⁵ Tercüman. (1313 13 Safer’ül hayr). *Bahçesaray*, Nr.27.

... Tokyo şehrinde tahsillerini ilerletmek için etraftan gelmiş kadın kızların adedi on binden artıktır. Mekteblere girüb okumak şevki bunlarda o kadar ki bu yakınlarda yetmiş adam kabul olunacak bir kız mektebe 1000'den ziyade arıza (istirhamname) verilmiştir. Bundan maada Yaponya'da kızlar ve kadınlar büyük meclisler ve mitingler tertip iderek erleri ile hem hukuk olmak amelinde dahi bulunuyorlarmış (Tercüman, 17 Zilkade 1324 , Nr.143, s. 3).

Haberin verildiği tarihte Japonya'da eğitim reformlarının arttığı tarihtir. Meiji¹⁶ hükümeti eğitimi fevkaledede desteklemiştir. Meiji hükümetinin eğitime bakışı “zengin ülke, güçlü ordu” başlığı altında idi: Eğitimli bir adam daha yararlı ve vatansever vatandaş olmaya yatkın görüyor , orduya ve ekonomiye bu insanlar daha fazla katkı sağlayacak düşüncesinde idi (Dore, 1964, s. 188). 1872 yılında yeni eğitim sistemi (*Gakusei*) oluşturuldu ve bu sistemle birlikte artık kız çocukları da ilköğretime giderek karma sistemde eğitim aldı (Akkemik, 2019, s. 144). 1876 yılında okul çağındaki kızların %16'sı okula gitti. 19. yy sona erdiğinde ise bu oran %50 idi. Ama 20. Yüzyılın sonun da ise bu oran %96'ya yükseldi (Hane, 2021, s. 127). Haberde bahsedilen diğer konu siyasi gösteriler ve mitingler ülkede yasal değildi. Haberin verildiği tarihte Japonya'daki kadınlar, 1889 ve 1900'deki çıkan yasalar ile siyasi partilere üye olması, oy kullanması mitinglere katılması ya da mitinglerde konuşma yapması gibi bütün siyasi faaliyetlere katılımları yasaktı. Ama nadir de olsa yasadışı örnekleri olmuştur. Misal 1913'te Hibiya Park'ta 19 yaşında olan Ōno Umeyo bir konuşma yapmış ve kalabalık ise tezahürat yapmıştır (Gordon, 1992, s. 36-37).

Gaspıralı'nın hem kendi gazetesinde hem diğer yayınlarda kadınların mevcut konumunu eleştiren ve kızların okuması gerektiğini anlatan yazıları çoktur.

Tercüman'da yayınladığı ütopya türünde olan *Dâru'r- Rahat* adlı eserinde kadınların terakki etmiş ülkedeki durumlarından bahsederek Türkistan'daki kadınların durumunu dile getirerek okuyucusuna mesajlar vermiştir:

...Kız mektepleri er mekteplerinden az ve kem olmayub, ancak tahsil ettikleri ulûm ve fûnûn ve hün-er-i kadınlığa lâzım olan mâ'lûmâtтан ibâret olmayub, usûl-i tadrîs, ilmi tıp ve ilmi hukuk meydanında kadınlar er kişiler mertebesinde sa'y ediyorlar imiş. Mahkemelerde dahi elleri varmış... Erler

¹⁶Meiji dönemi 1868 yılında başlamıştır. Adını dönemin imparatorundan alarak bu dönemdeki yeniliklere Meiji reformu (*Meiji Ishin*) denilmiştir.

ile kadınların hal ve hukukları şu derece muhâfaza olunub, adalet ve insâf üzere binâ olunmuşdur ki Dâru'r- Rahat Müslümânları bizim Türkistan kadını gibi dile mâlik bir hayvan olmadığı gibi Frengistan kadını gibi edepsizlik âleti değildir... Kadımal gibi satub almazlar ya ki hukuksuz bir esir gibi kocaya virmezler er ve kadın iki taraftır ki ma'îşetleri cebr, zor ve insâfsızlıktan uzak olub yalnız yek diğerine muhabbet, biri biri ile ünsiyet ve hukuk üzerine ömür geçiriler. (Tercüman, 26 Rebi'ul- evvel 1313 Nr.33, s. 28).

Yukarıda değinilen nedenlerden dolayı Gaspıralı, kızı Şefika Hanım'ı *Alem-i Nisvan* adında kadın dergisi çıkarması için büyük destek sağladı. Dergi 3 Mart 1906'da neşredilmeye başlandı. Âlem-i Nisvân, başlığı altında bulunan "Müslimelere mahsus edebî ve tadrîsî haftalık mecmuadır" açıklaması¹⁷ amacını aşıkâr etmiştir. (Ebüzziya, 1989, c.2, s. 362). Dünyadaki kadınlarla, kadın örgütleri ve eylemleriyle, eğitim sorunlarıyla, sağlık ve ev yönetimi konularıyla, kadınları ilgilendiren toplumsal ve siyasal haberleri ihtiva eden bir dergi idi (Hablemitoğlu, 2015, s. 74). Kızlar için ilk usul-u cedid mektebin Gaspıralı, kız kardeşi Pembe Hanım' 1893'te Bahçesarayda açtırdı (Aktaran:Lazzerini, 1973, s. 252).

İsmail Bey Gaspıralı reformist düşünceleri ve uygulamalarında dolayı Kadimciler¹⁸ aynı zamanda onların kışkırttığı kişiler tarafından birçok eleştiriye maruz kalmıştır ve Ruslar tarafından inorodets (gayri-Rus) olarak görüldüğü için fikirlerini neşretme konusunda çoğu zaman engellerle karşılaşmıştır. Tercüman, sansür uygulanarak neşredildi uzun süre 1905 yılında ise Rus Devrimi sonucu kısa bir süreğine kaldırıldı. Gaspıralı sansürün kaldırılışını 21 Şevval 1323'te Tercüman'da yazdı (Tercüman, 21 Şevval 1323 Nr.101). Osmanlı Devleti'ne Tercüman'ın girmesi 1888 tarihinde verilen bir kararla yasaklandı. 29 Nisan 1894 yılında Gaspıralı İstanbul'a gelerek II. Abdülhamid'e hediyeler getirerek onunla görüştü. 5 Mayıs 1894 tarihinde tekrar gazetenin İstanbul'a girmesine izin verildi. Osmanlı Devleti'nde 1897 yılında da yasaklanan yayınlar

¹⁷ Alem-i Nisvan. (24 Mart 1906). Nr.4.

¹⁸ Mevcut düzeni korumak isteyen Müslümanlardır. Bilhassa, Usul-ü cedidi Ruslaştırılma olarak görmüşlerdir.

arasında yine Tercüman'da vardı. Osmanlı Devleti'nde yasaklandığı tarihlerde de gizlice okunmaya devam edildi (Türkoğlu, 2004, s. 446-448). Bütün olumsuzluklara rağmen 35 yıl Tercüman gazetesini yayınlamayı başarmıştır.

Tercüman gazetesi İsmail Bey Gaspıralı 24 Eylül 1914 öldükten sonra da yayın hayatına devam etti. Ölümünden sonra yayını, oğlu Rıfat'ın sahipliği ve Hasan Sabri Ayvazof'un başmuharrirliğinde Kırım'da kurultay hükümetinin yıkılmasına (23 Şubat 1918) kadar sürdürülmüştür. Nisan 1918'de Almanlar Kırım'ı işgal edince Gaspıralı'nın kızı Şefika Hanım matbaayı tekrar açmışsa da başka yayınlar basıldığı halde Tercüman çıkmamıştır. Ağustos 1918'de beyaz Rusların lideri Denikin'in Kırım'ı ele geçirmesiyle Tercüman'ın matbaasına el konulmuştur.

Tercüman'da Japonya tarihinin diğer bölümlerde ele alınan konuların dışında daha eski dönem Japonya tarihi de anlatılmıştır.

Japonya etrafı denizle çevrili olan bir ada ülkesi olması sebebiyle bu coğrafi özelliği doğal savunma hattı oluşturduğu için dışarıdan gelen nadir saldırılara karşı da üstünlük elde etmesini sağladı. 1274 ve 1281'de iki kez Kubilay Han (1215-1294) Japonya'ya sefer düzenler lakin çıkan tayfun sebebi ile Moğol istilası gerçekleşmedi. Japonlar tarafından bu tayfuna kamikaze yani "tanrının rüzgârı" denildi. Nitekim eğer tayfun çıkmasaydı Japonların silah gücü ve savaş teknikleriyle Moğollara karşı zafer kazanması mümkün değildi (Küçükyağcı, 2013, s. 77- 98). Japonya, ada ülkesi olduğu için tarih boyunca dışarıdan gelen işgal tehdidi çok nadirdir.

Japonların, adaya nereden geldiği tam olarak bilinmiyor. Tercüman'da Japonya halkının Moğol kavimlerinden olan Kore ve Çin halkı ile akraba oldukları ve Kore'den Japonya adalarına geldiklerinin tahmin edildiği belirtilir, adalardaki yerli halk da kovulmuştur. Kovulan yerli halkın adı ise *Ainu*¹⁹ kavmidir. Bu kavim Sahalin adasının güneyinde ve

¹⁹ Ainu adı insanoğlu , insan anlamına gelmektedir. Ainuların kökenleri hala tartışma konusudur. Asimile olmuş bir topluluktur. Tahmine göre beyaz ırktan ayrılmış bir grup idi. Görünüşleri Japonlardan ve Moğollardan farklı idi. Japonların baskısına tahammül edemeyerek kuzeye göç etmişlerdir. Hokkaido ve

İyesu (?)²⁰ yaşadıkları tahmin edildiği yazılmıştır. (Tercüman, 26 Rebiülevvel 1322 Nr.43). Günümüzdeki Japon halkının nereden geldiği konusunda çalışan araştırmacılar da Tercüman'da geçen ifade ile hem fikir olduğu görülür. Misal Mikiso Hane bu konu da hem fikirdir.

...Arkeologlar ve tarihçiler, Japon halkının nereden geldiğini bugüne kadar kesin olarak belirleyememişlerdir. Çeşitli kabile gruplarının farklı zamanlarda bu adalara geldiği sanılmaktadır. İlk göçmenlerden bazılarının, Asya kıtasının kuzey doğusunda yaşayan Tunguzlar olduğuna inanılmaktadır. Bazılarının da güneyden, Güneydoğu Asya'dan ya da Güney Çin'den geldikleri sanılmaktadır. Moğollarla akraba grupların Kore yoluyla geldikleri konusunda genel görüş birliği vardır. Öncelikle Hokkaido Adası'nda yaşayan bugünkü Ainu halkının ataları, Japonya'nın ilk yerleşimcileri arasındaydı (Hane, 2021, s. 19).

Kore ve Çin ile münasebetlerini geliştiren Japonlar onlardan çok etkilenmişlerdir. Bilhassa Çin hükümeti gelişmiş bir uygarlıktı. Çin'de devlet teşkilatı, zanaat, alfabe ve kanunlar aldılar. 6. asırda Budizm dinini adılar (Tercüman , 26 Rebiülevvel 1322 Nr.43, s. 78). Japonlar Budizmden önce Japonlar ölülerini gömüyorlardı. Budizmle beraber ölülerini yakmaya başladı. Japonya' da erken dönemlerden itibaren Şinto inancı yaygındır. Japonya tarihinin ilginç yönlerinden biridir ki Budizm kabul edildiğinde Şinto ile çatışma halinde olmadı tam tersi uyum içinde bir arada mevcut oldular. Japonya'ya ithal edilen her düşünce ya da ürüne Japonlar yormunu katarak kendilerine uyarlamıştır. Mikiso Hane de bu uyumdan bahseder, Heian döneminde fazla yayılmayan Budizm öğretisini Şinto ile harmanlandığı Şinto dahil tüm ilahî varlığın ata Buda'nın tezahürü olduğu savunuldu. İkili Şinto olarak tanındı. Japon örf ve adetleri

Sahalin adasında Ainular çoktur. Bkz. Eberhard, Wolfram. (2019). *Uzak Doğu Tarihi*. Ankara TTK. s.19-24 Ainu klanı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Siddle, Richard. (2014). *Race. Resistance and the Ainu of Japan*. Routledge.

²⁰ İyesu, büyük bir ihtimalle Hokkaido Adasının (Kuzey Deniz Çemberi) eski adlarından "Ezo ya da Yezo" yerine kullanılmıştır. Bu bölge de yoğun olarak Ainu klanı yaşamıştır. Tarihe zaman zaman hep kuzeye doğru sürülmüşlerdir. Meiji dönemine kadar bu ada Japonya'daki yönetimin bir parçası olmadı. 1869'da Japonlaştırma faaliyetleri sonucu ismi değiştirildi a.g.e. Siddle, Richard. s.53.

kapsayıcı tutumla uyum içindedir. Aynı anda ikisine de ya da başka bir dine inanılabilir (Hane, 2021, s. 33-34).

Geleneksel Japonya’da imparator sadece ilahi yetkiye sahipti. 12. yüzyıla kadar ise yönetim saray aristokratlarının elindeydi. Nitekim kimse tarih boyunca imparatorluk sistemini kaldırmadı. Görünüşte bu sisteme saygı duyuldu ve imparator el üstünde tutuldu (Hane, 2021, s. 12). Kamakura Dönemi (1185-1333) olarak adlandırılan bu süreçte Japonya’da antik dönem son bularak feodal bir dönem başladı (Akkemik, 2019, s. 24). Kamakura dönemi birçok araştırma da feodal dönem olarak geçer ama Hane bu terimi kullanırken Avrupa’daki bir feodal sistemin mevzu bahis olmadığını belirtir:

...Kamakura sistemi, Avrupa’daki feodal sisteme benzemediği için, basitçe feodalizm olarak tanımlanamaz. Bununla birlikte, samurai şefleri ile hizmetlileri arasındaki ilişkinin ayırt edici özelliği, kişisel bir efendi-vasal ya da bey-hizmetli ilişkisiydi. Ama bey tarafından vasallara fief (yurtluk, tımar) bağışlandığı bir bağımlılık söz konusu değildi. Özünde fief bağışı denilebilecek bir uygulama daha sonra ortaya çıktı, ama Avrupa’da olduğu gibi, bu uygulama bir örnek değildi. Bey-hizmetli ilişkisinin geliştiği ilk zamanlarda bu, akrabalık bağlarına dayanıyordu. Bey güç tabanını genişlettikçe, aile dışı üyeler de çevreye katıldı (Hane, 2021, s. 41-42).

Bu dönemden itibaren asıl ülkenin yönetiminde söz sahibi olan *shogundur*²¹ .

Kamakura dönemindeki hükümete bakufu denildi yani “Çadır Hükümeti” (Askeri hükümet) . Daha sonra bakufu adı tüm askeri hükümetler için kullanıldı (Küçükyalçın, 2013, s. 66).

Japonya’nın Batı ile tanışması ilk Portekizler ile oldu. 1542 yılında adaya ayak basan Portekizlerin gelmesiyle birlikte misyonerler de geldi. (Tercüman, 7 Rebiülahir 1322 Nr.46). Gelen Portekizler memleketlerine altın ve gümüş götürerek Japonya’daki altın

²¹ 1196’dan sonra tahtın arkasındaki güç olan generale verilen addır.

ve gümüş oranlarını azalmasına neden oldu (Tercüman, 16 Rebiülelevel 1322 Nr.40).Portekizlerin adaya ilk gelişi Japonlar tarafından hoş karşılandı. Çünkü gelenlerden top, tüfek gibi silah malzemelerini öğrendiler, samurailar ve beyleri bilhassa Portekizlere ilgi gösterdi. (Eberhard, 2019, s. 130-131). Japonya'ya gelen misyonerlerden biri olan Cizvit öncüsü Francis Xavier tarafından “şimdiye kadar keşfedilenlerin en iyisi, çok hoş tavırları olan genelde iyi ve fesat olmayan” halk olarak Japonlardan bahsedilir (Aktaran:Huffman, 2020, s. 71). 1582'ye gelindiğinde Japonya'da tahminen 150.000 Hristiyan 200 şapel vardı. Önceleri egemen otoroiterler Hristiyanlığa olumlu yaklaştı ama sonra egemen güce karşı bir tehdid oluşturdu. Çünkü Tanrı'ya bağlı olan Hristiyan vasalların beylere karşı bağılıklarının azalmasında endişe duyuldu (Hane, 2021, s. 59). Süren feodal savaşları bitiren ve Japonya'y birleştiren üç isimden biri olan Oda Nobunaga (1534-1582) yönetiminde Hristiyan misyonerleri destekledi. Daha sonra Japonya'nın ikinci kurucusu olan Toyotomi Hideyoshi (1536-1598) 1587 yılında bütün misyonerlerin ülkeyi terk etmelerini istedi. 1597'de²² altı Fransiskan, üç Japon Cizvit ve on yedi laik Nagasaki'de çarmıha gerildi. Tokugawa İeyasu Japonya'nın üçünü kurucusu (1542-1616), ilk Hollanda gemisi 1600 yılında Japonya geldi. İeyasu geminin kaptanının zekası ve denizcilik yeteneğinden dolayı danışmanı olarak işe aldı (Meyer, 2014, s. 100). Kendisi için gemi inşa ettirdi ya da mevcut gemileri modern hale getirtti. İeyasu Hollandalıları çıkarları doğrultusunda kullandı. İspanya ve Potekiz papazlarının aralarındaki çekişme İeyasu'nun onlardan kurtulması gerektiği düşüncesini pekiştirdi. 1611, 1612 ve 1613 senelerinde de Hristiyanlığı yasak eden kanunlar çıkarıldı (Eberhard, 2019, s. 152). Tercüman'da yalnız *Nippon*²³ adasında 1672'den 1676'ya kadar 140 Hristiyan'a eziyet edilip öldürdüklerinden bahsedilir (Tercüman,7 Rebiülahir 1322 Nr.46).

Hideyoshi'nin 1598 yılında ölmesiyle beraber halef bırakmadığı için Japonya'da bir yönetim boşluğu oldu. Tokugawa İeyasu, iç savaşla geçen süreyi 1600 yılında Sekigahara Savaşı'nda rakiplerini yenerek bitirdi. 1603 yılında imparator Goyōzei tarafından shogun unvanı verildi (Akkemik, 2019, s. 52). İeyasu yönetimi ile Japonya'da yeni bir dönem başladı. 250 yıl sürecek olan bir inziva politikası uygulandı.

²² Hane bu olayın 1596'da geçtiğini ifade eder. Bkz. Hane, Mikiso. a.g.e s.59.

²³ Nippon ya da Nihon Japonların kendi ülkeleri için kullandıkları kelimedir.

Günümüzdeki Japonya'nın birçok geleneğinin şekillendiği dönemdir. Günümüzdeki Japonları anlamak için bu dönemin iyi irdelenmesi gereklidir.

Tokugawa İeyasu, yönetim merkezi Edo'da²⁴ 1605 yılına kadar Japonya'yı shogun olarak yönetti ve oğlu Hidetada'yı halef ilan ederek yönetimi ona devretti. Ama ölünceye kadar perde arkasından yönetti. Bunu yapmaktaki amacı iç savaş dönemi tekrar yaşanması için tedbir almış olmalıdır. Hidetada babası gibi başarılı bir shogun değildi. İeyasu'nun torunu Tokugawa İemitsu, üçüncü shogun ve neredeyse İeyasu kadar önemli bir hükümdardı. 1623'ten 1651'e kadar olan kuralı, Tokugawa diktatörlüğünün zirvesiydi. Batılı güçler Japonya'yı sömürgeleştirmekle tehdit ettiğinde, yürürlükte kalan kurumları sağlamlaştırılanlar özellikle İeyasu ve İemitsu'ydu.²⁵ İeyasu, güvenliği sağlamak için birçok yenilik yaptı. Daimyōlara (derebeyi) fief olarak araziler tahsil edildi. Tokugawa ailesi ise en büyük arazileri elinde tuttu. Tokugawa döneminde sayı değişiklik gösterse de ortalama 270 kadardı (Hane, 2021, s. 64). Daimyōlar üç sınıfa ayrıldı. En yüksek sınıf *shimpan* bunlar shogun ile aynı soya sahip olanlardı. İkinci sınıf daimyolar ise *fuday* bunlar Sekigahara Savaşı'ndan önce İeyasu'nun müttefikleriydi. Son olarak *tozama* (dış) toprak sahipleridir. Bunlar Sekigahara Savaşı'ndan önce Tokugawa'nın düşmanlarıydı. Çoğunlukla batı bölgelerine yerleşmişler ve bazıları Tokugawa'nın 1860'lardaki çöküşünde etkili oldular (Meyer, 2014, s. 107). İeyasu kadar başarılı olan torunu İemitsu (1623-1650) *sankin kōtai* (değişimli katılım) uygulamasını kanunlaştırdı (Gordon, A Modern History of Japan, 2014, s. 15). Sankin kōtai uygulamasında daimyolar Edo'da bir süre geçirmek zorundaydılar. Zaman değişkenlik göstermiştir genellikle bir yıldır. Ailelerini rehin bırakıp hanlarına²⁶ ya da tımarlarına dönmüşlerdir. Bu uygulama sayesinde daimyolar üzerinde kontrol sağlandı. Edo içinde aileleri ve yüzlerce çalışanı ikamet ettirmek çok masraflıydı. Daimyolar Edo'ya gidip gelmek gösterişli seyahatler ile

²⁴ Tokyo'nun eski adıdır.

²⁵ Gordon, Andrew. (2014). *A Modern History of Japan*. New York: Oxford University Press, s.15.

²⁶ Han Japonya'da bir tımar ya da mülkün adıdır.

gerçekleştiriliyordu bu bir statü göstergesi haline gelerek bir rekabete dönüşmüştür. Böylece daimylar ekonomik olarak zayıflatıldı. Lakin bu seyahatler Edo'nun kara yollarının gelişmesi, konaklama hanları ve tacirler gibi birçok faktörler ile şehrin gelişmesine katkı sağladı (Huffman, 2020, s. 72-74).

1635 yılında Japonların yabancı ülkelere seyahati ve yabancı ülkelere yaşayan Japonların geri dönmeleri yasaklandı. 1636'da serbestçe ticaret yapan Portekizler Nagasaki yakınlarındaki Dejima Adası'nda yaşamaları zorunlu kılındı (Akkemik, 2019, s. 63). Hristiyanlığa karşı yaptırımlar uygulandı ve nihayetinde Hristiyanlık yasaklandı. 1637 yılında Kyushu'nun Shimabara Yarımadası'nda Hristiyan pankartları taşıyan 25.000 kişi ayaklandı. 1641'de İspanya, Portekizlilerin ve İngilizlerin Japonya'ya girişi yasaklandı (Huffman, 2020, s. 75). Geriye sadece misyonerlik faaliyetinde bulunmayan Hollandalılar Japonya'da kalabildiler. Hollandalılar da 1641'de Dejima Adası'na yerleştirildiler. Bakufu'nun bu siyasetine "Sakoku" (içe kapanma) denildi (Akkemik, 2019, s. 63).

Tokugawa Bakufu'su siyasal ve toplumsal istikrarı sağlamak için Konfüçyüsçü anlayıştan ve daha önceki Japonyadaki uygulamalardan²⁷ yararlanarak toplumu sınıflara bölmüştü. Bu sınıflar , daimyo ve samurailer en yüksek mevkide daha sonra köylüler, zanaatkâr ve tüccarlar idi (Meyer, 2014, s. 108).

Samurai askeri soylular olan ayrıcalıklı egemen sınıftı. Samurai kelimesinin anlamı hizmet eden manasına gelmektedir. Çiftçiden vergi toplanmasına da yardım ederlerdi. *Bushido* (Savaşçının Yolu) denilen ahlâk fesefesine göre yaşadılar. Önceden toprak sahibi olabilen samurailer, Edo Döneminde toprakları için savaşmayı önlemek ve toplumsal iç huzuru sağlamak amacıyla yasaklandı. Samuarailer kendi içinde gruplara ayrıldı. Doğrudan shogun'a bağlı olan *hatamoto* samurailerı ki daimolar karar alırken onlara danışırldı ve siyasi saygınlıkları vardı. Alt sınıf samurailer is *gokenin* idi. İç

²⁷ Misal Hideyoshi zamanında toplumda sınıflandırma başlamıştı.

güvenliği sağlamışlardır ve shogun ile hatamoto gibi ilişkisi olamazdı.²⁸ Kendisine küstahça davranan köylü ya da kasabalıyı öldürme hakkına sahipti. Tokugawa Dönemi'nin sonuna doğru samurai sınıfı yaklaşık 1,8 milyon nüfusu vardı. Bunlardan %30'u alt düzey samuraidı (Hane, 2021, s. 66). Samurailar iki kılıç taşıma hakkına sahipti. Bunlardan biri savaşta kullanmak için uzundu ve diğeri seppuku²⁹ (harakiri) yapmak için kısaydı (Meyer, 2014, s. 108). Toplumda uygulanan hiyerarşi bölünmeler kendini her alanda göstermiştir. Samurailar *no* adı verilen budist temalı oyunların ustalarını destekler ve *no* oyunu sadece soylular tarafından izlenebilirdi. *Kabuki*³⁰ denilen tiyatro oyunu alt tabakanın izlediği ve soyluların izlemesi yasaklanmıştır. Fukuzawa Yukichi³¹ özyaşam öyküsünde arkadaşlarının bu yasağa uymarak kabuki tiyatrosuna kılık değiştirerek girdiklerini ve yakalandıklarını anlatır (Yukichi, 2006, s. 69-70). Tercüman'da samurai sınıfının Japonya tarihinde önemli bir yeri olan ve kavmin terakkisine katkıda bulunan hükümet memurları olarak tanımlanır. Edipler, alimler ve ruhaniler hep bu sınıftan çıkmıştır (Tercüman, Rebiüahir ? 1322 Nr.45).

Japonya'daki köylüler hiyerarşide ikinci sırada yer alır. Tercüman'da köylüler itibar bakımından "edna" yani en aşağı sınıf olarak bahsedilir lakin bu doğru değildir (Tercüman, Rebiüahir ? 1322 Nr.45). Köylünün nüfusu, Tokugawa Dönemi'nde %80'den fazla idi. Dönemin ekonomisi, köylünün ürettiklerine bağlı idi (Hunter, 2002, s. 124). Ülkedeki vergilerini büyük bir kısmı köylülerden alınmıştır. En çok baskı altında yaşayan köylülerdi. Köylülerin köylerini terk etmeleri yasaklandı. Seyahat etmek zorunda kaldıkları zaman izin almaları gerekirdi (Akkemik, 2019, s. 60-61). 1649'daki bir fermena göre köylü erken kalkmalı, gece de çalışmalı, çay ve tütün kullanmamalı, pirinç yerine daha ucuz şeyler yemeli, tembel olan karılarını boşaması

²⁸ Akkemik. a.g.e s.59

²⁹ Karın kesmek anlamındadır. Harakiri kelimesi de aynı yazılır fakat Çince(On-yomi) okunuşudur. Seppuku soyluların bu eyleme verdiği isimdir.

³⁰ Kabuki oyunu, erkek oyuncunun kadın kılığına girerek sergilediği bir gösteridir. Önceleri kadınlar da sahnede rol alırdı düşük ahlâk değerleri sebebi ile kadınlara yasaklandı.

³¹ Düşük bir samuray sınıfından gelen Fukuzawa Yukichi, Japonya'da modernleşmenin öncüsü olan isimlerden biridir. Japonya'da ilk özel üniversite olan Keio Üniversitesi'nin kurucusudur.

gerekirdi (Eberhard, 2019, s. 174). Tokugawa Döneminde bir yetkili, köylülere o dönemde nasıl bir tutum sergilendiğini gösteren bir teşbihi vardır: “Susam tohumları ile köylüler birbirine çok benzer, onları ne kadar sıkarsanız bir o kadar fazlasını alırsınız” demiştir (Gordon, 2014, s. 11). Tercüman’da Japonya’daki bu dönemdeki köylünün sıkıntılarından bahsedilmiştir: Memleketin bütün ağırlıkları omuzlarındadır. Bağlı buldukları beylerine %40, %50 bazen %70 bile varan vergiler verdiler. Bunlardan başka belirli günlerde beylerine gidip işlerini yaparlar, muharebe zamanında at ve lazım olan gereçleri temin ettiler (Tercüman, Rebiüahir ? 1322 Nr.45). Eğitim köylüler arasında çok azdı. Çoğu okuma yazma bilmiyordu. Egemen olan zümre arasında yaygın bir söz vardı “İyi bir köylü, tahılın fiyatını bilmeyendir” (Hane, 2021, s. 67).

Kentlerde yaşayan zanatkârlar toplumsal hiyerarşide üçüncü sıradaydı. Porselen, metal gibi küçük imalat ile uğraşan bu sınıfın mensuplarının toplumsal hiyerarşide çiftçilerin altındı. Şehirlerde kendilerine ayrılan bölgede yaşarlardı (Akkemik, 2019, s. 61). Tüccarlar ise dördüncü sırada yer aldılar. Tercüman’da toplumdaki insanların nazarında tüccar sınıfının itibarının az ve önemsiz olduklarını belirtir (Tercüman, Rebiüahir ? 1322 Nr.45). Bu bakışın sebebi Konfüçyüs anlayışı idi. Bu anlayışa göre tüccarların yaptığı iş hoş karşılanmazdı. Fukuzawa Yukichi’nin özyaşam öyküsünde Konfüçyüs anlayışı benimsemiş olan samuray babasının bir anısında toplumun tüccarlara olan olumsuz bakış açısını görürüz.

... Güzel yazı öğrenmeleri ve genel bir eğitim görmeleri için çocuklarını bir öğretmene göndermiş... öğrencileri arasında tüccarların çocukları da bulunduğu için doğal olarak sayıları öğretmeye başlamış: “İki kere iki dört, iki kere üç altı vs.” Bu günümüzde öğrenilmesi son derece doğal bir bilgi gibi görünebilir fakat babam bunu duyduğunda, çocuklarını öfkeyle oradan uzaklaştırmış. “İğrenç” diye bağıryormuş, “Bu masum çocuklara tüccarlara gerekecek sayıları öğretmek... (Yukichi, 2006, s. 15).

Daimyolar, başkalarına ait alanlarda pazarlanabilen malların üretimini özendirmeye çalıştılar. Osaka gibi kentler önemli ticaret merkezine dönüştü. Daimyoların kale kasabalarına yerleşen zanaarkârlar ve tüccarlar ekonomik amaçlar güderek , köylülerin ve samurayların yaşamlarından farklı bir toplumsal ve kültürel yaşam geliştirdiler

(Hane, 2021, s. 68). Osaka, bu büyümesini Edo şehirinin başlıca destek merkezi olmasna borçludur. Daimyo ve hizmetindekilerin pirinç satışı ve gelirlerin dağıtım merkezi idi. Çoğu pirinç olarak alınan daimyo vergilerinin büyük bir bölümü gemilerle Osaka'ya gönderildi. Tüccarlar orada depolama, satış, pazarlama ve dağıtım hizmeti yaparak daimyolara ve hizmetindekilere para, mal ve kredi sağladılar (Hunter, 2002, s. 129). Samurayları birçoğu mali sıkıntı yaşadığında tüccarlardan borç aldılar (Eberhard, 2019, s. 167). Bu borçlanmalar ve tüccar sınıfının ekonomik olarak yükselişi katı bir hiyerarşiyi nispeten sarsmıştır. Janet Hunter ifade ettiği gibi samurayların bu sarsıntıyı önlemek için tüccarların aşağı politik ve sosyal konumlarını yeniden gündeme getirdiler (Hunter, 2002, s. 131). Tüccarların güç kazanmasına engel olamadılar.

Tokugawa döneminde ilk büyük ticarethaneler kuruldu. Mitsui, Mitsubishi ve Konoike gibi önemli işletmeler meydana geldi. 17. yüzyıldan beri var olan Mitsui, şirketi de bu devirde kuruldu. Hem banka hem ticarethaneleri vardı. Mitsui şirketi 1691 tarihinde hem sarayın hem shogunun bankacısı oldu (Meyer, 2014, s. 116). Bu şirketler, aile şirketidir. Katı kuralları olan aile nizamnamesi vardır bu buralları ihlal eden şirketle ilişkisi kesilir. İleride ülke yönetiminde çok önemli rol oynadılar (Eberhard, 2019, s. 171-172).

Bütün bu sınıflandırmaların dışında kalan Budist din adamları ve diğer sivil soylular bir sınıfa dahil edilmedi. Bunların dışında toplumda dışlanan *etalar* ve *hininler* vardı. Etalar dini olarak pis meslek olarak (deri tüccarları ve kasaplar) algılanan insanların mensup olduğu bir sınıftı (Akkemik, 2019, s. 62). Hinin ise insan olmayan anlamına geliyordu. Dilenciler, fahişeler topluma karşı suç işleyenler ve gezgin eğlendiriciler hinin sınıfında idiler. Diğer sınıflara ait kutsal yerlerin tapınak ve arazilerine girilmesi yasaktı. Bakufu resmi nüfus sayımlarında onları hesaba katmadı ve onların topluluklarını haritada göstermedi. Tokugawa döneminin sonuna doğru bir eta tapınağa girmeye çalışırken öldürülünce, Edo'da görevli bir yargıç şöyle demişti: "Etanın hayatı, bir kasabalının hayatının yaklaşık yedide biri değerindedir. Yedi eta öldürülmedikçe bir tek kasabalıya

ceza veremeyiz.”³² Fukuzawa Yukichi özyaşam öyksünde annesinin erdemli özelliklerinden bahsederken düşük rütbeli bir samuray ailesi olarak kendi sınıflarından aşağıda olan insanlara dahi annesinin nezaketli davrandığını belirtir:

“Annem tüm insanlara şefkatli davranıp iyilik yapmaktan özellikle de kendisinden daha aşağı sınıftaki tüccarlar ve çiftçiler ile arkadaş olmaktan çok mutlu olurdu. Hatta dincileri ve daha da ötesi toplumdaki dışlanmış olan eta mensubu olanları bile kabul etmekten hiç kaçınmazdı...”

Tokugawa yönetiminde, halk çok büyük bir askeri sınıfı ile denetim altına alındı. Küçük isyanlar çıksa da büyük savaşlar görülmedi. Kılıçları zorla elinden alınan köylü üretim için zorlandı.³³ 17. yüzyılı sonları ve 18. yüzyılın tarımsal üretimde zirve noktası yaşandı ve Japonya“tarım devrimi” yaşandı (Esenbel, 2012, s. 77). Tokugawa Japonya’ında bu süreç kültürel değişimlerin yaşandığı bir dönemdi. Bu değişimlerdeki en önemli gelişme kentte yaşayanlarda ortaya çıktı. Kursal düzyazı, haiku şiiri, kabuki tiyatrosu, ağa kalıp baskı ve seramik alanlar yaratıcı fikirlerin sonucu olarak ortaya çıktı. Osaka ve Edo gibi büyük ticaret merkezleri, maddi yönden iyi urumda olan tüccar sınıfının rengarenk ve gösterişli yaşamlarına sahne oldu. 17. yüzyılın sonunda Osaka’yı ziyaret eden bir Alman doktor şöyle demştir: “Burada lüksü teşvik etmeye ve tüm duygusal hazları doyurmaya elverişli şeyler bile, başka her yerdeki kadar düşük bir bedelle elde edilebilir.” Bu zevk düşkünü yaşam tarzına *Ukiyo* (Uçarı dünya) adıyla anıldı.³⁴ Bu kültürel değişime Hollandalıların katkısı büyüktür. Hollandalılar, yabancı fikirlerin temel kaynağı oldular. Hollandalı tüccarlar sayesinde Nagasaki’de ticaret vasıtasıyla doğa bilimleri hakkında çeşitli bilgiler öğrenildi. Hollandalılardan öğrenilen bilgiler anlamına gelen *Rangaku* bu alanda yapılan çalışmaların ortak adıdır. Rangaku ifadesi daha sonra Batılılardan öğrenilen bilimsel ve teknolojik yenilikleri ifade etmiştir.

³² Mikiso, a.g.e s. 69-70.

³³ 29 Ağustos 1588 tarihinde Hideyoshi’nin emriyle “Kılıç Avı Genelgesi” yayınlandı. İşi savaşmak olmayan ama gerektiğinde silahlanarak isyanlar başlatan köylüyü kontrol altına almak için yapıldı. Köylüdeki kılıçlar toplatıldı ve tepkiyi azaltmak için bu toplanan silahlar eritilip Buda heykeli yapılacağını belirterek tepkiler azaltmayı çalışıldı. Bkz. Küçükyalçın, Erdal. a.g.e. s.195-196.

³⁴ Hane, Mikiso a.g.e. s.84-85.

Yabancı bilim adamları Japonya’da öğrenciler yetiştirdiler daha sonra bu öğrenciler tarafından *Rangaku Juku (Rangaku Akademisi)* adı verilen özel okullar açılarak öğrencilere eğitim verildi. Bu okullarda eğitim alanlar daha sonra Edo Dönemi’nin sonlarında Meiji sürecinde de önemli rol aldılar. Nitekim bu isimlerden en tanınanları Fukuzawa Yukichi, İtō Hirobumi ve Yamagata Aritomo’dur.³⁵

Japonya’da 18. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın başlarında Batı teknolojik üstünlüğünün farkında olan Japonlar da vardı. Modernleşmenin gerekli olduğunu savunan bazı samuraylardan biri olan Honda Toshiaki (1744-1821) kendisi tozama samuraylarından biri idi. Hollanda dilini öğrenerek uzay bilimini çalıştı ve bir okul açtı. Japonya’nın gelişmesi için dışarıya açılması gerektiğini diğer ülkelerle ilişkilerin kurulması gerektiğini savundu. Ulusal gücü geliştirmek için. Japonya’nın baruta, madenlere, gemilere ve sömürgeye ihtiyacı olduğunu belirtti. Modernleşme sürecinde Hristiyanlığı bile kabul etmeye hazırdı (Meyer, 2014, s. 123).

Tokugawa Döneminin sonlarında Japonya’nın inziva politikasına mugayyer olarak Batılı hükümetler tarafından teşebbüsler oldu. Rusya Doğu Sibirya’ya yayılcı bir siyaset izledi ve Japonya ile ticari antlaşma yapmayı denedi ama başarılı olamadı. Sahalin, Kuril ve Hokkaido adaları Rusların zaman zaman tacizleri oldu (Eberhard, 2019, s. 197). İngilizler 1818’de Edo’ya bir gemi göndererek ticari ilişkiler kurmak istediler. Lakin olumsuz bir cevapla geri dönmek zorunda kaldılar. Amerika tarafından 1837’de bir ticaret gemisi ve 1846’da iki savaş gemisi gönderildi ama her ikisi de istediklerini elde edemedi geri dönmek zorunda kaldı (Hane, 2021, s. 92-93). Artık Japonya için tehlike çanları çalmaya başlamıştı. Tokugwa yetkilileri, yaklaşan tehlikenin farkında idiler. Batılı devletlerden kurtulmanın mümkün olmadığı Çin’in 1839-1842 tarihindeki Afyon Savaşı’nda görüldü.

³⁵ Akkemik, Ali. A.g.e. s.26.

Batının Japonya ile yeniden münasebeti hâsıl etmesine ilk Amerikalılar başlamışlardır. Mezkur 1853 senesi Amerikan bahriyesi Japonya'ya gelip ticaret için limanları açmaya muvaffak oldular (Tercüman, 7 Rebiülahir 1322 Nr.46). Amerikalılar tarafından Japonya'ya ticaret antlaşması imzalatmak için en doğru adam seçildi. Bu kişi Meksika Savaşı'ndaki başarıları sayesinde ün yapan Matthew Perry idi. Sert mizaçlı ve inatçı bir komutandı. Japonya'yı ticarete açma görevi ona verildiğinde bunu çok basit buldu. Kendisine aksi söylense de bu görevi kabul etti (Aktaran: Hoyt, 1995, s. 6). Amiral Perry, 8 Temmuz 1853'te, Japonya'da daha önce hiç görülmemiş iki buharlı gemisiyle birlikte 4 gemi ile yola çıkarak Edo Körfezine doğru yola çıktı. Japonlar, Hollandalı tüccarlar tarafından Ryukyu Adalarında görülerek Perry'nin gelişini önceden haber almışlardı (Meyer, 2014, s. 128). Perry, Japonyalıların limanı terk etme isteğini geri çevirerek onlara Amerikan gemilerinin erzak ve yakıt için Japon limanlarına girmelerine izin verilmesi ve iki ülke arasında ticaret yapılmasını isteyen Başkan Filmore'nin mektubunu kabul etmesi için üç gün süre tanıdı. Bakufu "siyah gemiler" karşısında çaresiz kalarak mektubun sunulmasına izin verdi. Daha sonra Perry gelecek yıl cevap için geri geleceğini söyleyerek ayrıldı (Hane, 2021, s. 93). Perry sözünde durarak 1854 yılının başlarında üç buharlı gemi de dahil 9 gemi ile geldi. Bakufu, Kanagawa antlaşmasını imzalayarak Amerikan gemilerinin nispeten uzak Shimoda ve Hakodate limanlarında durmalarına izin vermeyi kabul etti. Amerikalılar ayrıca Shimoda'da bir konsolos görevlendirme hakkını da kazandılar (Gordon, 2014, s. 50). Daha sonra Rusya, İngiltere ve Fransa'da Japonya ile antlaşma yaptı. Bu anlaşmayı dışardaki sorunu çözmüştü ama içeride yeni bir sorun oluşturdu. Antlaşma imparatorun onay alınmadan imzalandığı için Bakufu'ya karşı olan gruplar imparatorun etrafında toplanmasına neden oldu (Hane, 2021, s. 96). Bu tarihten itibaren Japonya'da 250 yıl süren huzurlu ve kontrollü yaşam yerini bir çok kargaşaya bırakacaktı. Tercüman'ın Japonya'nın yaşadığı bu süreci şöyle dile getirir:

"... Lakin ahali hükümetin ecanibe [ecnebiler] bu gibi müsaadelerinden hiç hoşnud olmadı. Heycan ve galeyana gelerek hükümet ve ecanibe husumet izhar etmeye başladı. Bu husumet artık halkın açık açığa baş kaldırmasına şu hallerde sebep olmuştur. Avrupalılar ve Amerikalılar Yaponya'nın içerüsüne daldıkları gibi ticareti ast üst etdiler. Her şeyin fiyatları yükseldi... halkın geçinişi güç bir hale koyuldu. Samuray sınıfı ise maişet bütün bütün sıkıntıda kaldı. Memleketin ıztırabı arttı. Memleketin cenûbinde bulunan samuraylar (Begler) Mikadoya müracaat edüb ecanibi

memlekettin çıkartırmasını talep iderler. Mikado zaten kendisinde segunlarının [shogun] garplılara verdiği müsaadelerinden razı değil... Begler tarafından böyle bir teklif görünce o vakt mukarrer ikameti olan Kiyoto şehrinden 1862 de vatanileri toplayıp umumi müşavere yaptılar. Müşaverede ecanibi Yaponya'dan kovmaya karar verdiler. Bunun üzerine halk ayağa kalkub garblılara hücum etdi. Lakin ilki defa da olduğu gibi bu kere dahi Avrupalıları öyle döğüb tard itmek mümkün olamayacağı anlaşıldı..." (Tercüman 7 Rebiülahir 1322 Nr.46).

İmparatorluk sarayını destekleyen hava, Milli Öğrenim³⁶ okulunun yükselişinden beri güçlendi. Gazetede bahsedilen imparatorun etrafında toplanan beyler daha önce de anlatılan dışlanmış olan *tozama* beyleridir. Bu beyler batıdaki Chōshū, güneydeki Satsuma, Shikoku Adasındaki Tosa'dır. Muhalifler sonnō ve (imparatora saygı) jōi (barbarları kovma) hareketi etafında birleşip isyan ettiler. Yabancılar karşı taciz ve cinayetler arttı. 1862 yılında Avrupalılar anlaşma şartları ihlal edildiği için duruma müdahale ettiler (Akkemik, 2019, s. 95). Nitekim gazetede belirtildiği gibi Japonya, mevcut durumlarında Avrupalıyı yenemeyeceklerini anladı. Bu durumdan istifade etmesini bilen Choshu ve Satsuma beyleri Avrupalılara karşı yenilmelerinden ders çıkararak Batı tarzı reformlar yaptılar. Chosu askeri kuvvetini batı tarzı eğitti ve Satsuma ise Batı tarzı bir donanma inşaa etti (Hane, 2021, s. 99-100). Satsuma ve Choshu beyleri ittifak etti. Bu durum Bakufu'daki güç dengelerini değiştirdi. 1862 yılında mali kriz sebebi ile daimyoların sankin kōtai uygulamasını sonlandırdı Bunun sonucunda daimyolar artık daha fazla güç kazandı.

25 Haziran 1863 tarinde imparator ülkeyi kapatmaya ve Barbarların ülkeden çıkarılmasını shogundan istedi. Shogun bunun gerçekleştirilemeyeceğinin elbette farkında idi (Gordon, 2014, s. 55). Bakufu muhalifler karşısında gittikçe güç kaybetti. Tercüman'da 1854 senesinden 1867'ye kadar olan kısa sürecin Japon tarihinde büyük tesirleri olduğu dile getirilir (Tercüman, 1322 Rebiülahir 14 Nr.48).

³⁶ Başlıca temsilcisi Mootori Norinagadır (1730-1801). İmparator ailesine saygı ve gücün verilmesini savunan bir okuldur.

İmparator Kōmei 1866 Aralık ayında vefat edince tahta on beş yaşındaki imparator Meiji (1852-1912) geçti. 1868 yılında shogun idaresi kaldırıldı. Görünürdeki güç imparator idi ama perde arkasında güçlü beyler (Satsusuma, Chosu, Tosa ve Hizen) vardı.

Garblılara savaş açan ama onların zırhlı ve toplarındaki terakki ile baş edemeyeceğini anlayan Japonya yeni reformlara başladı. Shogunun şehrine *Tokyo* adı verilerek imparator buraya getirildi. 1871 de çıkarılan imparatorluk fermanı ile tımarlar kaldırıldı ve vilayetlere bölündü. Ayı ayrı her vilayetin başına imparator tarafında bir vali ya da memur görevlendirildi. Hükümet tarafından alınan beylerin toprakları karşısında onlara faizsiz senedler verilip belirli günlerde hazineden nakit para verildi. Beylerin hizmetide bulunan samuray sınıfı mevkilerine göre hükümette memur oldu. Önceden Avrupa'dan korkan Japonya şimdi onların ilmi ve ma'rifetlerine muhtaç oldukları için onlara iltifat ve hoşgörü ile muamele ediyorlar. Çünkü ülkenin terakkisi için onlara muhtaç idi. Japon öğrencilerin ülkelerin terakkisi için bütün gayretle çalışmaları Avrupalı muallimleri hayrete düşürmekte idi.³⁷ Askeri alandaki reformlar için Fransızlardan destek alındı. Donanmadaki reformlar için İngilizler örnek alındı (Eberhard, 2019, s. 204).

³⁷ Tercüman, (1322 Rebiülahir 14). *Yaponya ve Japonlar Hakkında* Nr.48 s. İlk sayfa

1. BÖLÜM

TERCÜMAN GAZETESİNDE ÇİN -JAPON MUHAREBESİ (1894-1895)

1.1. MUHAREBE ÖNCESİ JAPONYA'NIN ÇİN'E YAKLAŞIMI

Japonlar ve Çinlilerin, Çin için kullandığı “orta ülke” kavramı Çin’in uygar dünyanın merkezi olduğuna işaret etmiştir. Daha öncede bahsedildiği gibi Japonya Çin’den etkilenecek kurumlarını ve fikirlerini ithal etti. Japonya, Çin’e düzenli vergi ödeyerek onun üstünlüğünü kabul etmişti (Hunter, 2002, s. 66-67). Lakin Meiji reformlarıyla birlikte bu durum değişecekti. 1871 yılında Japonya Çin ile bir dostluk ve ticaret anlaşması imzaladı. Bu anlaşmaya göre karşılıklı olarak kendi konsolosluklarının mahkemelerin yetkili olduğunu kabul etmiş ve iki ülke arasındaki ticaretin geliştirilmesi için gümrük vergilerinin düşük bir seviyede sabit olmasında uzlaşmışlardı (Akkemik, 2019, s. 150-151). Çin ile ilişkiler çok geçmeden bozuldu. Kyuşu’nun güneybatına uzanan Ryûkyû³⁸ Adaları üzerinde anlaşmazlık çıktı. Ryûkyû Adaları özerk bir krallıktı. Çin’e vergi öderlerdi lakin Satsuma beyliğine bağlı idi. 1871 yılında gemi kazası geçiren 54 Ryûkyûlu balıkçı Formosa’da (Tayvan) yerliler tarafından öldürüldü. Japonya, Çin’den tazminat ödemesini istedi ama Çin ödemedi (Hunter, 2002, s. 69-70). Ertesi yıl Japonya ceza olarak Ryûkyû Adalarını ele geçirdi. 1874’de tekrar Tayvan’a bir askeri güç gönderdi. Çinliler bu askeri güç karşısında tazminat ödemeyi ve Japonya seferinin maliyetini ödemeyi kabul etti (Meyer, 2014, s. 169). Bu vakada Japonlar Çin’in güçsüz olduğunu anladı ve ileride bundan istifade edecekti.

Japonya çok önceden beri yakın komşusu olan Kore’nin topraklarına göz dikmişti lakin başarılı olamamıştı. Meiji Hükümeti 1870’lerin sonlarında ve 1880’lerin başlarında Kore

³⁸ 1879 yılında Japonya Ryûkyû Adalarında, Okinawa vilayetini kurarak egemenliğini resmileştirdi.

krallığı üzerindeki siyasi ve ekonomik kontrolünü genişletiyordu. Kore'ye yapılan ihracat ticareti, yalnızca Japon mallarını oraya getirerek değil, aynı zamanda Japonya'dan Kore'ye Batı mallarını da taşıyarak (1882'de Kore'ye yapılan toplam Japon ihracatının yalnızca yüzde 11,5'i Japonya'da yapılan mallardan oluşuyordu) olağanüstü genişledi. Kore'nin pirinci ve soya fasulyesi Japonya'ya artan hacimde ithal edildi, Japonya neredeyse her zaman tüm Kore ihracatının yüzde 90'ını satın aldı. Kore üzerindeki ekonomik kontrol hem arzu edilir hem de uygulanabilir olarak kabul edildi. Hem ihracat ticaretinden elde edilen gelir hem de yarımada'dan ithal edilen tahıllar Japonya'nın sanayileşmesi için önemli idi.³⁹

Japonya 1876 yılında Kore ile Kangva anlaşması imzalandı. Böylelikle Kore'ye Japonya ile eşitsiz anlaşma imzalayarak ele geçirme planlarında ilk adımı atmış oldular (Hunter, 2002, s. 70-71). Bu anlaşmadan sonra Kore'ye yerleşen Japon tüccarları ve bazı aktivistler burada halkı imparatora karşı kışkırtıcı faaliyetlere de destek verdiler. 1882 yılında da buna tepki olarak yabancı düşmanı bir askeri grup başkent Seul'de bir isyan çıktı. Bu isyanda Japon elçiliğine de saldırıldı ve ölenler oldu. Imo olayı olarak da bilinen bu isyanı bastırmak için Çin'den yardım alarak bastırıldı. Bu olayda hayatını kaybeden Japon ailelerine tazminat da ödendi. Imo olayından sonra Japonya, Kore ile 1882 yılında Chemulpo Anlaşması imzaladı ve bu anlaşmaya göre Japonya elçiliğin korunması amacıyla Japon askerlerini bulundurma fırsatı elde etti.⁴⁰ Japonya, Çinlilerin bu isyan karşısında kendilerinden daha hızlı hareket ederek kontrol altına almaları karşısında pasif kaldı (Duus, 1995, s. 61). 1884 yılında Kore'de Japonya adına düzenlenen darbe başarısız olunca Çin ve Japon hükümetleri arasındaki yarımada hâkim olma çekişmesini hızlandırdı. Nisan 1885'teki Tiancin Anlaşması ile sonuçlandı. Bu anlaşma neticesinde her iki ülkenin birlikleri ve uzmanlarının çekilmesi kararlaştırıldı ileride Kore'ye yapılacak askeri sevkiyatın önceden yazılı olarak bildirilmesi sağlandı (Hunter, 2002, s. 72-73). Anlaşma bir çözüm olmaktan uzaktı sadece muharebeyi erteledi.

³⁹ İriye, Akira, (2008). Japan's Drive To Great-Power Status. *The Cambridge History of Japan (c.5, s.751)*. Cambridge:Cambridge University Press.

⁴⁰ Akkemik, Ali. a.g.e. s.180-181.

1.2. ÇİN-JAPON MUHAREBESİ

Kore’de ekonomik zorluklar halkın sıkıntısını artırdıkça huzursuzluk devam etti. Bu durum karşısında Kore’den yabancı tecavüzlerden kurtarmak ve yoksulların zenginleşmesine yardım etmeyi vaat eden Tong Hak adında dinsel bir tarikat ortaya çıktı. Bu tarikat 1894 yılında bir ayaklanma çıkardı. Ayaklanmayı bastırmak için Kore hükümeti Çin’den yardım istedi. Bunun üzerine Japon liderler Çin’in asker gönderme kararını beklemeden kendi askerini Kore’ye gönderdi (Hane, 2021, s. 156). İki tarafta çekilmeyi reddedince çatışma kaçınılmaz olmuştu.

1894 yılının Temmuz ayında Kore’ye nakledilen Japon harp gemileri Pungdo’da Çin harp gemilerine saldırdı ve hemen ardından Seonghwan Muharebesi’nde Çin güçlerini yendi. Japonya daha sonra Ağustos ayında Çin’e harp ilan etti. Önce saldırıp daha sonra harp ilan etmek uluslararası hukuk kurallarına aykırı idi. Böylece Çin-Japon Muharebesi başlamış oldu. Japonya kara ve deniz muharebesinde Çin’e üstünlük sağladı. 1894 yılı sonunda Japon birlikleri Çinlileri Kore topraklarından sürmüşlerdi. Kore, muharebenin başından beri Japonya’nın denetimi altına idi. Japon ordusu 1894 yılının sonlarında Kore’nin yanında bulunan Çin’e ait Liaodong Yarımadası’nı ele geçirdi. Burada Japon ordusu sivillere büyük katliam yapmıştır. Bilhassa da Port Arthur katliamı bilinir (Akkemik, 2019, s. 182). 1895 yılına girildiğinde Çin donanması fiilen imha edilmişti (Hunter, 2002, s. 74). Tercüman’da bu tarihlerde Çin hükümetinin elçiler tayin ederek sulh istediğini fakat Japonya bu durumu hile zannedip muharebeye devam ettiği yazılmıştır. Çin, Japonya’ya toprak vermeye razı olmamış ziyanlar için tazminat ödemeyi kabul etmiştir. Bu sebepten sulha dair ümitler azalmıştır (Tercüman, 1312 Receb-i şerif 16 Nr.48 , s. 95). Nitekim bu haberden kısa bir süre sonra gazetede sulh isteğinin bir hile olduğu tekrar vurgulanır, Çin hükümetinin zaman kazanarak Japonları oyalamak için sulh müşaveresi çıkardığı yazılmıştır. Lakin Japonya bu hileye aldanmayıp muharebeye devam edecekleri belirtilir. Nitekim öyle de olmuştur, Japonya muharebeye devam etti (Tercüman, 1312 Receb-i şerif 23 Nr1, s. 2). Sulh müşavereleri için giden Çin elçilerinin başarısızlıklarından da bahsedilir:

Çin ilçileri Yaponyaya gidemiyorlar! Türlü vesileler ile hala Şanhayda eğleniyorlar. Yaponlar bunların teşrifine pekde heveslenmeyüb... acele hareket etmiyorlar isede hep ilerüldükleri haberler alınıyor (Tercüman, 1312 Şaban-ı şerif 6, Nr.3, s. 4).

Bir sonraki sayıda da Çin elçilerinin vekâletnameleri eksik olduğu için müşaverelerden bir netice çıkmayacağı yazılmıştır (Tercüman, 1312 Şaban-ı şerif 14, Nr.4) .⁴¹ Çin elçisi Li Hung Çang Japonya'ya sulh için gittiğinde suikast düzenlenmiş ve yara almadan kurtulmuştur. İmparator Çin elçisine kendi özel doktorunu gönderdi. Başbakan kişisel olarak özür diledi. Bu durum Japonya'nın saygınlığını sarsmıştı (Hoyt, 1995, s. 23).

Japonya, Weihaiwei şehrini alarak Çin'in başkenti Pekin'e giden bölgeyi kontrol altına aldı ve Çin'e barıştan başka çare bırakmadı (Tercüman, 1312 Şaban-ı şerif 28, Nr.6, s. 12). Tercüman' da sulh müşaveresinde yaşanacak üçlü müdahale hakkında iyi bir öngöründe bulunulmuştur. 1312 Ramazanü'l mübarek 14 (11 Mart 1895) tarihli bir haberde şöyle ifade eder:

Artık muharebeye mecali ve vakti olmadığını anlab Çin hükümeti barışık ve sulh yolunda emân ilerliyor. Pekin hükümeti acizliğini anlamak pek müfid [yararlı] olacaktır... Bu mağlubiyet Çin için deva ve macun şifa olacaktır. Lâkin Yaponyalıların birden bir cüzî bedel ile barışmayacakları anlaşılıyor. Nihayet şarkta birden bir zuhur iden kuvveti götürmeyüb bazı Avrupa hükümetleri Çin'i muhafaza itmek için Yaponyayı ziyade ağır tekliflerde buldurmaya teşebbüs edecekler. Bakalım diplomatyada meydanında Yapon üstadları nasıl hareket edecekler. Hazırda Çin Yapon denizlerinde İngiltere'nin 27, Rusya'nın 21, Fransa'nın 15, Germenya'nın 8, Amerika'nın 8 ve İtalya'nın 4 kıt'a harb gemileri bulunmaktadır. (Tercüman, 1312 Ramazanü'l mübarek 14, Nr8, s. 16).

Tercüman'ın 1312 Şaban-ı şerif 21, tarihinde (17 Şubat 1895) Japonya'nın Avrupalı devletlerin müdahale edeceğini önceden hesap ettikleri ve harpte gösterdikleri başarıyı diplomaside de gösterecekleri tahmin edilmiştir. *Times* gazetesinden alınan habere yer verilerek Çin'in ana toprağından Japonya'nın yer almasına Rusya, İngiltere ve Fransa razı olmamaya karar verdikleri lakin Japonya'nın gazetelerinde ise Avrupa devletlerinin ittifak edebileceklerine inanmayarak hiçbirinin müdahalesini kabul etmeyecekleri tahmininde bulunulmuştur (Tercüman, 1312 Şaban-ı şerif 21, Nr.5, s. 10).

Japon ordusu 1895 yılının Mart ayında harekete geçerek Tayvan Adası açıklarındaki Pescadores Adalar'ını ele geçirdi. Böylece Çin-Japon Muharebesi Mart ayında

⁴¹ Sayfa numarası yazan yer yırtılmış olduğu için bilinmiyor.

Japonya'nın kesin zaferiyle sonuçlandı (Akkemik, 2019, s. 182). Tercüman'ın Mart ayındaki 9 numaralı sayısında Çin'in uğradığı hezimet şu şekilde yansımıştır:

Yaponya'nın kart Çin'e virdiği terbiye semeresiz kalmayacak gibi görünüyor. Ümera-ı Çin'in büyüklerinden olup ıslahat ve terakki tarafcısı bulunan Li-Hun-Çanğ [Li Hongzhang] postundan ve rütbelerinden düşürülmüş idi. Bu defa hâkim Çin Buğdu (?)Han bu adamın cümle rütbelerini kaytarub bu münâsebet ile Çin ülkası ve usulleri muhtaç ıslahat olduğunu ikrar itdi. İdare-i mülk ve umur-ı askeriyede Çinlüler sair milletlerden artka kalub her cihetde gafil bulduklarını suret-i resmiyede ilan itdi. Şöyle ki Yaponya ile sulh idildikten son mezkur Li-Hun-Çanğ ıslahata ve türlü tensikata [ıslahat] memur idileceği anlaşılıyor. Şimdilik Li-Hun-Çanğ ilçi mahsus tayin olunub sulh itmek için Yaponya'ya yollandı... (Tercüman, 1312 Ramazan'ül mübarek 20, Nr.9, s. 18).

Tercüman'da Rus telgraf acentesinden alınan bilgiye göre Çin hükümeti; Rusya, İngiltere, Almanya ve Fransa devletlerine başvurarak Japonya ile sulhun sağlanması ve Çin'in ana kıtasından yer verilmemesi hususunda yardım talebinde bulunduğu ifade edilmiştir. Çin'in Japonya'ya Formoza Adasını vermeyi ve tazminat ödemeye hazır olduklarından bahsedilir (Tercüman, 1312 Ramazan'ül mübarek 28, Nr.10, s. 20). Çin sulh için görüşmelere devam ederken Japonya askeri gücü ile Çin'den yeni yerler alarak başkent Pekin'e doğru ilerlemeye devam etmekteydi.⁴² Bu durum 1312 Şevval 12 (8 Nisan 1895) tarihli bir habere göre Japon imparatoru sulh müşaveresi esnasında muharebe edilmemesi ve askerinin buldukları noktalarda durması için emir vermesine kadar deva etti. Avrupa devletlerinin Çin-Japon meselesinden bir birlik olmadığından bahsedilir (Tercüman, 1312 Şevval 5, Nr.12, s. 24). 1312 Şevval 19 (15 Nisan 1895) tarihli sayıdaki bir makalede Japonya'nın yalnız askeri kuvvetle bu muharebeye hazırlanmayıp aynı zamanda Avrupalıların müdahalesini de düşündükleri yazılmıştır. Bazı devletlerden teminat aldıkları ya da birbirine ters düşen Avrupa devletlerinin karışamayacağını düşünmüşlerdir. Amerika ve Almanya'nın Japonya'nın yoluna çıkmayacağı tahmin edilmiştir. Yerli ve yabancı bütün gazetelerde birçok haber yazıldığı için hakikati anlamak mümkün olmamıştır. Başka bir gazetede haberi alarak

⁴² Tercüman, (1312 Ramazan'ül mübarek 20). *Çin Yapon Muharebesi*. Nr.9, s.18. Tercüman, (1312 Ramazan'ül mübarek 28). *Çin Yapon Muharebesi*. Nr.10, s.20. Tercüman, (1312 Şevval 5). *Hariciye Habeleri*. Nr.11, s.22.

Rusya'nın Japonya ile ters düşmeyerek dostça ilişkiler geliştirmesi ve böylece Uzakdoğu'da İngilizlere karşı bir ittifak oluşturması gerektiği tavsiye edilir (Tercüman, 1312 Şevval 19, Nr.13). Lakin Rusya bu tavsiyenin tam tersini yaparak Japonya'nın karşısında olmayı seçti. İki ülkenin de aynı topraklar üzerindeki mevcut planları diğer Avrupa ülkeleriyle ittifak yapmasına sebep oldu.

İngilizlerin bu muharebedeki tavrı gazetede çok eleştirilmiştir.⁴³ İngilizlerin önce Çin'den taraf olduğu daha sonra da Çin'in yenilmesi üzerine Japonya tarafına geçmiştir. İngiltere'nin bu politikası her taraftan ayıplanmıştır (Tercüman, 1312 Zilhicce 19, Nr.21, s. 9). Sulh müşaveresinde diğer ülkeler ile beraber hareket edeceği Çin'den Japonya'nın toprak almasına razı olmayacağından bahsediliyordu. Japonya'nın birden bire terakki etmesinden endişe duyan bir İngiliz yazar Uzakdoğu'daki birinci ülke konumunu Japonya'ya kaptırılacağından endişe duymuştur. Ticarete çok gayretli olan Japonya'nın İngilizlerin ticaretine engel olacağı ve hatta ileride İngilizlerden bazı topraklar alacağını yazmıştır. İsmail Bey Gaspıralı, belki bu endişelerden dolayı İngiltere Japonya yanlısı bir siyaset izlediği tahmininde bulunmuştur.⁴⁴

1.2.1 Üçlü Müdahale ve Revize Edilen Anlaşmanın Sonuçları

Çin ve Japonya sulh anlaşması 17 Nisan 1895 tarihinde Şimonoseki'de imzalandı. Bu anlaşma ile Çin Liaodong Yarımadasını, Tayvan Adasını ve Pescadores Adaları'nı Japonya'ya bıraktı ve Kore'nin bağımsızlığı sağlandı. Çin'in sulh istemesinden beri bilhassa Avrupa basınında anlaşma hükümleri, ittifak ve müdahale ile ilgili makaleler yazılarak tartışılmaya başlanmıştı. Birden bire zuhur eden Asyalı bir güç olan Japonya, kadim ülke olan Çin'i yenerek dünya kamuoyunun ilgisini çekmişti.⁴⁵ Rusya hükümeti

⁴³ İngiltere'nin bir senedir her meselede geri kaldığı muharebeden yeterince istifade edemediği eleştirileri de yazılmıştır. Tercüman. (21 Dekabr 1895). Nr.50 .

⁴⁴ Tercüman. (1312 Şevval 5). *Ahbar-ı Hariciye İngiltere*. Nr.11 s.22.

⁴⁵ Konu ile ilgili haberlerin sayısı fazla olduğu için birkaç gazete haber örneği verildi. Anlaşma hükümlerinin tahminleri ve müdahale haberi için bkz. Tercüman. (1312 Şaban-ı şerif 21). *Çin ve Yaponya*. Nr.5, s.10. Japonya'nın kara ve deniz gücündeki başarılı terakkileri Avrupa'nın da dikkatini çektiğinden

sulh hükümlerinden rahatsız olan devletlerin başında gelen isimdir. Çünkü Rusya, Çin ile yakınlaşmaya başlayarak Uzakdoğu'daki nüfuzunu artırmıştı. Rusya 14 Kasım 1860 yılında Çin ile imzaladığı anlaşma sonucunda, Amur'dan Kore sınırına kadar uzanan Mançurya'nın doğu sahilleri Primorsk ya da sahil eyaleti Rus çarlığına bırakılarak Çin'in zayıflığından istifade edilerek sınırları Japonya'ya kadar uzanmıştır (Aktaran: Dündar, 2011, s. 139). Bu sebepten Rusya için Japonya'nın Çin'in ana toprağından yer alması kabul edilebilir bir durum değildi. Tercüman'ın 15 numaralı 1312 Zilkade 3 tarihli sayısında (28 Nisan 1895) Petersburg ve Moskova gazetelerinde de Çin'in ana toprağından ve mühim bir kale verilmesi Japonya'ya Rus çıkarların ters düştüğü için sulhun hükümlerinin bozulması gerektiği haberi verilir. Japonya, Rusya hududundan Kore'ye gelen yollar ve geçitlerde istihkâm inşa edip askeri tedarik etme çabasıdadır (Tercüman, 1312 Zilkade 3, Nr.15, s. 31). Rusya'nın Uzakdoğu'daki çıkarları hususunda itiraz etmesi Tercüman'da şu şekilde ifade edilmiştir:

...Ahidnâme mucibi Yaponya Çin'in ana toprağına timur attığı ve sarı denizin kilidi ve Sibiryayı Şarkî yolunun kara yolu olan Port Artur Yaponya tasarrufunda kalacağı en ziyade Rusya'nın nihayet şarkta olan menâfi'ne dokunub Rusya ses itdi. Ses büyükdür işidildi. Rusya, Fransa ve Germanya hükümetleri Yaponya'ya mürâcaat idüb Liyatong Yarımadası'ndan yani Çin'in ana toprağından yer almamasını suret-i dostanede tebliğ itdiler... (Tercüman, 1313 Muharemmü'l-haram 14, Nr.24, s. 66).

Rusya, Japonya'ya karşı Almanya ve Fransa'yı kendi tarafına çekti ve "üçlü müdahale" olarak adlandırılan bu ittifak ile sulh hükümlerinin tekrar gözden geçirilmesini sağladı. Tercüman'da üçlü müdahale ile ilgili birçok makale verilmiştir. 1312 Zilhicce 5 (30 Mayıs 1895) tarihli bir yazıda Avrupa basınının üçlü müdahale konusundaki eleştirilerinden bahsederek İngiliz ve bazı Fransız gazeteleri Rusya'nın bu meselede izlediği siyasette Fransa'dan iyi istifade ettiğini dile getirmişlerdir:

...Germany ve Fransa hükümetleri Yapon-Çin meselesinde Rusya'ya yardım itdikleri Nemse ve Fransız gazeteleri tarafından pek hoş ve münasib görülüyor. Yalnız Fransız gazetelerinden bir kaç gazete ve İngiliz gazeteleri umumen Fransa'nın Rusya politikasına yardımını münasib görmeyüb,

bahsedilir bkz. Tercüman. (1312 Şaban-şerif 28). *Germany*. Nr.6, s.12. Avrupa devletlerinin müdahale ve ittifak tahminleri ile ilgili bkz. Tercüman. (1312 Zilakade 3). *Yaponya ve Çin Sulhu*. Nr.15, s.31.

Rusya Fransa'nın eli ile furunda kebab çevirdiği yazıyorlar... (Tercüman, 312 Zilhicce 2, Nr.19, s. 48).

Rusya'nın üçlü müdahaledeki tavrı en az Japonya kadar İngiltere'yi de ilgilendiriyordu. Orta Asya'da güçlenen Rusya, İngiltere için hayati öneme sahip Hindistan sömürgesi için bir tehdit unsuru idi. İngiltere bu sebeple Uzakdoğu'da Japonya'yı Rusya'ya karşı bir kalkan olarak görüyordu. Bunu bilen Japonya elinden geldiğince İngiltere'den istifade etti. Cezmi Eraslan bir araştırmasında Tokyo'daki bir İngiliz diplomatın bu hususta Japonya'nın yardım isteğinden bahseder: “Rusya, Yarımada'nın koşulsuz terk edilmesinden başka hiçbir şeyi kabul etmeyeceği konusunda ısrar etti. Anlaşmanın onaylanmasının değişik tokuşu yarın bekleniyor. Anlaşma daha sonra revize edilecek. Ordusu ve donanması tükenen Japonya, Rusya'nın Kore'de bir liman almak için kendisiyle bir anlaşma yapmaya çalıştığını ve ayrıca Çin'den Mançurya'da imtiyaz alacağından emin olduğu bilgisini İngiltere ile paylaşarak yardım istedi.” (Eraslan, 2021 Aralık, Cilt 85 - Sayı 304, s. 979). İngiltere de gereken desteği Japonya'ya verdi.

Nitekim Japonya antlaşmanın tekrar gözden geçirilmesi hususunda muharebe ettiği ülke ile değil çıkarlarının çatıştığı Rusya hükümetleri ile yoğun yazışmalar yapıldı. 30 Zilhicce 1312 (24 Haziran 1895) tarihinde şöyle bir haber yayınlanır: “Bu aralık Rusya ile Yaponya hükümetleri arasında ziyade muhabere idildiğinden Petersburg'da Yaponya elçi hanesi her gün bin beş yüz, iki bin rublelik telgram yollamakta bulunmuş” (Tercüman, 30 Zilhicce 1312, Nr.22, s. 58).

Üçlü müdahale sonucu anlaşma tekrar revize edilerek Japonya, Liadong Adası'nı belirli bir tazminat karşılığında Çin'e geri verdi. Çin için sulh bir sorunu daha beraberinde getirmişti: Japonya'ya ödenecek tazminat için yeterli parası yoktu. Avrupalı devletlerden destek aradı lakin Avrupalı devletler Çin'deki nizamsızlık ve idare sorunları sebebi ile güvenmiyorlardı. Japonya'da tazminatı alana kadar Port Arthur ve Weihaiwei rehin olarak aldılar (Tercüman, 1312 Zilhicce 9, Nr.20, s. 52). Japonya'nın Port Arhur ve Weihaiwei kalelerini ne zaman terk edeceğinin belli olmaması Rusya

basınında endişe oluşturdu (Tercüman, Çin ve Yaponya, 312 Zilhicce 2, Nr.19). Mevzu bahis olan tazminat tutarı Çin'den 360 milyon yen idi bu olağanüstü bir tazminattı.⁴⁶ Japonya'nın savaştan önceki yılın, yıllık ulusal bütçesinin yaklaşık dört buçuk katıydı (Gordon, A Modern History of Japan, 2014, s. 117). İngiltere basınında Çin'in borcuna Rusya'nın kefil olduğu düşünülse de Almanya basını borcun büyük bir bölümünü Fransa bankalarından ve bir kısmının Rusya bankaları tarafından verileceği ifade edilmiştir (Tercüman, 1313 Muharemü'l Haram 7, Nr.23). Tercüman'ın 22 Numaralı sayısında İngiltere meclisinde Rusya'nın Çin'e kefil olması karşılığı Mançurya'da demir yolu inşasına ruhsat ve Kore'nin güneyinde bir iskele alacağı hususundaki rivayetlerin gerçekliği tartışılıp bir anlaşmanın henüz olmadığı söylenmiş (Tercüman, 1312 Zilhicce 30, Nr.22, s. 11). Çin'in borcu ile ilgili “ Rusya vasıtasıyla edilen büyük istikrazdan mâ'da Çin Hükûmetleri İngiliz ve Germanyaya sarraflarından yüz milyon tail karz ediyor. Çin istikrazına Rusya kefil olduğu İngiltere matbu'âtını büyük endişeye koydu” haberi verilmiştir. (Tercüman, 1313 Muharremü'l-haram 28, Nr.25, s. 72). Nitekim İngiltere endişe etmekte haklı idi. Tercüman'ın 26 numaralı sayısından *Sovet* adlı bir Rus gazetesi Rusya'nın Aksâ-yı Şark meselesindeki politikasını değerlendirerek Rusya'nın Çin'e yardımı karşılığı Sibiryada demir yolu Çin limanlarının birine inşa edilmesi beklentisini yazmıştır:

...Japon Muharebesi'ne Franko-Rus müdahalesi nihayet virdi. Çin istikrazına kefil olarak Rusya Çin'e büyük bir iş bitirdi. İki hükûmetin hareketine şarkda Germanya'nın yardımı görülür ise de garbda bir semeresi görülemiyor. Fakat Aksâ-yı Şarkda ise de Germanya'nın Franko- Rus tarafında bulunması ehemmiyetsiz bir şey değildir. Olup geçen işlere nazaran ümidvarız ki Sibiryada demir yolu Çin limanlarının birine kadar inşa olunur... (Tercüman, Rusya Politikası, 1313 Saferü'l- hayr 6, Nr.26)

Rusya, Uzakdoğu'daki çıkarları doğrultusunda planlar yapmaya ve ilerlemeye devam etti. Demir yolu henüz tamamlanmadan Uzakdoğu'da hazırlıklar yaptı. İsmail Bey Gaspıralı *Moskava* gazetesinde bu hazırlıklardan bahsedildiğini aktarır “Sibiryada demir yolu ikmâl edildiği ile Avrupa Aksâ-yı Şark'a ve Çin'den Japonya'dan çok mal getirileceğini hesap ederek Çin'den, Yapon'dan ve Vladivastok⁴⁷ arasında hareket

⁴⁶ Tercüman'ın 44 Numaralı sayısında tazminat miktarı 370 milyon ruble olarak geçer. Tercüman, (1313 Cemaziye'l-ahir 14). *Yaponya*. Nr.44, s.148.

⁴⁷ Rusya'nın Japonya'ya yakın Uzakdoğu'daki şehridir.

etmek için şimdiden posta vapurları tayin etmeye karar verildi. Uzakdoğu'da Rusya ticaretine vasıta olmak için Franko Rus ve Çin bankası tesisine mübaşeret edildi.” (Tercüman, 1313 Receb-i şerif 20, Nr.49, s. 166). Rusya, nihayetinde İngiltere'nin duyduğu endişeyi gerçeğe dönüştürdü. 1313 Zilhicce 11 (24 Mayıs 1896) tarihinde yayınlanan habere göre “Pekin ile Tiyan-zin şehirleri arasında 130 kilometre bir kol timur yol inşâsına Çin hâkimi ruhsat vermiştir” (Tercüman, 1313 Zilhicce 11, Nr.19, s. 78). Rusya, Çin-Japon muharebesine katılmamasına rağmen elde ettikleri ile en karlı ülke oldu.

Japonya, yapılan sulhun kazancı olan Formoza'yı (Tayvan) kontrol altına alması için de ayrı bir mücadele etmek zorunda kaldı. Japonya, Formoza'ya genel valilik atayarak yönetti. Bu genel valiler daha çok ordudaki generallerden seçildi. Bu durum Japonya'nın Formoza'da güvenliği sağlamaya öncelik verdiğini göstermiştir. Yapılan sulha göre Formoza'da yönetimi devralmak için gelen Japon ordusu tarafından, yerli halktan Japon imparatorluğu tebaası olmak veya Çin'e gitmek arasında seçim yapmaları istendi. Zamanla Japon sömürgeciliğine karşı zayıf bir direniş başladı (Akkemik, 2019, s. 184). Sayan Ulusan Şahin bir araştırmasında Osmanlıda çıkan Ahenk gazetesinde Formoza'da Japonlara karşı yapılan bu isyanlara kadınların da katıldığını belirtir (Şahin, 2003 cilt:1, sayı.2, s. 84). 9 Zilhicce 1312 tarihli haberde: Japonya teslim almadan önce burada cumhuriyet ilan edildiğini fakat Japonya bir iki batalyon [tabur] askeri ile bu durumu düzelteceği yazılmıştır (Tercüman, 1312 Zilhicce 9, Nr.20, s. 52). Gaspıralı, bir sonraki sayıda Japon ordusunun bu isyanı bastırması haberini verir: “Farmoza Adası'nda ilan edilmiş tiyatro cumhuriyetinin devam idemeyeceği ma'lum idi. Adaya tüşmüş Yapon askeri Kelung [Keelung] şehri civarında Çinlülere⁴⁸ kemalen perişan idüb dağıttı...” (Tercüman, 1312 Zilhicce 19, Nr.21, s. 56). Bu isyanın bastırıldığı haberi verilse de diğer sayılarda yine karışıklık çıktığı haberi vardır (Tercüman, 1313 Muharremü'l-haram 28, Nr.25, s. 72).

⁴⁸ Formasa yerlileri aslında Çin'den göç eden azınlık gruptur. Akkemik. A.g.e s.184.

Japonya, muharebeden galip bir ülke olarak çıkmasına rağmen üçlü müdahalenin baskısından dolayı yeterince karlı bir antlaşma yapamadı. Rusya'nın yoluna taş koyması, Japonya'nın diplomaside kendilerini geliştirmeleri için adımlar atarak İngiltere ile yakınlaşmasına sebep oldu. Bu muharebe Avrupa hükümetleri ve Japonya için bir dönüm noktası idi. Aksâ-yı Şark'ta güç dengelerini ve tarafları belirleyen bir olaya dönüştü. 1313 Saferü'l-hayr 6 (29 Temmuz 1895) tarihli haberde Japonya halkının tepkisinden bahsedilir: "Fransa, Rusya ve Germanya Çin'den taraf müdahale idüb Yaponya'nın yoluna çıktıkları ahaliye ziyade tesir itdiği anlaşılıyor. Bahusus Rusya'ya karşı ziyade hiddet gösteriliyor. İngiltere'de umur başına Lord Salisburi [Salisbury Markizi] geçdiği Yaponyaca pek hoş görülüb Aksâ-yı Şark'da İngiltere politikasına metanet virülüb bundan Yaponya'nın istifade ideceği ümid olunuyor." (Tercüman, 1313 Saferü'l-hayr 6, Nr.26, s. 76). Çin'e galip gelmelerine rağmen üçlü müdahale Japon ahali razı olmadı pek ağır geldi bu durum lakin tüm fırkalar tek bir fikir etrafında toplanarak kara ve denizde kuvveti artırmaya çalıştılar (Tercüman, 1313 Cemaziyel-ahir 14, Nr.44, s. 148). Tercüman'da Japonya'daki bir muhabir üçlü müdahaleden dolayı Japonya'nın kazandığı yeri geri vermesinde hariciye nazırını suçlu görerek deyim yerinde ise ateş püskürmüştür ve bundan nasıl ders çıkarılması gerektiğinden bahseder:

...Muharebe nihayetinde Liyaonğ Adasını bila şart bila mükâfat Çin'e gerü virdiğimiz evvelki hariciye nazır İto cenablarının usulsüzlüğünden ilerü geldi. Eğer işlere postuna mütenasib siyasuyun elinde buluna idi. Askerimizin cesareti hariciye nezaretinin korkaklığı ile örtüldü kapandı gitdi. Şimden son politikamıza böyle miskinlik görülmeyecektir, cümle denizlede bayrağımızı cümle kıtalarda tüccar emtiamızı gösterüb milletler layık olduğumuz dereceyi bulmalıyız... (Tercüman, Siyasi İcmal, 1314 Receb-i şerif 1 Nr.46).

Üçlü müdahalenin Japon halkı ve siyasetçiler üzerinde derin tesiri oldu. Bu hususta Tercüman'daki haberlerin ortak özelliği öfkelerini belirtip hemen ardından büyük bir azimle çalışıp kurtulacaklarından bahsedilmiştir.

Japonya muharebe tazminatının büyük bir kısmını askeri tedarik için kullandı (Tercüman, 1313 Cemaziyel-ahir 14, Nr.44, s. 148). Nitekim Japonya'nın askeri

tedarikleri Tercüman gazetesinin hep gündeminde olup yakından takip edilmiştir.⁴⁹ Rusya ve Japonya arasında muharebenin kaçınılmaz olduğunu iki tarafta çok iyi biliyordu. 1313 Şaban-ı şerif 12 (28 Ocak 1896) tarihinde Petersburg’da çıkan bir gazetede İngiltere’nin Rusya’yı muharebeye girmesi için çabalarından bahsedilmiştir. İngiltere, Osmanlı ile Rusya’yı muharebe etmelerini sağlayarak Avrupa’da nüfuz elde etmiş Rusya ise ekonomik olarak çökmüştür. İngiltere, Japonya’nın yanında yer aldı. 1898 senesi için Japonya hazırlık etmekte olduğu gizlenen bir şey değildir (Tercüman, 1313 Şaban-ı şerif 12, Nr.2, s. 8). Japonya, Rusya’nın karşısına çıkmak için en az üç beş sene tedarik etmesi gerektiği yazılarak Rusya karşısında Japonya’nın zayıf kaldığı belirtilmiştir (Tercüman, İlave-i Tercüman , 1313 Ramazan 17, Nr.7). Japonya gazetelerindeki haberlere göre ise 10 yıl sonra Rus- Japon muharebesi tahmininde bulunulmuştur.⁵⁰

Çin, Japonya karşısında büyük bir yenilgiye uğradı. Çin’ in muharebeyi kaybetmesi beklenen bir durum değildi. Bu kadim ülkeyi yenmek ve üçlü müdahaleye rağmen Japonya büyük bir saygınlık kazandı. 1313 Muharremü’haram 14 (7 Temmuz 1895) tarihli haberde Kore’yi işgal etmesinin sebebi ve Japonya’nın bu zaferi ile artık Uzakdoğu’da bir güç olarak var olacağından bahsedilir:

...Kore Hükûmeti’nin istiklâlini temin ve Çin’in müdahalesinden emin etmek matlabı ile Yaponya, Çin’e i’lan-ı harb itmiş idi. Resmen sebebi muharebe böyle gösterildiği halde Yapon gazeteleri “ Akvam-ı Mağoliyeyi uyandırmak ve Mağol beyninde ma’arif-i cedideyi neşr itmek” efkârına binaen silaha davranıldığını def’a def’a yazmışlar idi. Her nasıl ise ufacık Yaponya koca Çin’e atılmış idi. Yalnız Çin’in büyüklüğü ile ezilemeyeceği

⁴⁹ Japonya’nın askeri tedarik haberleri, Japonya ile ilgili en çok işlenen konulardan biridir. İleriki yıllarda da bu konu ile ilgili haberler verilmiştir. Muharebenin sona ermesinden kısa bir süre sonra İngiltere’ye verilen zırhlı ve silahlı sipariş haberi vardır. Bkz. Tercüman. (1313 Rebiü’l-evvel 19). *Yaponya*. Nr.32. s.100. Yine İngiltere’den 10 kıt’a harp gemileri siparişi vermiştir. Bkz. Tercüman. (1313 Receb-i Şerif 27). *Ahbar-ı Hariciye*. Nr.50, s.171. Diğer yıllardaki askeri tedarikleri için bkz. Tercüman. (1313 Zilkade 13-26 Nisan 1896). *Yaponya*. Nr.15. s.60. Japonya’nın deniz gücünü artırması, Rusya’nın aleyhinde olduğu ve dikkat edilmesi konusundaki haber için bkz. Tercüman. (1314 Receb-i şerif 29). *Rusya ve Yaponya*. Nr.50. s.202.

⁵⁰ BOA. Y.A.HUS, 176/36.

zannolunmuş ise de Yaponlar kendi hallerini ve düşmanlarını cümlemizden iyi bilip ibtida vuruşlardan ta nihayetine kadar denizde ve karada Çin'e galebe edip sulh ricasına diz çöktürdü... Fakat nail oldukları muzafferiyet ve yirmi beş otuz seneden berü ilerlettikleri ma'arif ve ticaret sayesinde şu kadar nüfuz kesb ettiler ki nihayet şarkta güçlü ve muktedir bir hükûmet zuhur ettiği ve şimden sonra Asya politikasında ve Bahr-i Muhit-i Kebir'de bunun sözü işleyeceği inkâr olunamaz...⁵¹

Çin bu muharebede daha önce kendine vergi veren küçük bir devlet olan Japonya'ya yenildi. Tercüman'da bu yenilgiden çokça bahsedilir. Bu konu hakkında yapılan bir haber Çin'in yaşadığı süreci daha iyi anlamamızı sağlamıştır. "Çin hâkimi pek insafli bir zattır. Neşr ettiği hatt-ı hükümdaranesinde Çin askeri beş paraya değmediğini, memurların hiç fen harb bilmediklerini ikrâr idüb, pek çok paraya oldu ise de Çin'e güzel ders virüb göz açdırdığı için Yaponya'ya ibraz-ı teşekkür itmiştir" (Tercüman, 1313 Receb-i şerif 27, Nr.50, s. 172).⁵² Çinli askerler arasındaki salgın hastalıktan kaynaklı çok fazla ölümler olmuştur. Gazetede bu tür haber mevcuttur: "...Asker kurşundan değil zahmetten telef olur. Mezkur muharebede telef olan 33 bin askerin 27 bini türlü hastalıklardan ve yalnız altı bini düşman silahından telef olmuş" (Tercüman, 1314 Saferü'l-hayr 1 Nr.25). Çin'in bu yenilgiden ders çıkarıp ıslahatlara başladığı haberleri verilmeye başlanmıştır. Avrupa'ya çok sayıda öğrenci gönderdiler (Tercüman, 1313 Rebiü'l-ahir 10 Nr.35, s. 112). Bu ıslahatların yapılmasında Japonlardan çok istifade etmişler ve Japonya'ya öğrenci gönderdiler. 1314 Rebiü'l-evvel 7 (16 Ağustos 1896) tarihli haberde Çin'in ıslahat çabasını bize gösterir:

Tatarlama bir söz vardır: "Kötek cennetden çıkmış" dirler. Yedikleri sopa Çinlülere bile uyandırıyor. Muharebe hocaları olan Yaponya mekteplerine mukaddemce on üç talebe gönderdikleri gibi bu def'a Avrupa'ya dahi on altı talebeleri geldi. Dilicesine mağrur Çinlülerin hiç hesap itdikleri Yaponya'ya talebe gönderdikleri büyük terakkidir ki dertlerine ciddi surette deva aramaya başladıkları zahir idiyor (Tercüman, Çin, 1314 Rebiü'l-evvel 7 Nr.30).

Japonya aslında ıslahat için Çin'e kendi uzmanlarını göndererek hâkimiyet sağlamaya çalıştı. 1314 Cemaziye'l-evvel 18 (25 Ekim 1896) tarihli bir haberde Japon gazetesi

⁵¹ Tercüman, (1313 Muharremü'l-haram 14). *İcmal*. Nr.24, s.66 ve ilk sayfa.

⁵² Gazetede haber sayfasının üst kısmında numara 50 yerine 40 yazılmıştır.

olan *Nichi Nichi*'de yazılmış olan bir haber aktarılır. Bu habere göre Japonya ve Çin ittifak etmeli eğer Çin bu çöküşten kurulmak istiyorsa Japonya'daki nizam ve usulü almanın yanı sıra Japonya'dan memurlar getirtmesi gereklidir (Tercüman, 1314 Cemaziye'l-evvel Nr.40, s. 161). Japonya yavaş yavaş Çin'de kendine bir yer edinmeye başlamıştı.

Bu muharebe Japonlar arasında muharebe hevesi ve milliyetçi duygular uyandırdı. Fukuzawa Yukichi gibi entelektüel liberaller ve Uchimura Kanzō gibi Hristiyan liderler, Çin'in topyekûn yenilgisini savunan birer şoveniste dönüştürdü. Bu muharebe Japon emperyalizminin ve militarizminin oluşmasında çok etkisi vardır. Japonya, bundan sonra dış siyasette daha saldırgan ve şovenist bir tavır sergileyecekti (Hane, 2021, s. 157). Japonya'nın bu zaferi ileride Rusya ile muharebeye neden oldu. Bu muharebe ile Uzakdoğu'daki güç dengelerinin değişmeye başladığı görülüyor. Uzakdoğu'daki emperyalist devletlerin arasına yeni bir oyuncu olarak Japonya da katıldı ve Japonya'nın onlardan farkı ise Asyalı bir ülke idi. Japonya böylelikle sömürgeci politikasına ilk adımını atmıştı. Denizaşırı genişleme konusunda muhalif gruplar dahi içeride merkezi otorite ile hem fikir oldu. Tokutomi Soho'nun⁵³ (1863-1957) ifadesi bu denizaşırı genişleme hakkında dikkate değer bir açıklamadır: "Savaşı sırf savaş uğruna savunmuyorum. Başka toprakların yağmalanmasını savunmuyorum. Şimdiye kadar bir sözleşme ulusu olan Japonya'yı genişleyen bir ulusa dönüştürmek için Çin ile savaşta ısrar ediyorum." (İriye, 2008 c.5, s. 765-766). W. Eberhard de emperyalist bakışı ile bu muharebeyi açıklar: "1894'ten beri girişilen genişleme siyaseti, doğrudan doğruya eski samuray ve şimdiki ordu ve donanma çevrelerinin emperyalizmi ve tröstlerin kazanç hırslarının neticesidir" (Eberhard, 2019, s. 213). Japon-Çin muharebesini sadece emperyalist amaçları merkeze koyarak bu doğrultuda yapıldığı sonucuna varmak doğru değildir. Emperyalist fikirler içerse de bu hadiseyi açıklama da yetersiz kalıyor. Akira

⁵³ Liberal batılılaşma taraftarı olan tarihçi ve gazeteci idi. Çin- Japon muharebesinden sonra üçlü müdahalenin Japonya'nın elde ettikleri bazı yerleri geri vermeye zorlaması ile ateşli bir emperyalist ve militarizm savunucusu oldu. Bkz. Hane, Mikiso. A.g.e s.136.

İriye Japonya'nın bu tarihler de henüz yeni sanayileşme aşamasında olduğu gerçeğini vurgular (İriye, 2008 c.5, s. 765-766). Sayan Ulusan Şahin ise: "Çin-Japon muharebesinin amacının Japonya'nın, Rusya'nın Çin üzerinde muhtemel bir nüfuz elde etme mücadelesini kırmak ve Rusya'dan önce Çin üzerinde etkin olmak olarak" açıklamıştı (Şahin, 2003 cilt:1, sayı.2, s. 80). Yukarıda verilen muharebe nedeni ya da nedenleri görüşlerinin hepsi doğrudur. Lakin unutulmamalıdır ki bu tarihlerde hâlâ Japonya eşitsiz anlaşmalara mahkûmdur. Bu eşitsizlikten kurtulmak fikri de bu muharebenin nedenleri arasındadır. Japonya'nın harbe başlaması, daha karışık bir süreçtir bu yüzden tek ya da bir kaç nedenle izah etmek zordur.

2. BÖLÜM

TERCÜMAN GAZETESİNDE RUS-JAPON MUHAREBESİ (1904-1905)

2. 1. MUHAREBEDEN ÖNCE RUS-JAPON İLİŞKİLERİ

Rusya imparatoru II. Nikolay (1 Kasım 1894 - 15 Mart 1917), Rus-Japon ilişkilerindeki en önemli isim olmuştur. II.Nikolay tahta olduğu süre zarfında Japonya iki muharebe yaptı ve bu muharebelerden biri de Rusya'ya karşı yapıldı. II. Nikolay'ın veliahtken Mısır, Hindistan, Hindçin, Çin ve Japonya'ya seyahatte bulunmuş ve Japonya'dayken bir suikasta uğradı. Bu suikast Tercüman gazetesinde bir divane polis tarafından yaptırıldığından bahsedilir:

... 29 April⁵⁴ da “Yotso” [Otsu] şehrinden geçtikleri esnada yol boyu tizilmiş Japon polisa hizmetcilerinden biri arabasına atulub kılnc ile veliahdın başını yaralamış. İkinci mertebeye kılnc götürdükdü hazreti veliahdın refakatinde bulunan Yunan veliahdı Prens Yorki cenabları katili urub yıkmış. Hamd olsun ki hazreti veliahdın yarası ağır olmayub sıhate ziyân ve seyahatına mâni' olmamışdır. Cümle padişahiler ve hükümetler bu vak'adan ötürü hazreti imparatora tebrik ve şad nameler yazub duada bulduklarını ibraz etdiler. Yaponya padişahı ise vaka-i müdhişeden gayet müteessir olub kendi ve hanedanı hazreti veliahdı istikbâl ve vak'ayı teftiş için payitahttan mahall kazaya geldiler. Kasd iden Yaponyalı divane olduğu zan olunuyor. Bu vak'anın haberi May ikide Bahçesaraya yetişüb cümle ahaliyi ibtida pek müteessir idüb bade hazreti veliahdın yarası yengil olduğu anlaşılub... (Tercüman, 1308 Şevval 14, Nr.15).

Otsu vakasındaki suikastı düzenleyen polis memuru Tsuda Sanzō'un⁵⁵, gazetede akıl sağlığının yerinde olmadığı tahmin edilmiş bu durumla ilgili kesin bir bilgi mevcut değildir. Bu olaydan sonra Japon hükümeti ölüm cezası uygulamak için harekete geçti lakin yargı, bağımsızlığını vurgulamak için ömür boyu müebbet cezası verdi. Bu durumu Japonya, maruz kaldığı eşitsiz anlaşmalara karşı bu olayı bir argüman olarak

⁵⁴ Rusya'daki Jülyen takviminin tarihidir. Miladi tarihte bu vak'a 11 Mayıs'ta gerçekleşmiştir.

⁵⁵ Tsuda Sanzō (1854-1891), polis memurudur. 1877 yılındaki Satsuma isyanının bastırılmasında üstün hizmetlerde bulunarak terfi almıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Kowner. Rotem. (2006). The A to Z of the Russo-Japanese. Lanham: Scarecrow Press, s.554.

kullandı. Bazı araştırmacılar II.Nikolay'ın bu hadiseden etkilenecek Rus-Japon muharebesini başlattığını belirtirler lakin bu görüş doğrulanması elbette mümkün değildir (Kowner, 2006, s. 401-554). Özbek bir araştırmasında Nevşehir'de kasaba sakinlerinden Haralambos Sultanidis'in 1892 yılında inşa edilmiş gösterişli konağında 1893'te Kostis Meletiadis tarafından yapılan bu hadiseyi anlatan bir duvar resmi bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu resmin altında "Otsu'da Japon... tarafından Çar'ın oğluna karşı düzenlenen cinayet teşebbüsü ve Yunan kralının oğlu George tarafından kurtarılışı" anlamında ibareler yer alır. Resmin alındığı yer ise Le Petit Journal Supplément Illustré'nin 30 Mayıs 1891 tarihli sayısında yayınlanmıştır (Özbek, 2017, s. 361-364).

Rusya'nın Japonya-Çin Muharebesinden sonra yapılan Shimonoseki anlaşmasında üçlü müdahale ile başrol olarak Japonya'nın karşısında yer alması ilişkileri germiştir. Öncelikli olarak Rusya, Mançurya'da çıkarlarını genişletmek ve ayrıca, Doğu Asya'da buzlu olmayan bir liman elde etme peşinde idi. Diğer bölümde bahsedildiği gibi 1896 yılında Rusya, Trans-Sibirya demiryolunu Vladivostok'a bağlamak üzere Kuzey Mançurya'dan Çin'den ruhsat almıştı. Çin Doğu demiryolu yapımı başlamış oldu. Tercüman'ın 1314 Zilkade 18 (20 Nisan 1897) tarihli sayısında Sibirya demiryolu hakkındaki bir makalede Rusya'nın ticaretine çok büyük katkı sağlayacağı Uzakdoğu'da mühim bir avantaj olacağından bahsedilir:

...Peterburg'dan Pekin'e 5 günde London'dan sekiz dokuz günde varmak mümkün olacaktır. Şimdi en acele gidiş ile bir aylık olan yolun yedi sekiz günde geçilmesi ne kadar mühim olduğu beyan ve ta'rif istemez. Sibirya timur yolu Rusya için yeni bir dünya açacaktır: Dört yüz seksan milyon can hesab olunan Çin, Yapon ve Koreya kıta'larının ticaretine el urmak yeni bir dünya açmak ile bir derecededir (Tercüman, Sibirya Timur Yolu, 1314 Zilkade 18, Nr.14).

Japonya ise demiryolunun kendi çıkarları aleyhinde çalışacağını farkında idi. Doğu ve Orta Sibirya'da özellikle Trans-Sibirya Demiryolu hattının istihbaratını sağlamak için *Jujitsu*⁵⁶ okulunu kurdu. Bu okulda yetişen bir kişi daha sonra Sappora'ya giderek Rusya'da faaliyet gösterecek elemanları eğitmek için bir okul kurdu. Onun yetiştirdiği

⁵⁶ Bir Japon dövüş sanatıdır.

elemanlar 1897-1898 yılları arasında Khabarovsk bölgesini fotoğraflamışlar ve uzun bir süre yakalanamamıştır (Dündar, 2011, s. 184).

Rusya, Japonya'dan üçlü müdahale ile geri aldığı Liaodong Yarımadası'nı ve Port Arthur'u yirmi yıllığına kiraladı ve böylece Japonya'dan geri aldığı her şeyi elinde topladı. Rusya, Vladivostok ile Port Arthur arasında doğrudan bağlantı kurmak için Kore'den geçiş noktası elde etmek istiyordu.⁵⁷ Elbette bu geçiş noktası "Kore" ise Japonya ile çatışması kaçınılmazdı. Rusya'nın nüfuzunda olan bir Kore Japonya'nın kalbine batmaya hazır bir hançer olabilirdi (Meyer, 2014, s. 169). Çin-Japon muharebesinden sonra Kore'nin sözde bağımsızlığı da yarımada'daki tüm sorunları sona erdirmeyi. Japonya'nın anlayışında "bağımsızlık", Çin'in yerine Japon etkisinin geçmesi anlamına geliyordu. Japonya Kore'de reformlarına başladı. Kore'nin direnişini kışkırttı Kraliçe Min de dahil olmak üzere pek çok kişi yabancı güçlere, özellikle de Rusya'ya yönelerek Japonya'nın etkisine karşı koymaya çalıştı. Ekim 1895'te Seul'deki Japon yetkililer, Kraliçe Min ve Rus yanlısı güçlerin destekçilerini ortadan kaldırmak için bir darbe düzenledi. Girişim kraliçenin öldürülmesiyle sonuçlandı. Kore'de şiddetli bir Japon karşıtı oluştu.⁵⁸ Rusya ve Japonya'nın Kore'deki nüfuz mücadelesi uzun süre devam etmiştir bu durum 1313 Şaban-şerif 25 (10 Şubat 1896) tarihindeki bir haberde de görülür: "Kore'de Yapon ve Rusya taraftarları yek diğerine karşı iş geçirip biri birinin nüfuzunu kesmek gayretindedir" (Tercüman, 1313 Şaban-şerif 25, Nr.4, s. 16). 1313 Ramazan 17 (2 Mart 1896) haberde Kore'nin ahvali hakkında makale yayınlanmıştır. Bu makalede Kore kralının Rus elçiliğine sığınması Rusya'nın nüfuzunu Kore'de Japonya'ya karşı artırdığı ve Avrupa basınında bu konu genişçe yer almasından bahsedilmiştir:

"Kore'nin makarr hükümeti olan Seul'e bir fırka Rus bahriye askeri girdiği ve Kore hükümdarı kendi sarayını terk ederek Rusya ilçisi hanesine hicret itdiği Avrupa matbuatının nazarını Sofya'dan Aksâ-yı Şark'a çevirdi. Fransız, Nemse ve İngiliz gazetelerinde bu hususda pek çok mülahazalar görülüyor. Aksâ-yı Şark'da birkaç senelere kadar sulh devam ideceği cümlelerin zannı idi. Fakat bu son vakalara bakıldıkça Kore kıtası Rusya'nın dairesi nüfuzuna girmektedir. Yaponya buna razı değildir ama mukabeleden aciz bulunuyor. Vakia Japonya büyük tedarik idiyor fakat hazırda Kore'de

⁵⁷ Hane, Mikiso. A.g.e s.159.

⁵⁸ İriye, Akira. A.g.e. s.769.

Rusya'nın sözü Japonlara meydan bırakmıyor. Rusya ilçisi hanesinde Kore hükümdarı ikamet ettiği için maada sair devletlerin ilçileri Rusya ilçisi hanesine cem olub müşavere itdikleri bu haneye bir kat daha ehemmiyet virmektedir.”⁵⁹

Kore kralı 1897 yılının Şubat ayında Rus elçiliğinden ayrılarak yeni sarayına taşındı. Lakin kralın Rusya elçiliğinden ayrılması Rusya nüfuzunu azaltmadı. Aksine Kore'de Rus etkisi daha da arttı (Duus, 1995, s. 122). Rusya, Aksâ-yı Şark'taki çıkarlarını II.Nikolay'ın taç giyme töreni vasıtasıyla da artırdı (26 Mayıs 1896). Çin, törene en iyi adamlarından biri olan Li Hong Chang'ı gönderdi (Tercüman, 1313 Zilkade 20 Nr.16, s. 63). 22 Mayıs 1896 da, Çin ile Rusya arasında gizli bir ittifak antlaşması imzalandı. İttifak doğrudan doğruya Japonya'ya yönelmişti ve Japonya'nın taraflardan birinin topraklarına saldırması halinde birbirlerine her türlü yardımı yapmayı öngörüyordu. Bir harp halinde Çin bütün limanlarının Rusya taraflarından kullanılmasını sağlayacağı gibi, Rusya diğer bütün kolaylıklardan da yararlanacaktı. Rusya'nın Çin'i bu şekilde korumasına karşılık, Çin'den, Trans-Sibiry demiryolunun Mançurya'dan geçirme hakkı elde edildi (Armaoğlu, 1997, s. 770) .

Japonya'dan taç giyme törenine Prens Fushima ve büyükelçi Mareşal Yamagata da katılmıştır (Tercüman, 1313 Zilhicce 11, Nr.19, s. 77). Japonlar bu törende akraba kavim diye adlandırılan Çinlilerden oldukça farklı görünerek iyi bir intiba bıraktığından bahsedilir. Çehreleri aynı olsa da Japonların giyim kuşamları Avrupa tarzıdır ve İngilizce ve Fransızca lisanlarını iyi bildikleri ama Çinlilerin kendi lisanlarından başka bir lisan bilmedikleri ifade edilir. Japon milleti, Asya kıtasında terakki eden ülke olarak örnek teşkil etmiştir (Tercüman, 1313 Zilhicce 25, Nr.20, s. 80). Nitekim Japonların İngilizce ve Fransızca lisan bilmelerine yapılan övgü önemlidir. Çünkü Fukuzawa Yukichi biyografisinde 1859 yılında Yokohama ziyaretinde yabancılar ile yapılan ticaret anlaşmaları sonucu açılan limanlarda bir sürü yabancı görür onların Fransızca ve İngilizce konuşunca bildiği Flamanca'nın hiçbir işe yaramaması üzerine İngilizce öğrenmek ister. Lakin Yedo'da (Tokyo) İngilizce bilen bir öğretmen yoktur ve bir sürü

⁵⁹ Tercüman. (1313 Ramazan 17). *Kore Meselesi Avrupa Huzurunda*. Nr.7, sayfa numarası yazılmamıştır. Kore kralının Rus elçiliğine sığınması hadisesi Janet Hunter'in Türkçe'ye tercüme edilen eserinde sığınan Japon elçisi Miura olarak bahsedilir. Lakin eserin İngilizcesi kontrol edildiğinde orada da diğer birçok eserde olduğu gibi Kore kralının sığındığını belirtir. Tercümesinde bir yanlışlık yapılmıştır. Bkz. Hunter. Janet, A.g.e. s.75. Hunter, Janet. (2013). *The Emergence of Modern Japan*. Routledge, s46.

meşakkate katlanarak öğrenme çabasından bahseder (Yukichi, 2006, s. 99-105).Haberde yapılan bu övgü, Japonya'da iki lisanı bilen öğretmen bile yokken 37 yıl gibi kısa bir süre içinde ıslahatlarında ne kadar başarılı olduklarını göstermiştir. Rusya kısa bir süre sonra da Japonya ile de ticaret anlaşması yaptı. Bu anlaşmanın önemi Japonya'daki yabancılar Japon yasalarına göre yargılanacakları maddesidir. Böylelikle Japonya bu açıdan batılı devletlerle denk sayılmıştır. 1314 Muharrem 17 (28 Haziran 1896) tarihinde yayımlanan bu haber Japonya'nın karlı bir ticaret anlaşması yaptığını bunu başarılı diplomatları ve gerçekleştirdiği terakkilere dayandırılmıştır:

Rusya, Yaponya hükûmetleri arasında akd olunan ticaret ahd namesi tarfeyn canibinden tasdik ve ilan olundu. İşbu ahd name Yaponya'nın İngiltere, İspanya ve Almanya il akd itdiği ticaret ahd namelerinin bir sureti olub mevaddine dikkat idildiği halde Yaponya'nın istifadesi oldukça güzel muhafaza idildiği görülüyor. En ziyade şayan-ı dikkat olan hal oldur ki işbu ahd nameler hükmünce Yaponya'da ikamet iden teba'-i ecnebiye şimden ilerü Yapon mahkemelerine ve nizamlarına emanet ve tabi' idilüb, konsol mahkemelri ta'til olduğudur. Şöyle ki bu cihetden düvel-i garbiye ile bir dereceye girüb müsavi [denk] olmuştur. Yaponya'nın bu terakkisi bir tarafdandiplomatlarının usul ve cesaretine ve diğer tarafdand kabul itdikleri ıslahatın ciddi suretde icra itdiklerine haml idilmelidir (Tercüman, 1314 Muharrem 17 Nr.23)⁶⁰.

Rusya'nın Çin'den bu kadar faydalanması Almanya'nın da iştahını kabartmıştı. Almanya bunun için fırsat bekliyordu ve bu fırsat kısa süre de ayağına gelmişti. Çin'de bulunan Alman misyonerler katledilmişti bu sebepten Almanya, Kiaochow (Qingdao) şehrini işgal etti (Tercüman, Çin, 1315 Cemaziye'l ahir 27 Nr.44). 1315 Receb 12 (7Aralık 1897) Tercüman'da Almanya'nın bu işgali Japonya'ya ağır geldiği, Avrupalı basınında bu hadisenin işlendiği ve Kiaochow'un mühim bir yer olduğundan bahsedilmiştir:

... İş bu şehir Çin Denizi kenarında bulunub gayet güzel ve mühim bir iskele olduğundan Germany bu mahalli terk itmeyeceği rivayet olunuyor. Bahri muhitde bir nokta tutmak Germanyaca lazım olduğu Avrupa

⁶⁰ Gazetede ilk sayfada başlıksız yayımlanmıştır.

gazetelerinde mülhaza olunuyor...Yaponya'dan gelen bir telgrama göre Germany'nin bu hareketi Yapon hükümetine ağır gelmiş... (Tercüman, Germany, 1315 Receb 12, Nr.45).

İngiltere ise bu işgali hoş karşılamadı lakin Fransa ile Afrika konusunda meşgul olduğundan pek bir şey yapamadı (Tercüman, İngiltere, 1315 Receb 23 Nr.46). İngiltere basınında; İtalya'ya Almanya'ya karşı İngiltere'nin Çin hususunda ittifak teklif ettiği ama İtalya ile Almanya Avrupa'da ittifak ettiklerinden amaçlarına ulaşamadığından bahsedilmiştir. Japonya'nın ise eğer Almanya'ya karşı bir teşebbüste bulunur ise İngiltere'nin destek göreceği ama Japonya'nın şimdilik sükutu tercih ettiği yazılmıştır (Tercüman, İngiltere, 1897 Dekabr 25, Nr.48). Rusya'nın bu duruma itirazı olmadığı gibi bu hadiseden birkaç gün sonra Rusya üç kıt'a harp gemileriyle Port Arthur'da kışlamaya geldikleri ve Japonya'nın Efkâr-ı umumiyesinin harekete geçeceğinden bahsedilmiştir (Tercüman, Çin, Germany Rusya, 1897 26 Dekabr, Nr.47).⁶¹

Fransa, Uzakdoğu'da Hindic'in'i bölgesinde yerleşmişti ve Çin ile birçok anlaşma yaparak yeni yerler elde etti. Üçlü müdahalede yer alan Fransa'nın politikaları kendi gazetelerince zaman zaman eleştirilmiştir. Rusya'nın yanında yer alarak hiçbir şey elde edemediğini ifade eden haberlerden bahsedilir:

...Her lazım halde Rusya bizi âlet idüb kullanıyor. Lakin biz Rusya'dan istifade idemiyoruz. Dostluğun ibtidasında Rusya bizden yedi milyar para aldı! Nüfuzumuzu nüfuzuna koşub Yaponya'y korkuzub yolunu kesdirdi ve Aksayı Şark'da kendine hayli faydalar temin itdi ve ahiri bizleri Ermeni işlerine müdahaleden men' itdi. Büyük bir hanım sıfatında olan Rusya huzurunda bizim Fransa genç ve dünya bilmez bir kızcağız halinde bulunuyor! Otur kızım dimedikçe yere oturamıyor Mösyö Feverk [Félix Faure] politikası bizi bu hallere götürdü! (Tercüman, Rusya ve Fransa).⁶²

Rusya, Almanya ve Fransa'nın Çin'de kazanmış oldukları bu çıkarlar İngiltere'yi fazlaca endişelendirmiştir. Almanya ile yakınlaşmaya çalışılmış ise de neticesiz kalmış.

Amerika Filipin adlarını ele geçirince Uzakdoğu'da toprak kazandı. Lakin İngiltere,

⁶¹ Hicri tarihin yazıldığı kısım okunamadığından Rusya'nın kullandığı Jülyen takviminin tarihi kullanıldı.

⁶² Gazetenin ilk sayfası mevcut değil haberin yer aldığı sayfada gazetenin sayısı ve sayfa sayısı yazılmamıştır.

Amerika ile de müttefik olamadı. Uzakdoğu'daki siyaseti için geriye bir seçeneği kalmıştı o da Asya kıtasının yükselen güneşi Japonya idi. Tercüman'da İngiltere'nin Japonya ile yakınlaşması ve Çin-Japon muharebesindeki tavrı en çok eleştirilen konulardan biri idi. Başta Çin tarafı olup daha sonra Japonya'ya meyletmesi doğru bulunmayarak baştan itibaren İngiltere'nin yanlış siyaset izlediğinden bahsedilmiştir. 1313 Rebiü'l ahir 24 (14 Ekim 1895) *Times* gazetesi muharrirlerinden birinin bu ahvali eleştirdiği yazısına yer verilmiştir:

...Çin ve Yaponya'da bulunan ilçerimiz ve konsollarımız memuriyetlerini icra idemediler. Ne Yaponya'nın kuvvetinden ne Çin'in kuvvetsizliğinden vakti ile doğru ma'lumat alamadılar. Bunun neticesi olarak İngiltere bir iki asırdan berü Aksayı- Şark'da kesb itdiği nam ve nüfuzu birden gayb itdi. Çiniler ve Yaponlar İngiltereyi en birinci ve emsalsiz bir kuvvet biliyorlar idi ama şimdi Rusya ve Fransa ve Germanya'nın derecelerini pek güzel anladılar. İngiltere'nin birinci yanlış Çin ve Yapon muharebesine meydan virdiği. İkinci yanlış muharebenin men'ine doğru kendi girişmeyüb Avrupa'yı davet itdiği. Üçüncü yanlış muharebe ibtidasında Çin'den taraf olub bade Yaponya tarafına meyl gösterdiği. Böyle politika hem Çinlülere hem Yaponları İngiltere'ye aks ve emniyetsiz itdi (Tercüman, 1313 Rebiü'l ahir 24, Nr.37, s. 120).

İngiltere izlediği yanlış siyaset sonucu uzun süre yalnız kalarak müttefik bulamadı (Tercüman, İngiltere'nin Yalnızlığı).

Japonya ise Çin muharebesinden sonra Uzakdoğu'daki güç dengelerini değiştirerek müttefik arayışı içinde idi. Japonya, muharebeden yeni çıktığı için Rusya'ya karşı direk harp edecek gücü yoktu. Bu sebepten Rusya'ya karşı izlenecek siyasette üç fikir ortaya atıldı. Fukuzawa Yukichi'nin de dâhil olduğu görüşte, İngilizlerle ittifak önerildi. Çünkü İngiltere'nin Asya'daki çıkarlarına Rusya tehdit unsuru idi. Okuma dâhil başkaları ise, Çin ve Kore ile bir ittifak olmayı önerdi. Çin ve Kore'nin kaynakları çok ve potansiyel bir güce sahipti. Burada aslında gerçek bir ittifaktan bahsedilmez, Çin ve Kore'nin Japon liderliği altında Pan-Asya veya Asya Birliği amacı söz konusu idi. Diğer bir görüş ise Yamagata⁶³ ve İto'nun Rusya'ın kendisi ile uzlaşma fikriydi. İlk

⁶³ Yamagata Aritomo (1838-1922) Chōsū bölgesinde bir samuray ailesinde doğdu. Yoshida Shōin tarafından yönetilen radikal okulda eğitim aldı. 1868'deki Meiji restorasyonunda shogun güçlerine karşı mücadele etti. Bir yıl sonra askeri sitemleri çalışmak üzere Avrupa ve Amerika'ya gitti. Japonya için ulusal bir ordu kurması istendi ve 1873'te Savaş Bakanı oldu. Yamagata, Japon İmparatorluk Ordusunu enerjik bir şekilde modernize etti ve onu Prusya Ordusu'ndan sonra modelledi. 1873'te zorunlu askerlik

önce son üçüncü görüş denendi ve taç giyme töreninde Yamagata, Rus dış işleri bakanı ile Kore üzerinde ortak bir mal sahipliği kurma konusunda bir anlaşma imzalandı. Ama bu anlaşma yürümedi. Yamagata, taç töreni için Rusya'dayken Kore'nin otuz sekizinci paralelde bölünmesini önerdi ise Rusya tarafından kabul edilmedi. 1898'de Japon dışişleri bakanı Tokyo'da Rus elçiliği ile Kore'nin içişlerinde iki gücünde müdahalesini yasaklayan bir anlaşma imzalandı.⁶⁴ Lakin gerçekte iki tarafta Kore'deki içişlerine karışmaya devam etti. 1321 Zilhicce 3 (20 Şubat 1904) 11 numaralı sayısında başka bir gazeteden alıntı yapılan haberde Rusya için Kore'nin önemi çok güzel ifade edilerek bu konuda taviz verilemeyeceği anlatılmıştır:

...Eğer Rusya Şarkı Asya'da Kuvvet ve nüfuzda birinci olmak isterse o halde mukaddemce Çin hükümeti yaptığı gibi mutlaka Koreya'yı kendine tab'i itmeli. Çünkü Kore'ya Yaponya tab'i olursa yani onun nüfuzu altında bulunur ise o vakit Yaponlar Rusya'nın Aksayı Şark'da işgal ettiği yerlere hücum edebilmeleri için ellerinde açık yol ve kapu olacaktır. Deniz cihetinden Koreya'nın Rusya için olan ehemmiyeti keza pek büyüktür. Rusya Şarkı Aksa'da elde ettiği merkezlerinin deniz yolları Koreya Boğazı'ndan geçme ile oluyor. Dimek Rusya Şark denizlerinde ki mevkinin temin edebilmesi şu boğazdaki kendi nüfuzu altında bulundurabilmesine mütevekkiftir. Halbuki mezkur boğazdaki (Çoşima) adasını ve boğazın Kore yalısındaki (Fuzan) isimli mahalli Yaponya kendisine mülk idüb istihkamlar bile kurmuşdur. Bunun üzerine daha kuvve-i harbiyesiyle Koreya'da birleşüb boğaza kemalen sahip olmak istediğine elbette Rusya razı olamayacaktır... (Tercüman, 1321 Zilhicce 3, Nr.11, s. 24).

Japonya, Rusya'nın Çin'deki faaliyetlerine karşı da Şangay şehrinde Çince gazete neşrederek yerli halkı kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. 1314 Rebiü'l evvel 14 (23 Ağustos 1896) tarihli haberde bu durumdan bahsedilir.

Yaponya'da matbuat pek ziyade ilerüldüğü malumdur. Gazetelerde görüldüğüne göre bunlar artık Çin dilinde dahi ceride neşrine mübaşeret idüb Çinlülere uyandırmak gayretine düşmüşler. Birkaç Yapon muharriri Çin'in Şanhay şehrinde tesis itdikleri gazetede Rusya'ya karşı kalem çekecekleri ibtida nüshalarından anlaşıldı. İhtilalde bulunan Çin

sistemini başlattı. Rus-Japon savaşına genelkurmay olarak katıldı. 1907'de asil rütbeye yükseltildi ve Japon kazoku sistemi altında koshaku (prens) unvanını aldı.

⁶⁴ Meyer, Milton. A.g.e. .s173.

Müslümanlarına haffiyen Rusya muavenet ittiğini ve güya bunlara silah virdiğini yazmışlar. Yaponyalılar Çinlülerin efkarını bulandırmak istedikleri aşikardır. Çalışıyorlar, durmuyorlar (Tercüman, 1314 Rebiü'l- evvel 14, Nr.31).

Tercüman'ın 1314 Receb 29 (3 Ocak 1897) tarihli sayısında *Petersburg Akademi* gazetesinin umur-ı bahriye muharrirlerinden birinin Japonya'nın bahriyesinin güçlendiği ve Rusya'nın Uzakdoğu'da daha dikkatli olması hususundaki yazısına yer verilmiştir: “ Aksâ-yı Şark işlerini hiçbir dakika dikkatden bırakmamalıyız. Rusya'nın bu tarafda olan mesleği Şark mesleğiden gerüde zannedilmemelidir. Şark meselesinin hal idilecek zamanı gelüb gelmediği bize malum değildir. Lakin Karadeniz'de faydasız çürümekte olan kuvve-i bahriyemizi Bahr-i Muhit-i Kebire'de lazım bulunmasını lazım bilirüz. Bu tarafta Yaponya'nın kuvve-i bahriyesi günbegün ilerüliyor...” (Tercüman, 1314 Receb 29, Nr.50). 1315 Cemaziye'l-ahir 27 (23 Kasım 1897) tarihinde Rusya'da gazetelerinde yine Japonya'nın askeri harcamalarının tutarlarından bahsederek ülkedeki gelişmeler karşısındaki şaşkınlıklarını dile getirmişlerdir: “... İngiliz bahriye mühendislerinden birinin verdiği malumata göre beher muhit-i kebirde üç sene sonra Yaponya'nın kuvve-i bahriyesi Rusya'nın yake koşma Amerika'nın kuvvetlerinden ve on sene sonra bu iki devletin kuvvetlerinden daha ziyade olacaktır. Yaponya'nın bu terrakisini Petersburg gazetesi “korkunç” diyor (Tercüman, 1315 Cemaziye'l-ahir 27, Nr.44, s. 174). Gazeteye yansıyan Japon bahriyesindeki başarıların ardındaki kilit isim Amiral Togo'dur⁶⁵. Japon Deniz Harp Okulu'nun başına 1896 yılında Togo gelerek subaylara taktik ve strateji dersleri vermeye başlamıştı. Japonya artık kendi savaş gemilerini yapmaya başlamıştı. 1900 yılında Togo Donanma Komutanlığına atandı (Hoyt, 1995, s. 29). Togo Japon Deniz Kuvvetlerinde önemli reformlar yaparak Japonya'nın tarihinde önemli bir yer elde edecekti. Gerek Japonya gerekse Rusya birbirlerinin Uzakdoğu'daki adımlarını dikkatlice izlemişlerdir. Tercüman'da Japonya'nın askeri tedarikleri ile ilgili haberler çok fazla bahsi geçen haberlerdendir.

⁶⁵ Amiral Togo Heihachiro (1848-1934), Japon donanmasının doğudaki Horatio Nelson'u olarak anıldı. Kendisi İmparatorluk destekçisi olarak donanma ile ilgilendi. Donanma alanında yaptığı modernizasyon çalışmaları ve taktikler geliştirdi. Rus-Japon muharebesinde büyük başarılar gösterdi. Veliiaht Hirohito'ya eğitimlik yaptı.

Rusya ve Japonya arasındaki gerilimin bardağı taşıran son damlası olarak Çin'deki Boxer⁶⁶ isyanı idi. Boxer isyanı, Çin topraklarının yabancı ülkelerin bir paylaşım alanına dönüşmesine tepki olarak yabancıların kovulması için oluşturulan örgüt üyelerinin isyanıydı.

Boxer'ler 1899 yılında başlayan bu isyan 1900 yılı Mayısında Pekin'de yabancılara karşı katliama başladılar. 20 Mayıs'ta Pekin'de, yabancılar aleyhine duvarlara ilanlar asıldı. 20 Haziranda, Alman elçisi Çin Dışişleri Bakanlığına giderken öldürüldü ve temsilcilikler kuşatıldı (Armaoğlu, 1997, s. 779). İmparatorluk sarayı ise kendi bekasını sürdürmek için, çılgınlığı ve nefreti Çin'deki yabancılara doğru ustaca yönlendirdi ve hareketi üstü kapalı bir biçimde destekledi. Temsilciliği bulunan sekiz ülke (İngiltere, Amerika, Rusya, Almanya, Japonya, Fransa, Avusturya-Macaristan ve İtalya) bir araya gelerek uluslararası bir güç oluşturdu ve iki aylık kuşatma 14 Ağustos 1900'de kaldırıldı. İsyancılar, Batılı güçlerin silahları karşısında yetersiz kaldılar (Hunter, 2002, s. 76). Bu isyan sırasında Rusya Mançurya bölgesinin ve Kore'nin kuzeybatısındaki Yongampo'nu işgal etmesi Japonya ile muharebeye girmesinin önemli sebepleri arasındadır (Dündar, 2011, s. 143). 1322 Seferü'l-hayr 27(13 Mayıs 1904) tarihli haberde *Novoye Vremya* gazetesinin önemli nüfuzlu yazarlarından birinin muharebe sebepleri hakkındaki makalesi verilmiştir. Bu habere göre Japonya'nın muharebe sebeplerinden biri üçlü müdahale sonucu Liaodong Yarımadası'nı bırakmak zorunda kalmalarının Japonya'da derin bir teessürüdür. Rusya Çin'de 1900 yılından beri huzur sağlamıştır. 1902'de Çin ile mukavele yapılmış ve asayiş temin edilmesi için Rusya Mançurya'da asker bulundurduğunu lakin daha sonra bu askerleri geri çekmemiştir. Nedeni ise bölgeni asayiş ve Rusya'nın menfaatlerinin bozulacağıydı. Japonya ise boş durmayıp Mançurya, Çin, Amur Oblastı ve Avrupa'ya casuslar göndermiştir. Bu casuslar aracılığıyla her yerin ahvali öğrenmişlerdir. Bahriye ve ordusunu güçlendirip muharebeye hazırlanmıştır (Tercüman, 1322 Seferü'l-hayr 27, Nr.35, s. 72).

Japonya, bu kez dersine iyi çalışmıştı. Çin ile yaptığı muharebede müttefik bulamamanın acısını tecrübe etmişti. İngiltere, Rusya'ya müttefik arayışlarında son çare

⁶⁶ Çince de "Haklı Yumruklar" veya "Ahenkli Yumruklar" olup, Avrupalılar tarafından "Boxer" yani Boksörler veya Yumrukçular denilmiştir.

olarak Japonya kalmıştı ve Japonya’da Rusya ile uzlaşmayı denedi lakin başarısız oldu. İki ũlke 1902’de ittifak anlaşması imzalandı ve bu ittifakın geçerlilik sũresi 5 yıl idi. Bu ittifakla beraber İngiltere uzun zamandır yalnızlığından kurtulmuştur. Japonya için ise itibar kazandığı ařıkãrdır unkũ dışarıya silah zoru ile açılan ve eşitsiz anlaşmalar yapan bir ũlkeyken dũnemin en gũlũ ũlkelerinden biri ile ittifak yapmıştı. Kısa sũrede ulaştığı bu konum çok önemlidir. Japon gazeteleri, 1904 yılında Rus-Japon muharebesinin 7. ayında iken İngiltere ile ittifakın gũzel iş grdũđũnũ ve muharebeyi kesin kazanacakları bu yũzden ittifak anlaşmasını sũresi dolduğunda tekrar yenilenirken Japonya daha itibarlı ve nũfuzu artırılması gerektiği yazılmıştır (Tercũman, 1322 Receb-i şerif 24, Nr.76, s. 154).

Japonya, ayrıca Rusya’nın karşısına muharebe alanında önce ticarete çıkarak Uzakdoğu’daki ticaretteki ũstœnlũđũnũ gösterdi. 1321 Rebiũ’l evvel 4 (31 Mayıs 1903) tarihinde Vladivostok’tan alınan haberlere göre artık Rusya toprağında dahi Japonların ticaretinin artmasından bahseder: “Viladivastok’tan yazdıklarına göre Yapon ticari ve malı ve amelesi Kore Mançurya kıta’larına kesret ile gelũb Rus ticaretine ve malına meydan kaldırmıyorlar imiş. Hatta Rusya hududuna girũb kar ve kesb ile kazandııkları birçok altunu öz ũlkelerine nakli diyorlar imiş. Viladiastok’da hizmetçiler, aşçılar, dũlgerler hep Yaponlar olub Rus ũstadı pek nadir grũlũyor imiş (Tercũman, 1321 Rebiũ’l evvel 4, Nr.19, s. 76). Tercũman’da Japonya’nın harpten önceki birçok faaliyetine yer verilir: Kore ve Çin’de kurduğu dernekler ile “Asya Asyalılar için” kaidesi intişar etti. Rusya, Vladivostok’tan aldığı telgraflarda tũm Moğolların gzũnũ açarak Avrupa’ya karşı birlikte hareket etmeyi amaçladığı belirtilir (Tercũman, 1321 Zilkade 16, Nr.6, s. 13). Gazetede bahsedilen dernekler, Japonya’nın Orta Asya ve Uzakdoğu’daki propagandaları için birçok faaliyetlerde bulundular. *Toa Dobunkai* (Asya Tek) Derneği, Asya halklarını birleştirmeyi amaçlamıştır. Bu derneğin asıl hedefi Çin’deki Mũslũmanlara nũfuz etmektir (Dũndar, 2011, s. 185).

Japonya, Rusya ile yapacağı muharebeye çok ciddi bir şekilde hazırlanarak askeri, bahri tedarikler, müttefik bulmanın yanı sıra düşmanı iyi tanımak adına Osmanlı-Rusya arasında vak'a olmuş Tuna Muharebesi mahallerine askerlerini göndererek titiz bir çalışma yaptırdı. Tercüman'ın 1321 Zilkade 4 (22 Ocak 1904) Bulgaristan'da 4 Japon zabitanın görüldüğünü belirterek Japonya'nın büyük gayret ile çalışmalarına tüm dünyanın şaşırıldığını belirtir:

... Bu vak'a Yaponlular gayet tedbirli ve işi her taraftan düşünüb mülhaza iderek hareket itdiklerine delalet itdiği gibi Koreya ve Mançurya işlerinden tolayı Ruslar ile beyenlerinde meydana gelmiş münazaaya [çekişme] fevkalâde bir ehemmiyet verdiklerini ve bu münazaadan naşi vuku pek muhtemel kızıp olan muharebeye ziyade dikkat idüb hazırlandıkların göstermekdedir. Muharebe ve ? Rus serdarları ne gibi tedbir ve hileler kullandıklarını öğrenmek için ellerinde bulunan Rus muharebelerinin plan ve karteleriyle iktifa itmiyorlar. Rus-Türk muharebesi vak'a olmuş mahallini kendisine hazırlıklı zabitan gönderüb lazım olan ma'lumatları meydan muharebenin özünden toplayorlar. Mevki'leri kendi gözleriyle görüb kendi elleriyle planları çıkarıyorlar... Yaponya'nın bu gibi gayret ve hareketleri bütün alemü taaccüb itirmekdedir (Tercüman, 1321 Zilkade 4, Nr.3, s. 6).

2.2 RUS-JAPON MUHAREBESİ

Tercüman Gazetesi muharebe sürecinde 1904 yılında genel de haftada iki ya da üç gün ara ile yayımlanmıştır. 1905 yılında 10 Oktabr ile hicri takvimdeki 24 Şaban tarihinden sonra ise genelde 2 gün ara ile gazete çıkartılmıştır. 1321 Muharemü'l haram 1 (18 Mart 1904) tarihindeki bir haberde Petersburg ile Port Arthur arasında telgrafın muhaberenin muntazam olduğunu yirmi kelimelelik bir telgraf yedi dakikada alındığından bahsedilir (Tercüman, 1322 Muharemü'l-haram 1, Nr.19, s. 31). Bu sayede muharebe ile ilgili pek çok haber mevcuttur bilhassa telgraf haberleri ile muharebenin gidişatı hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

Japonya, Kore ve Mançurya toprakları üzerinde anlaşılamadığı Rusya ile barış görüşmelerine başladı. Rusya, Japonya'nın isteklerini kabul etmekte istekli değildi bu sebepten Japonya'ya yanıt vermeyi hayli erteledi. Bu görüşmelerin yapıldığı süre

zarfında gazetede muharebenin olup olmayacağı ile ilgili tahminler verilmektedir. Telgraf haberlerine göre artık Uzakdoğu'daki boran yatışmaya başlamıştır (Tercüman, Aksayı Şark, 1321 Zilkade 8, Nr.4, s. 8). Lakin Tokyo'dan gelen haberler ise Japonya'nın harp tedarikine devam ettiğidir (Tercüman, 1321 Zilkade 8, Nr.4, s. 8). Tokyo gazetelerinde Uzakdoğu meseleleri muhaberesiz hallolmayacağı görüşü hâkimdir (Tercüman, Telgram, 1321 Zilkade 4, Nr.3). 1321 Zilkade 11 (29 Ocak 1904) tarihli sayıda Rusya'nın sulhperver olduğu vurgulanmıştır. İngiliz gazeteleri de Japonya'dan taraf olacağını yazmışlardır. Lakin en büyük gazetesi olan *Times* sessiz kaldığı ama şimdi bu gazete de Japonya tarafından beyanlarda bulunmuştur: “İngiltere'ye dostluk göstermeyen Rusya'nın Aksa- Şark'ta terakkisine ve Yaponya'nın bozulmasına asla müsaade olamayacağı yazıyor.” Amerikan gazetesi ise daha gerçekçi bir görüşü dile getirmiştir: “Yaponya ve İngiltere ittifakı akd olunandan berü muharebeyi açılmış gibi hesap itmek caizdir” diyor (Tercüman, 1321 Zilkade 11, Nr.5, s. 10). 6 Şubat 1904'te Japon elçisi Kurino Shinichiro⁶⁷ Petersburg'tan ayrıldı. 7 Şubat'ta ise Rusya'nın cevabı Tokyo'ya ulaşmıştı lakin Japonya çoktan kılıcı kınından çıkarmıştı ordu muharebe hazırlığını bitirmiş muharebe emrini beklemekteydi. New York'tan gelen telgrafa göre telgraf idaresi Kore ve Japonya'ya gönderilecek telgrafların yetişip yetişmeyeceğine kefil olmadıklarını ve hiçbir mesuliyet almadıklarını ilan etti (Tercüman, 1321 Zilkade 23, Nr.8, s. 17). 1321 Zilkade 23 (10 Şubat 1904) tarihindeki sayıda Rusya ve Japonya arasındaki telgraflar yayımlanmıştır. Rusya hariciye nazırı, tüm Rus elçilerine aşağıdaki telgrafi yollamıştır:

Yaponya hükümeti Petersburg'da mukim ilçisine virdiği emre binaen ilçi efendi hükümetimiz ile muhabereyi kesüb cümle heyeti ile Petersburg'u terk itdi. Rusya'nın yolda bulunan cevabını güvenmeyüb Yaponya'nın böyle hareket itdiğinden bu halin mesuliyeti Yaponya'ya taşılayub cenabı hazreti şevketlü imparatorumuz Yaponya'da mukim ilçimizin cümle heyeti ile gerü çekilmesini ferman buyurdular. Bundan böyle terefeyn beyninden muhabere ve müşavere kesilmiştir (Tercüman, 1321 Zilkade 23, Nr.8, s. 17).

Rusya'ya 9 Şubat gece 9 da Port Arthur'dan Petersburg'a gelen telgrafa göre her şeyin sakin ve selamet olduğu bildirilmiştir. Lakin iki saat sonra gece 11'de gelen telgrafta

⁶⁷ Kurino Shinichiro (1851-1937), Fukuoka'da bir samuray ailesinde doğdu ilk diplomatlık görev yeri 1894'te Amerika'da daha sonra İtalya, Fransa ve 1902'de Petersburg'ta görevlendirildi. Rus-Japon muharebesinin barış görüşmeleri için Portsmouth'e gelen heyetin içinde yer aldı. Bkz. Kowner, Rotem. A.g.e s.295.

birkaç Japon harp gemileri ile Port Artur'a saldırdığı bildirilmiştir. Bunun sonucunda iki önemli Rus savaş zırhlısı zarar göyerek iş göremez hale gelmiştir (Tercüman, Bir Sene Muharebe, 1322 Zilhicce 10, Nr.9). Japonya yine muharebe ilanında bulunmadan Port Arthur'a saldırıda bulundu.⁶⁸ Tercüman'da Rus-Japon Muharebesi'nin başladığı 1321 Zilkade 26 (13 Şubat 1904) tarihli sayıda ilk sayfada "Muharebe" başlığı ile okurlara bildirilmiştir:

Rusya ve Yaponya devletleri arasında muhabere ve müşavere kesildi ve şimdiden sonra kalem(?) toplar iş göreceği anlaşıldığından birkaç söz söylemek lazım geliyor. Koreya'da Yaponya'nın taleplerine Rusya hayli rızalık gösterüb sulh ister olduğunu zahir kıldı. Yaponya'nın Mançurya'dan ötürü taleplerini Rusya kabul itmedi. Çünkü Mançurya Çin Devletine tabi' bir kıt'adır ve bu hükümet rızalık gösterdiği halde Yaponya'nın müdahale hakkı yoktur. Devletimiz her ne kadar sulhperver ise de şan şöret vataniyemize leke olacak taleplerin reddine tereddüt itmeyeceği aşikârdır. Rusya'nın Petersburg'dan suret-i resmiyede gönderilmiş cevabın yetişmesine sabr itmeyüb Yaponya hükümeti Petersburg'dan ilçisini çağırub çıkarub muhabeye sebep oluyor. Kan dökülmekle mesuldur... (Tercüman, 1321 Zilkade 26, Nr.9).

Bir sonraki sayıda II.Nikolay'ın muharebe yazısı "*Beyan namei âli padişahi*" başlığı ile yayımlanmıştır: "...Bundan böyle cereyan iden müşaverelerin ikmaline sabr itmeyüb ve hatta hükümetimin son göndermiş olduğu cevabının gelmesini beklemeyüb Yaponya hükümeti Rusya ile muhabere ve müşavereyi kesdi ve bunun ilan-ı muharebe olduğunu haber virmeyerek düşmanlığa başladığını ve Port Artur limanı açığında bulunan harb gemilerimize batlangıç kayıkları ile hücum itdirdi. Bu haber bana arz olunduğu ile silahla mukavele edilmesini arz itdim..." (Tercüman, 1321 Zilkade 30, Nr.10). Hem II.Nikolay'ın hem de İsmail Bey Gasprinski, Japonya'yı müşavere görüşmeleri devam ederken habersiz saldırmasından dolayı suçlamıştır. Rusya Japonya'nın isteklerini kabul etmesi çıkarlarına ters düştüğü için yanıt vermekte hiç acele etmedi. Kurino Shinichiro Rusya'nın yanıt vermeye niyeti olmadığını hükümetine bildirdi.⁶⁹ Müşavere görüşmeleri devam ederken dahi Japonya'nın muharebe için askeri tedarikleri ve muharebe yanlısı oluşunun haberleri gazetede yayımlanmıştı. Gazetede yayınlanan haberlere göre muharebe öngörülemeyen bir vaka değildi. Japonya ise hücumu geçtiği

⁶⁸ Japonya, Çin ile yaptığı muharebede de önce saldırı daha sonra harp ilanında bulunmuştu.

⁶⁹ 2 Şubat 1904 tarihinde bildirmiştir.

şubat ayının şartlarından istifade etmek istemiştir. Yani Viladivostok limanı donmuştu bu yüzden Rusya gemileri hareket edemezdi hücum ederse avantaj sağlayabilirdi.

Yabancı bir gazetecinin Petersburg muhabirinin görüşü olan Petersburg elçisi Kurino'un siyasetinin ve Japonya hilekârlık yaparak muharebeyi tedariklerini nasıl gizlediğini anlatan bir makalesi Tercüman'da 1322 Muharemü'l-haram 19 (5 Nisan 1904) yayınlanmıştır:

Yaponya'nın Peterburg sefiri Kurino hükümeti muharebe açmak istediğini geçen sene İyun [Haziran] ayında haber almıştı. Lakin hükümetden aldığı talimat mucebince Rusya hükümetini Yaponyanın kasdından iğfal [aldatma] itmek hilesini tertiple uğraşdı. Peterburg'da güya temelli yerleştiğini göstermek için pay-ı tahdın en büyük caddesinde parlak bir bina icâre [kira] idüb içerüsünü bahalı mefruşatla donatdı... Hazırlanmakda olan muharebeye Yaponların virdikleri ehemmiyet ve bu yolda itlaf [ziyan etmek] olunacak hal ve paralar nazar-ı dikkate alınıyorsa Kurino'nun bu büyük kasd uğruna Peterburg'da itdiği masarîf itibare alınur mu ? Hilekar Yapon sefiri bu hareketleriyle kendisini Peterburg'da sulh tarafdarı tanışdırmağa muvaffak olmuşdu. Muharebe açılmadan birkaç gün evvel Kurino'dan muharebe tedarîği itmiyor musunuz? Diye sorduğumda cevabında: Ruslar bizleri kuvvetsiz zayıf diye bilmemelidir, 600000 askere ve muntazam bahriyeye maliğiz didi. Bundan üç beş gün sonra Yaponya, Rusya ile münasebeti siyasiyesin kat' idüb Rusların Port Artur bahriyesine hücum itdiği haberi işidildi (Tercüman, 1322 Muharemü'l-haram 19, Nr24, s. 49).

Port Arthur'dan sonra *Chemulpo Muharebesi* olarak geçen muharebe sonucu 2 adet Rus kruvazörü zarar görmüş ve bu kruvazörler Japonya'nın elin geçmemesi için bilerek batırıldı. (Tercüman, 1321 Zilhicce 10, Nr.13, s. 28). Kore'de bulunmuş olan Rus elçisi 2 Fevral 1904 tarihinde başkasının aracılığı ile Şangay'dan Kore'nin ahvali ve Chemulpo muharebesi ile ilgili rapor yollamıştır. Japon elçisi Kore imparatoru ile görüşerek bugünden itibaren artık Kore, Japonya idaresi ve tasarrufunda bulunacağını eğer muhalefet ederse saray Japon askeri tarafından zapt edileceğini bildirdi (Tercüman, 1321 Zilhicce 10, Nr.13, s. 28). Tercüman idaresine gelen telgrafların birinde Kore askeri Japonya ile ittifak edeceği ve harp için demir yolları yapımına Kore hükümetinin izin verdiği bildirilmiştir (Tercüman, Telgram, 1321 Zilhicce 17, Nr.15). 1321 Zilhicce 28 (16 Mar 1904) tarihinde muharebenin bir ayını değerlendiren haberde deniz yollarının kestirilmediğinden Japonya'nın Kore kıtasına asker sevkiyatını

gerçekleştirdiği ve Kore imparatoru ile anlaşma yapıp (23 Şubat 1904) bütün ülkeyi Japonya'ya teslim ettiği haberini verir. Rusya ise bu durumu kabul etmeyip protesto etmiştir (Tercüman, Muharebenin Birinci Ayı, 1321 Zilhicce 28, Nr.18). Muharebenin ilerleyen zamanlarında ise Japonya'nın Kore ordusunu dağıttığı, ülkede artık Japonya parası kullanılacağı ve Kore elçilerinin Japonya'dan geri geleceği haberi verilmiştir (Tercüman, Telgram, 1322 Cemaziye'l-ahir 18, Nr.66, s. 128). Muharebenin ilk ayı değerlendiren 1321 Zilhicce 28 tarihli (16 Mart 1904) haberde Japonya'nın Port Arthur'da pek faydasız iş görmesinden başka hareket olmadığı dile getirirse de Japonya bu süreçte Kore'ye asker çıkardı. Bir ay boyunca Japonya asker sevki ve toplanması ile meşgul olduğu çünkü gelecek aylarda şiddetli çatışmalar yaşanacağı için hazırlık yapmakta olduğu belirtilir (Tercüman, Muharebenin Birinci Ayı, 1321 Zilhicce 28, Nr.18). Aslında gazetede belirtilenin aksine Japonya muharebeye iyi başlamıştı. Nitekim daha önce bahsedilen haberlerin çoğunda Japonya'nın muharebeye iyi hazırlanıp tedarikte bulunduğu gazetede defalarca bahsedilmiştir. Kore'yi kısa sürede zapt etmesi başarılı çalışmalarının bir göstergesidir. Nitekim 1321 Zilhicce 14 tarihli haberde Japonya'nın Kore'ye zor şartlarda asker sevk ettiği gerek hava şartları gerek askerin yorgunluğu göz önüne alındığında bu sevkîyatın hayli zaman alacağı tahmininde bulunulmuştur (Tercüman, Yaponya, 1321 Zilhicce 14, Nr.14). Kore'yi muharebenin birinci ayında ele geçirmesi aynı zamanda Japonya'nın hedefinin sadece bu toprakları değil Rusya'nın nüfuzunda olan yerleri de hedeflediğini gösterir. Daha önce de bahsedildiği gibi Japonya Mançurya, Çin ve Amur Oblastı'na casuslar gönderip bu bölgelerde incelemeler yaptırmıştı. Muharebenin ilerleyen süreçte bir Japon askeri esir alınarak sorgulanmıştır. Bu esir, henüz Japonya sadece istediklerinin bir kısmını elde ettiğini Mançurya'yı istila edeceklerini söylemiştir (Tercüman, Telgram Haberleri, 1322 Zilkade 18, Nr.3).

Japon bir asilzade Suyematsu(?) bir muhabirle yaptığı görüşmede Japonya'nın amacının mümkün olduğu kadar Rusya'yı geri çekilmesini sağlamak olduğunu her ne cihetle olursa olsun Rusya'nın Kore'de birleşmesine engel olacaklarını ve Kore, Japonya'nın Mısır'ı olacağını ifade etmiştir (Tercüman, İcmali Telgramlar, 1322 Rebiü'l-evvel 2, Nr.36). Japonya, Kore'yi tasarrufunda bulundurma da çok kararlı olduklarını muharebe boyunca attığı adımlar ve yapılan açıklamalarla her defasında gösterdiler. 1322 Muharremü'l-haram 12 (29 Mart 1904) tarihinde Petersburg

gazetesinde Japon gazetelerinin haberleri verilmiştir. Bu gazetelerde Japonya'nın ufak bir ada ülkesi olduğu ve buna rağmen Rusya'ya karşı muharebe açmasını akılsız bulanlar çok olabileceğini ama Rusya'nın kendilerine adaletsiz davrandıkları için muharebenin gerektiğini belirterek Kore'nin Japonya için önemi dile getirilmiştir:

...Koreya yarım adası bizce pek mühim bir mevkidir. Çin Kıtay ülkesi ise Yaponya için satmak ve almak pazarıdır. Fabrikalarımızın müşterisi Kıtay'dır. Biz için Koreya kapuları bağlanırsa ahalimiz Kıtay kapuları bağlanırsa tüccar ve ticaretimiz harab olacaktır. Rusya'nın hareketinden mezkur kapuları ve yolları bağlamak istediği anlaşılmıştır... Bu halde öz ülkemize sığılmayan ahalimizin hicretleri Koreya'ya men' idülüb açlık belalarına dûçar olacağımız bu halde varlığımızı ve istikbalimizi muhafaza ve temin için muharebeden gayri çaremi kalmamıştır. Rusya her ne kadar büyük ise de Aksayı-Şark'a biz kadar asker sevk idemez ... (Tercüman, 1322 Muharemü'l-haram 12, Nr.22, s. 45).

Japonya, Kore'yi tasarrufuna aldıktan sonra Rusya ile Yalu Nehri civarında 1-5 Mayıs aralığında muharebe etti. Muharebe çok büyük değildi ama Japonya'nın Rusya'ya karşı kazandığı ilk zaferdi. Tokyo'dan gelen bir telgrafta bu zaferi halk büyük bir sevinçle karşılamıştır. Cadde ve sokaklarda halkın elinde birçok İngiliz ve Amerika bayrakları ile büyük bir şenlik yapılmıştır. Kadın, erkek ve çocukların herkesin katıldığı bu büyük şenliğin daha önce Japonya'da görülmediği bildirilmiştir (Tercüman, 1322 Seferü'l-hayr, Nr.35, s. 72). Bu süre zarfında Tercüman gazetesinde Aksayı-Şark'tan gelen haberlere ihtiyatla bakılması gerektiği belirtilmiştir. Japonya askerinin hangi yöne hareket ettiği ile ilgili bilgilerin bir hile olabileceği düşünülmüştür. Bu düşüncenin sebebi ise şu şekilde açıklanmıştır:

...Müsaade ile Avrupa'nın ve Amerika'nın büyük gazeteleri tarafından Yaponya'ya gelmiş birçok muhbirler iki aydan berü Tokyo'da tutulub Koreya'ya Mahalli harbe gönderilmediler, demek öyle ki iki aydan berü Yaponya'nın Koreya'daki hareket ve tedbir-i askeriyesi mestur kalmaktadır. Gelen haberler ise ya yanlış yake Yapon'un askeri sansürler tarafından hile için çıkarılmış... (Tercüman, Hareket-i Harbiye, 1322 Muharremü'l-haram 30, Nr.27)

Birkaç telgraf haberinde Japonya hükümetinin halktan muharebe haberlerine sansür uygulayıp çoğu haberin basılmasına izin vermemiştir. Port Arthur ahvali hakkındaki haberleri gizlendiği bildirilmiştir (Tercüman, Telgram, 1322 Rebiü'l-ahir 28, Nr.52). Rus basınının ise hükümet tarafından müsaade verildiği ve Uzakdoğu'nun ve muharebenin durumlarının gizlenmediği belirtilmiştir (Tercüman, Ahval-i Harb, 1322

Saferü'l-hayr 17, Nr.32). Bu şekilde bir açıklama yayınlasa da aynı durum Tercüman gazetesi için de geçerlidir. İsmail Bey Gaspıralı daha önce bahsedildiği gibi *Tercüman Gazetesi'nin* sansürünün kaldırılışını mizahi bir tavırla kutlamıştı.⁷⁰ Tercüman'da Rus Devrimine kadar sansür uygulandı ancak devrimden sonra geçici bir süreliğine kurtularak sansürsüz çıkarabilmiştir. Rus gazeteleri muharebenin ilerleyen zamanlarında Rusya'nın yenilgilerini saklayarak yalan ve mübalağalı haberler yayınlamıştır. Bu durumu, *Ruskiya Vedomosti* gazetesi muhabiri çok sert bir şekilde eleştirmiştir. Çinlilerin verdiği pek çok bilginin aslı olmadığı, yayınlanan haberlerin resmi hükümet telgrafları ile çeliştiğini yazarak bu duruma öfkelerini belirtmiştir:

...Yapon askerinde pek çok telefât ve vefât olduğuna dair alınmakta olan güzel haberlerin aslı olmadığı şimdi malum oldu... Bu kadar Yapon telefât edilmiş bu kadar düşman marazlardan ölmüş, bizlere ise her gün timuryol ile Sibiryâ'dan imdat gelmekte olduğu halde ne için askerimiz hep ric'at idiyordu? Ne için Yaponlara hücum idüb baş aşağı götürmüyor idik? General Kuropatkin telgramlarında hiçbir defa "galebe itdik" ibaresi görülmediği halde gazetelerimiz galebe haberleri ile dolu idi. Resmi haberlerden ibret almak lazım değil mi idi? 1895 muharebesinde Çinlüler mağlup oldukça Yaponları şöyle keddik böyle bozduk diyu avam halkı aldayorlar idi. Rusya ahalisi Çinlü değil ki hakkında böyle muamele layık olsun... (Tercüman, Laiyan Muharebesi, 1322 Receb-i şerif 3, Nr.70, s. 142).

Netice de her iki ülke için muharebe haberlerini ülkelerinin çıkarları doğrultusunda basında kısıtlamalar yaptığı aşikârdır.

Muharebe başladığında Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa, Amerika, Almanya ve İspanya tarafsızlığını ilan etti. Çin'de tarafsızlığını ilan etti (Tercüman, 1321 Zilkade 30, Nr.10, s. 22). 1321 Zilhicce 3 (20 Şubat 1904) tarihli sayısında telgraf haberlerinde; demiryolunda çalışan Çinlilerin işlerini bırakıp kaçmaya başlamışlardır ve Mançurya'daki yerli Çiniler, Ruslara mal satmak istemediklerinden bahsedilir. Bu yüzden Çin idaresindeki telgrafhanelere dikkat edilerek teftiş edilmesi emredilmiştir

⁷⁰ Bahsi geçen sayı için bkz. Tercüman, (21 Şevval 1323). Nr.101, ilk sayfa Veda başlıklı yazısı.

(Tercüman, 1321 Zilhicce 3, Nr.11, s. 24). Çin tarafsızlığı ilan etse de zaman zaman bu kararına mugayyer hareket ettiği görülmüştür. Rusya telgraf şirket haberlerinin birinde bundan bahsedilir: “Kıtay hükümeti seddi Çin’in Mançurya tarafına asker sevkine devam itdiğinden Rus ilçisi tekrar protest [protesto] virdi ve asker gerü çekilmez ise Kıtay devleti bi taraf ad olunamayacağını beyan itdi.” (Tercüman, 1322 Şevval 27, Nr.20, s. 41). Çinlilerin, Japonlara yardım ettiği durumlar da oldu. 20 Çinli ve 1 Çinli kıyafeti giymiş Japon Ruslar tarafından yakalanmıştır. Suçları ise şehirden işaretler vasıtasıyla Japon bahriyesiyle haberleşmeleridir (Tercüman, 1322 Muharemü'-haram 1, Nr.19, s. 31). Muharebede keşif sırasında da Çinlilerden oldukça istifade eden Japonlar düşmanla ilgili bilgi alma konusunda da Çinlilerden yararlansalar da sözlerine çok fazla itimat edilmemiştir (Demirhan, 2016, s. 67). Daha önce de Tercüman’da Rusların Çinlilerden alınan bilgilere tam olarak güvenilmediğinden bahsedilmiştir. Çin topraklarında yapılan muharebede Çin hükümeti için tarafsızlık pek mümkün değildi. Diğer elçiler, Çin hükümetini tarafsız olduğunu hatırlatarak ve muharebeye karışmaması için uyarmıştır (Tercüman, Muharebe Meydanından, 1322 Saferü'l-hayr 27, Nr35).

Japonya dört ay içinde muharebede Port Arthur kalesini denizden ve karadan muhasıra etti. Bir hayli Rus gemilerine zarar verdi. Kore’yi ele geçirip Yalu muharebesinden sonra Mançurya’ya girdi. Japonya Deniz muharebesinde olduğu gibi karada da başarılı olduğunu gösterdi (Tercüman, Dört Aylık Muharebe, 1322 Rebiü'l-evvel 23, Nr.42, s. 76). Ağustos ayının başlarında yapılan küçük çaplı vuruşmalar yaşanmış, Rusya geri çekilmiştir Japonya askerleri de hayli telef olduğundan bahsedilerek ilerleyen zamanlarda daha büyük ve kanlı vakaların yaşanacağı bir muharebeden bahsedilmiştir (Tercüman, Meydan Harb Ahvali, 1322 Cemaziye'l- evvel 27, Nr.60). Haberde tahmin edilen büyük bir muharebe yaşanacağı doğru bir tahmindir. Japonya hedeflerini adım adım muharebede gerçekleştirmiş en önemli adımlarından biri de Liaoyang (25 Ağustos-3 Eylül 1904) muharebesidir. Rus-Japon muharebesinin ilk büyük kara muharebesidir. Mançurya’da toplanmış olan Rus ordusunun merkezi Liaoyang’dır. Bu yüzden bu muharebe Japonlar için çok önemli idi. Ağır kayıplar verse de Japonya muharebeyi kazandı ve Ruslar Mukden’e çekildi. Liaoyang muharebesinde de Çinliler

casusluk yaparken Ruslara yakalanmıştır. Çinliler gündüz farkı renk bayraklar ile gece de farklı renk ışıklarla Japonlara bilgi verdiklerinden bahsedilir:

... Yapon toplarının ... (?) ve bombaları Rus askeri içine tüşüb tüşmediğini yakından görüb haber vermek üzere yüksek yerlerde güya bi taraf Çinlülere bulunduruyorlar. Bunlar top ateşinin tesirine dikkat idüb rumuz olarak kızıl, yeşil ve sarı bayrak olarak götürüb düşmana lazım olan haberleri viriyorlar. Gice karangısında renkli fenerler yakub lazım malumatı dağdan dağa ita idiyorlar... (Tercüman, Laüyan Ordugahı , 1322 Cemaziye'l-ahir 21, Nr.67).

Rusya'nın bu muharebedeki yenilgisinden sonra Tercüman'da 1322 Receb-i şerif 20 tarihli sayısında II.Nikolay muharebe meydanına bir büyük ordu daha göndereceğini bildirmiştir.⁷¹ Rus gazetesi olan *Novaya Vremya* muharririn yazısında bundan sonraki muharebelerin kolay olmayacağını Japonya denizi tasarrufunda tuttuğu için askeri levazımı yetiştirebildiğini ifade etmiştir. Mançurya ahalsinin de Japonya'dan taraf olduğunu ve Japonya ordusunun bu kadar kuvvetli olduğu bilinmediğini yazmıştır (Tercüman, Yedi Ay Muharebe, 1322 Receb-i şerif 20, Nr.75). Rusya muharebe alanına uzak olması istenilen miktarda eşya ve asker sevkiyatını gerçekleştirememiştir. Sibiry demiryolu tek hat olduğundan dolayı vakit kaybedilmiştir.⁷² 1322 Receb-i şerif 24 (4 Ekim 1904) tarihli haberde Japonya'nın daha çok asker toplayıp toplamayacağı belli değildir. Lakin çağrıda bulunursa yaşı 40'a gelmeyenler gideceği bildirilerek Japon ordusunun sayısının çok artmasından endişe duyulur. Japon askeri nizamnamesinde ister uzak olsun ister yurt dışında olsun senelerce başka ülkede yaşasa da çağrıldığı vakit gelmek zorundadır. Gelmezse ceza verilir (Tercüman, Kulak Virülsün, 1322 Receb-i şerif 24. Nr.76). Rusya asker sevkiyatında sorun yaşadığı için haberlerin birçoğunda Japonya'nın ne kadar askeri olduğu öğrenmeye muvaffak olmadıklarını Japonların ahvalini gizlemekte usta oldukları çok defa dile getirilmiştir (Tercüman,

⁷¹ Tercüman, (1322 Receb-i şerif 20). Peterburg, Nr.75, ilk sayfa.

⁷² Muharebede Rusya için en önemli sorun muharebe alanına olan uzaklıktır. Bu haberde Rus muharrirlerinden biri sevkiyat için bir öneride bulunur. Her gün muharebe masrafının iki buçuk milyon ruble olduğunu ve Mançurya'ya az zamanda yüz bin asker sevk edilse idi galip olacağını yazmıştır. Her giden poyzd (tren) ve makineler geri döndürülmemek şartı ile saatten saate asker ve eşya yüklü treler gönderilmeli her poyzd ile 15.000 asker sevk olunursa üç hafta içinde Mançurya'ya lazım olan sevkiyat gerçekleşir. Giden vagonlarda da askerler kış günü ikamette kullanacağını yazar. İşin masrafını ise bi makine 40000 ruble bir vagon 1500 ruble buna görede her gün yollanacak 24 poyzd iki milyon kırk bin ruble olarak hesaplamıştır. Bkz. Tercüman, (1322 Receb-i şerif 20). Acaib Bir Fikir. Nr.75, s.ilk sayfa

Yaponya'nın Ne Kadar Askeri Var, 1322 Receb-i şerif 10, Nr.72). Japonya'nın bahriyesinin de Rusya'ninkinden daha güçlü olduğu yapılan deniz muharebelerinde görülmüştür. 1322 Receb-i Şerif 24 (4 Ekim 1904) *Ruskiya Vedomosti'nin* bir muharriri 7 aylık muharebenin değerlendirmesini yaparak hükümeti uyarmıştır:

...Muharebeden evvel muharebe başladıkda Yaponya'nın ehemmiyetli kuvvet olduğu ve muharebe hazırlığı ma'lum değil idi. Halbuki vakalardan gafletimiz anlaşıldı... Bahriyemiz dahi ayru ayru cesaretler gösterdi ise de umumiyet ile Yapon bahriyesinden zayıf olduğundan düşman denizde dahi meydan aldı. Port Arthur'da bulunan bir mikdar harb gemilerimiz sağ kurtulacaklarına ümid azdır. Yapon bahriyesinin muhasarasından kurtulub çıkabileceği şüphelidir. Bu halde Port Artur teslim olunursa bunları düşmana mal itmamek için balanub gark [batmak] itmek lazım olacaktır... (Tercüman, Yedi Aylık Muharebe, 1322 Receb-i şerif 24, Nr.76).

10-17 Ekim tarihleri arasında muharebenin ikinci en büyük kara harbi yapılır. Mareşal Ōyama İwao⁷³ toplamda 170.000 bin asker 170 taburu mevcutken, Kuropatkin ise 210.000⁷⁴ askeri, taburu ise 261 idi (Kowner, 2006, s. 500). Rusya sayısal üstünlüğüne rağmen başarılı olamadı ve geri çekilmeye devam etti. Muharebede Japonlar, Rus askerlerinin moralini bozmak için mahsus basılmış kâğıtları asarak propaganda yapmıştır. Rus askerlerine sizde toprak çoktur Mançurya olmadan da olursunuz, çok isteksiz savaşsınız geri dönünüz gibi cümleler yazılmıştır (Tercüman, Yapon Hilesi, 1322 Şaban 16, Nr.82). Rus askerleri ise Çinlileri kıyafetlerini giymişler ve Japon hükümeti bunu doğru bulmayarak muharebe nizamına uymadığını belirterek, tarafsız bir ülke olan Çinlilerin kıyafetlerini giydiklerinde gerçek kimliklerini anlamak mümkün olmadığını ifade etmişlerdir (Tercüman, Muharebe Dair, 1322 Şaban 16, Nr.82, s. 166).

⁷³ Ōyama İwao (1842-1916) Japon-rus muharebesinde Mançurya ordusunu başkomutanı olarak görev aldı. Japon Mançurya'da Ōyama, muharebe sırasında tüm Japon kara operasyonları üzerinde tam yetkiye sahipti ve tüm büyük muharebelerde Japon kuvvetlerinin taktiklerini kişisel olarak yönetti, Liaoyang Savaşı'nı kazandı ve Shaho Savaşı'nda Rus karşı saldırılarına karşı başarılı sonuçlar elde etti.

⁷⁴ Başka bir gazeteden alınan bilgide Geberal Kuropatkin'in kumandasının 230.000 asker ve 880 toptan oluşmaktadır. Bkz. Tercüman, (1322 Şaban 16). General Kuropatkin Ordusu. Nr.82, s.ilk sayfa.

Japon ordusu Kore'yi işgal etti, Yalu Nehri'ni geçip Mançurya'ya girdi ve Liaodang Yarımadası'ndaki Rus kuvvetlerini de yendi. Port Arthur'daki Rus filosuna büyük zayıflar verilse de kale alınamamıştı (Hane, 2021, s. 160) . Japonlar için Port Arthur ayrı bir öneme sahipti. Rusya'nın Baltık filosu yola çıkması ile Port Arthur'u ele geçirmek için tekrar harekete geçtiler. 26 Kasım'da kaleye saldırı düzenlendi lakin Ruslar sadece 1500 kayıp verirken Japonlar 4500 kayıp verdi (Kowner, 2006, s. 431). Tercüman idaresine gelen bir mektupta Mançurya'da birçok Müslüman ahalinin bulunduğu ama Port Arthur kalesinde dahi Müslümanların olduğundan bahsedilerek⁷⁵ adları verilir ve Müslüman olan ve Ağustos ayında vefat eden topçu Yüzbaşı Ali Bey'in vefat haberi verilmiştir (Tercüman, Port Arthur Müslümanlar, 1322 Ramazan 10, Nr.89, s. 171).

Rus ordusunun deniz muharebesine yeterince önem vermediğini Port Arthur'daki mücadeleyi İngiliz basını eleştirmiştir. Tercüman'nın 1322 Şevval 15 (23 Aralık 1904) tarihli sayısında “ Bu muharebe bahri muharebedir General Kuropatkin Mançurya'da galebe itsün. Yaponlar bahren mağlub olmadıkça korkacak şeyleri yoktur. Muharebenin bu halini anlamayub Ruslar Port Arthur'daki bahriye askerini karaya çıkarub kale muhafızlarına koşdular kaleye ziyade önem verüb bahriyelerini gayb itdiler. Bu sayede Yaponlar galebe çaldılar” (Tercüman, 1322 Şevval 15. Nr.98, s. 198). Harici telgraflar haberlerinde Port Arthur'daki Rus askerlerin durumunun iyi olmadığı Japonya ve Rus askerlerinin arasındaki mesafe gittikçe azaltıldığı bildirildi (Tercüman, 1322 Şevval 15. Nr.98, s. 197). Port Arthur'da askeri görevli İngiliz memur askeriye nezaretine gönderdiği bir raporda Japonların harpte hava gemisi⁷⁶ kullandığını içindeki memurların kaledeki hareketleri ve topların nereye düştüğünü telefonla aşağıya bildirdiklerini rapor etmiştir (Tercüman, Hava Gemisi, 1322 Şevval 5, Nr.95). Osmanlı hükümetinin

⁷⁵ Muharebe boyunca Tercüman'da Müslüman askerlerinin Rus ordusundaki başarılarını ayrı başlıklar altında verilmiş ve Müslüman askerlerin kahramanca mücadele ettiğini de özellikle vurgulamıştır. Haberlerde Rusya hükümetinin sadık birer halkı olarak üzerine düşen görevi yapan bir Müslüman halk imgesi vardır. Muharebe Müslüman halk para toplayıp yardım için göndermiştir.

⁷⁶ Hava gemisi olarak adlandırılan muharebede kullanılan balondur.

Japonya tarafına askeri gözlemci olarak gönderdiği Pertev Paşa⁷⁷, da Port Arthur'da telefon sayesinde topları atışlarının başarısından bahsetmiştir:

...Çeşitli bataryalardan oluşan bir har için batarya gözetleme yerleri bulunmaktaydı ki, bunların tamamı, bir taraftan bizzat top ve batarya mevkilerine ve diğer taraftan o bataryaların bağlı olduğu alay kumandanının gözetleme yerine telefonla bağlıydı. Bundan başka kuşatma topçusu kumandanı da kuşatma sonuna kadar deniz ve sahra bataryalarıyla sürekli olarak telefon iletişimde bulunduğundan bu sayede gayet hızlı bir şekilde emirlerin verilmesi ve atışların idare edilmesi konusunda başarı sağlanıyordu. Ruslar Port Arthur'da bir balonları olmadığı için Japon toplarının yerlerini gerektiği gibi tespit edemiyorlar ve bundan dolayı atışları düzenleyemiyorlardı.⁷⁸

Pertev Paşa'nın da belirttiği gibi Rusya'nın muharebede balonu yoktur. Japonya nadir de olsa kullanarak avantaj sağladı. Japonya muharebede balonun düşmanın bataryası hakkında bilgi, fotoğraf çekmek, limanı görüntülemek için de kullandı lakin limanın hepsini görüntülemek mümkün değildi. Mukden muharebesinde de propaganda amaçlı kullanarak Rus askerlerinin moralini bozmak için posterler atımında kullanıldı (Kowner, 2006, s. 111-112). Muharebenin kritik bir dönüm noktası olan ve çok şiddetli çarpışmanın yaşandığı 203 Metre Tepe'nin alınması idi. General Nogi'nin⁷⁹ komutasındaki Japon ordusu uzun süre boyunca bu tepeyi alamadılar. 203 Tepe'deki muharebe en kanlı çatışmalarının yaşandığı yerlerden biriydi. General Nogi'nin oğlu bu çatışmada alnından vurularak ölmüştür (Demirhan, 2016, s. 93). Rusların Baltık donanmasının da yola çıkması üzerine ellerini çabuk tutmalıydılar. General Kodama Eylülde başlayan ama henüz ele geçirilemeyen bu tepe için General Nogi'ye uyarıda

⁷⁷ Pertev Paşa (1871-1964), İstanbul'da doğmuştur. 17 Temmuz 1886'da Harbiye mektebine girmiş ve 6 Mayıs'ta 1892'de Erkanı Harbiye yüzbaşısı rütbesiyle mezun olmuştur. 16 Ağustos 1894'te eğitim için Almanya'ya gitmiş ve burada Goltz Paşa'nın mahiyetinde bulunarak çeşitli birliklerde staj görmüştür. 28 Mayıs 1902'de Miralaylığa terfi etmiştir. 2 Ağustos 1904'te Osmanlı hükümeti askeri gözlemci olarak Rus-Japon muharebesine gönderildi. Mançurya, Port Arthur ve Mukden muharebesine katılmış ve muharebenin sonlarına doğru yaralanmıştır. Tedavi için Japonya'da bulunmuş ve 5 Aralık 1905'te İstanbul'a dönmüştür. Japonya'dayken 28 Haziran 1905'de terfi etmiştir. "Rusya, Japonya Savaşı'ndan alınan Maddi ve Manevi Dersler v Japonların Başarılarının Sebepleri " ve Japonların Asıl kuvveti-Japonlar Niçin ve Nasıl Yükseldi? Adlı kitaplarında bize sadece muharebe hakkında değil aynı zamanda Japon halkı hakkında de bilgiler vermiştir. Bkz. Demirhan, A.g.e s.10-17.

⁷⁸ Demirhan, a.g.e, s.32.

⁷⁹ Nogi Maresuke (1843-1912) Rus-Japon muharebesinde 3. ordu komutanı olarak görev yapmıştır ve Port Arthur fatihi olarak anılmıştır. Formosa (Tayvan) valiliğın atandı. İki oğlu da muharebede öldü. 1912'de İmparator Meiji'nin ölümünün ardından, Nogi karısı ile birlikte intihar etti.

bulundu. 5 Aralık 1904 tarihinde 203 Tepe'si Japonlar tarafından ele geçirildi.⁸⁰ 2 Ocak 1905'te 7 ay süren Port Arthur kuşatması başarılı oldu. 240 gün süren muharebe ve 156 gün süren kuşatma sonrasında kalenin komutanı General Stessel⁸¹ teslim olmaya karar verdi. Bu seferin sonunda, toplam ölü ve yaralı Japon asker sayısı 57.780'e ulaştı. Rus kayıpları ise bu rakamın yaklaşık yarısı kadardı. Buna rağmen General Nogi büyük bir askeri lider olarak ünlenmesinin yanı sıra yetkililerin ve halkın sevgisini kazandı (Hane, 2021, s. 160). Port Arthur'dan Japonya'nın eline geçen esir ve mühimmat 7 Zilkade 1322 (13 Ocak 1905) tarihli sayıda verilmiştir:

...Kale ile beraber esir olarak 35207 asker, 8 general, 4 admiral, 57 polkofnik [albay], 831 ofisier ve 99 mülkiye memurları 109 tabib, 200 keşiş(?) kişi Yapon eline tüşmüşler. Muharebe ibtidasından Port Artur teslimine kadar gark olmuş Rus harb gemilerinin ve kayıklarının umum en kayıtları yüz milyon rubleden ziyade imiş (Tercüman, Port Artur, 1322 Zilkade 7, Nr.104).

General Stessel Rus imparatoruna kalenin teslimi için telgraf gönderdi. Bu telgrafta düşmana karşı ancak bir iki gün dayanabileceğini, harbiye malzemelerinin eksiliği ve muharebe edecek askerlerin sayısının yetersizliğinden bahsetmiştir (Tercüman, 1322 Şevval 29, Nr.102, s. 206). Tercümanın 1322 Zilkade 4 (10 Ocak 1905) tarihli haberde telgraflarda kalenin teslimi zaruri olarak yansıtılsa da, kale teslimi nizamının 64. Maddesi gereği kale teslimi mecbur dahi olsa muhafız olan kumandan hapsedilip ve mahkemede yargılanacağından bahsetmiştir. İmparatorun atadığı hâkimler olayı inceleyip kalenin tesliminin zaruri olup olmadığını karar verecektir (Tercüman, Meydan-ı Harb ve Aksayı Şark, 1322 Zilkkade 4, Nr.103). Nitekim daha sonra başta Stessel ve kaledeki üst rütbeliler tutuklanıp askeri mahkemede yargılanacaktır. Port Arthur'u Japonlar ele geçirmesiyle birlikte gazetelerde sulh haberleri yapılmıştır.⁸²

⁸⁰ Tercüman. (8 Şevval 1322). Telgram. Nr.95, s.193. Gazetede 5 Aralık tarihi değil 203 Tepesi için jülyen takviminin tarihleri kullanılmıştır.

⁸¹ Anatoli Mihayloviç Stessel (1848-1915), askerlik hayatına 1866'da mezun olduğu Pavlovsk Askeri okulunda başladı. 1877-1878 Rus-Osmanlı muharebesine katılmıştır. Boksör ayaklanmasının bastırılmasında liderlik etti. 1904'te Stessel Üçüncü Sibiry Kolordusu'nun komutanlığına atandı. Nanshan muharebesinde ordunun geri çekilmesiyle kalenin komutanlığını üstlendi. Smirnov'u kidem olarak astı olmaya zorladı. General Aleksey Kuropatkin 3 Temmuz 1904'te Port Arthur'dan ayrılmasını emretti ama bu emre uymadı.

⁸² Portsmouth Anlaşmasına (5 Eylül 1905) kadar zaman zaman Tercüman'da ve diğer gazetelerde Rusya ve Japonya için sulh haberleri yapılmıştır. Avrupa devletlerinde sulh meselesi hakkındaki yazılardan bahsedilerek Rusya'dan taraf Fransa'nın sulh yapılması gerekliliğini açıklamıştır. Eğer Rusya mağlup

Paris'te bulunan Rus elçiliğinden, *Tan* gazetesi muhbirine bu sulh haberlerinin asılsız olduğu ve Rusya'nın galip olana kadar muhabereye devam edeceği söylenmiştir. Kuropatkin'in şimdiye kadar Port Arthur'u kurtarma kaygısı olduğu için başarılı olamadığı artık bu kaygının ortadan kalmasıyla birlikte Japonlara karşı saldırı düzenlediği bildirilmiştir (Tercüman, Sulh Sözlerinden Ötürü, 1322 Zilkade 11, Nr.1). *Novoye Vremya* gazetesi yabancı gazetelerde Rusya ve Japonya'nın sulh rivayetlerinin dolaşması üzerine iki tarafta kesin bir zafer kazanma amacıyla olduğu için muharebenin devam edeceğini yazmıştır (Tercüman, 1322 Zilhicce 17, Nr.10, s. 20).

Rus-Japon muharebesinin en büyük kara çarpışması 23 Şubatta başlayıp 10 Mart'ta biten Mukden'dir. Mareşal Oyama İwao⁸³ Baltık Donanması gelmeden ve Trans-Sibirya demiryolu ile asker sevkiyatı gelmeden Mançurya'daki Rus kuvvetlerini yok etmek için harekete geçmek istedi. General Kuropatkin ise henüz Üçünü Ordu Port Arthur'da konuşlanmışken taarruza geçmek istedi. Muharebenin cephesi 145 km idi (Kowner, 2006, s. 358-359). Gelen telgraf haberinde Japon ordusu General Kuropatkin'in geri çekilmesinden endişe ettikleri için muharebeye mecbur etmeye çalışmışlardır (Tercüman, Telgramlar, 1323 Muharrem 1, Nr.14). 1323 Muharrem 8 (15 Mart 1905) tarihli telgraf haberlerinde mühim çatışmalarının yaşandığı haberini verir: "...Meydanı muharebede pek mühim vaka'lar devri cereyan itmekte olduğu anlaşılıyor. Nice günlerden berü iki taraftan da beşer yüz bin kadar asker harekete gelüb birbirlerini cehennem ateşi içerüsünde boğmaktalar." (Tercüman, Telgramlardan İcmal, 1323 Muharrem 8, Nr.16). Ruslar ağır kayıplar vererek kuzeye doğru geri çekilmeye başlamaları üzerine Japonlar takip etmeye devam ettiler. 1323 Muharrem 15 (22 Mart

olursa Aksayı Şark, Japonya'nın çok güçleneceği ve burada sadece Amerika ile Japonya nüfuzu altında olacağından bahsedilir. Japonya'nın sulh taraftarı olmadığı daha çok kazanç peşinde olduğu ifade edilir. Bkz. Tercüman, (29 Muharrem 1323). Sulh Haberleri. Nr.22, s.44.

⁸³ Oyama İwao (1842-1916), Satsuma beyliğine bağlı Kagoshimada doğdu. Avrupa'da eğitim aldı. Kendisi Meiji döneminin önde gelen isimlerinden biri oldu ve askeri alandaki yeniliklerde rol aldı. Rus-Japon muharebesinde Mançurya ordusunun başkomutanı olarak görev yapmıştır.

1905) General Kuropatkin görevinden alınarak yerine Mançurya Kumandanı Lineviç⁸⁴ getirildi. Lineviç 23 Mart'ta⁸⁵ harbiye nazırına telgraf çekmiştir. Bu telgrafta Mukden'de Kızılhaç cemiyetinin doktorları, hasta, yaralılar, hasta bakıcılar ve eşleri kaldığı bunları askeri dairemize sağ salim getirdiklerini ve diğer bir kısmını denizyoluyla Rusya'ya yolladıklarını bildirir. Ayrıca Mukden'den gelen Kızılhaç cemiyeti vekili bizim hastalar ve hasta bakıcılara kalan herkese iyi davranmış kimsenin canını ağrıtmadıklarını dile getirmiştir (Tercüman, Son Telgramlar, 1323 Sefer ,Nr.23). General Lineviç Rus askerlerinin muharebeden kaçmak için bilerek şehadet parmaklarını kestiklerini hastaları teftiş edilip gerekli cezayı almalarını istemiştir.

...Askerin arkasındaki şifa hanelere ahir vakitlerde 1200 den ziyade hasta geldiği bunların hastalıkları şehadet parmağı olmadığından ibaretten. Şehadet parmağı olmayanlar askerlikten azad olunuyorlar. Bu kadar adamın şehadet parmakları muharebede kazadan itlaf olunamayacağından şu adamlar muharebeden Rusya'ya kaytarmak için parmaklarını özleri mahsus kesdikleri zanna varıyorum. Bu sebepten şu nev' hastaları teftiş edüb kabahatli olanlar görülüyorsa cezaları verilsün (Tercüman, 1323 Cemaziyel evvel 21, Nr.62, s. 123).

Japonya için muharebe alanında kazanımlar olsa da mali açıdan durum pek parlak değildi bu durum Tokyodan gelen telgraf haberlerinde Katsura Taro'nun⁸⁶ yaptığı açıklamada görülebilir:

“... Muharebe tizden biter diye söylemek mümkün olamıyor. Rusya'ya galebe gelmekliğinin pek zor işdir ki bütün Yapon kavmi ittifak itmelerini ister. Katsura mal sahipleri hükümete yardım ideceklerini ümid ediyor... Maliyece nüfuzca ve askerce Yaponya'dan kuvvetli olan Rusya'nın bir şey hesap itmediği bir kavimden sulh taleb itmesi pek ağır bir şey olduğuna hazirunun dikkatini celb itdi... (Tercüman, 1323 Muharrem 15, Nr.18, s. 36)

⁸⁴ Nikolay Petroviç Lineviç (1838-1908) Polonyalı Katolik bir ailede doğdu. Rus-Japon muharebesinin ilk ayında Mançurya ordusunun başkomutanıydı. Boxer isyanında uluslararası güçlerin komutanı olarak görev yaptı. “Sibirya Kurdu” lakabı ile anıldı. Muharebenin sonunda tüm Rus ordusunun başkomutanı olarak görev yaptı. Bkz. Kowner, a.g.e, s.313.

⁸⁵ Jülyen takvimin tarihidir. 6 Nisan'a tekabül ediyor.

⁸⁶ Katsura Taro (1847-1913), Choshu vilayetinde doğdu. Japonya'nın yedinci başbakanı olarak görev yapmış Japon asker ve devlet adamıdır.

Japonya Merkez Bankası'nın yardımcısı ise bizzat Takahashi Korekiyo'dan⁸⁷ alınan malumata göre ise hazinede mevcut paranın olduğu ve nice aylar muharebeye devam edilebileceğini beyan etmiştir (Tercüman, 1323 Muharrem 22, Nr.20, s. 40). 1323 Safer 13 (19 Nisan 1905) tarihindeki bir haberde Japonların hesaplamasına göre Mukden muharebesinden 60000 kişi yaralı Japon, Ruslar ise 150000 kişi yaralanmıştır. Ruslardan 80 top ve 40000 esir alınmıştır. 20000 de Rus ölüsü defin edilmiştir (Tercüman, Türlü Haberler, 1323 Safer 13, Nr.26).

Tercüman'da Rusların on gün süren Mukden çarpışmasında ağır bir yenilgiye uğradığından bahsedilerek Harbin'e kadar geri çekileceği rivayet edilmiştir. Bu büyük bir endişe oluşturmuştur. Çünkü Sibiry'a'dan gelen demiryolu Viladivostok kalesine giden yol Harbin'den geçer ve Mançurya demiryolu dahi Harbin'e bağlanıyordu. Bu şehir demiryollarının kilididir. Viladivostok ve civar şehirler Harbin düşerse yolsuz kalacağı ifade edilmiştir (Tercüman, 1323 Muharrem 18, Nr.19, s. 38). Harbin'e kadar Ruslar geri çekildiler.

Rus ve Japon askerler büyük çatışmalar yaşarken 1323 Muharrem 15 (22 Mart 1905) tarihindeki bir haberde askerlerin muharebe alanında birbirlerini öldürürken iki ülkenin âlimleri ittifak ederek eser ve fikirleri daha paylaşmaya devam etmişlerdir.

Muharebeden önce başladıkları bu ittifaka muharebe esnasında da devam etmişlerdir. İsmail Bey Gaspıralı bu hadiseye acayip bir haldir der:

...Geçenlerde Moskova'nın meşhur kütüphanesine Tokyo Darülfünü tarafından hediye olarak yollanmış mühim fenni kitablardan bir yük şey gelmiş Tokyo Darülfünün Moskova Kütüphanesiyle nice vakitten berü fennüne dair yeni matbuat alışub virişib gelmekde imiş. Hazırdaki iki memleket birbiriyle muharebe itmekde iselerde Yapon uleması siyasi olan bu halden ötürü Rusya ile olan ilmi münasebetlerini kat' itmeye lüzum görmemişler (Tercüman, İlim ve Muharebe, 1323 Muharrem 15, Nr.18, s. 36).

⁸⁷ Takahashi Korekiyo (1854-1936), Tokyo'da doğmuştur. 1892'de Merkez Bankasında çalışmaya başladı ve altı yıl içinde başkan yardımcısı oldu. Rus-Japon muharebesinde kredi sağladı. Daha sonra Japon finans çevrelerinde önemli bir isim oldu. 1911'de Japonya Merkez Bankası'nın başkanı oldu. İki yıl sonra da maliye bakanı oldu. Daha fazla askeri ödenekler için ordunun taleplerine karşı çıktı ve bu politikasından dolayı çıkan bir darbede 26 Şubat 1936 öldürüldü. Daha detaylı bilgi için bkz. A.g.e. Kowner, s.525-526.

Baltık filosunun yolculuğu, Admiral Zinovi Rojestvenski⁸⁸ komutasında 11 Ekim 1904'te yola çıkar ve 8 aya yakın bir yolculuğun sonunda 27 Mayıs 1905'e dek sürdü. Yola çıktığı ilk zamandan itibaren Baltık filosunun yolculuğu da bir dizi sorunları beraberinde getirmiştir. Baltık filosu Fransız tasarrufunda bulunan Hindi Çin'de yakıt almak için belli bir süre kaldı. Japonya tarafsızlığa aykırı davranan Fransa hükümetine baskı yaptı. Böyle davranmaya devam ettiği takdirde Rusya, İngiltere'nin Japonya'dan taraf olacağını Japonya gazeteleri yazmıştır (Tercüman, 1323 Safer 20, Nr.28, s. 56). Çin Denizi'ndeki tayfundan Baltık filosu hayli zarar görmüştür. Uzun süredir Admiral Togo'nun komutasında olan Japon filosunun nerede olduğu merak ediliyor ama tam olarak bilinmemiştir (Tercüman, 1323 Rebiü'l-evvel 5, Nr.32, s. 63). 1323 Rebiü'l evvel 15 (20 Mayıs 1905) tarihinde Japon filosundan hala bir haber alınmamasından bahsedilir:

...Admiral Rojestvenski Çin Denizi'ne selamet geldikten berü Yapon bahriyesinin nerde bulunduğu dair hiç haber gelmiyor. Büyük ufak yetmiş kıt'a harb gemileri şöyle gizlenmişler ki kimde göremiyor. Yaponlar hallerini pek mahirane setr itdikleri anlaşılacak ile birlikte Aksayı Şark'da telgraflar hep İngiliz tasarrufunda bulduklarından bunlar mahsus Yapon bahriyesine dair haberleri setr idüb karşı gelen düşmanı gafletde buldurma istedikleri fehm olunuyor... (Tercüman, 1323 Rebiü'l-evvel 15, Nr.35, s. 69).

Rusya'nın muharebenin başlangıcından itibaren yapılan mücadeleler aleyhine gelişmişti bu sebeple Admiral Rojestvenski'nin filosuna birçok beklentiler yüklendi. Baltık filosuna yabancı ve Rus basınında övgüler yapılmıştır. Lakin donanma il ilgili en önemli sorun kömür yüklü gemileri muharebede muhafaza etmektir. Viladivostok kalesinde kömür mevcut değildi yakıt ikmal yapılamazdı. Japon donanmasına gelince düşmana karşı istediği yerden hücum edebilirdi. Tahminlere göre Togo Japon kalelerinden uzağa açılmayacağı bekleniyordu (Tercüman, 1323 Rebiü'l- evvel 8, Nr.33, s. 65). Gazetede ki telgraf haberlerinde Admiral Rojestvenski'nin Japonların tüm engelleme çabasına rağmen kömür aldığı ve hakkında çıkan hasta haberlerinin asılsız olduğu bildirilmiştir. Şangay'dan gelen bir telgrafta Admiral Togo'nun Masanhappo-

⁸⁸ Zinovi Rojestvenski (1848-1909) Rus doktor ailesinde doğdu. 17 yaşında Rus İmparatorluk donanmasına katıldı. 1868'de deniz harp okulundan mezun oldu. Tsushima muharebesinin kaybedilmesi üzerine mahkemede yargılandı. Beraat etti lakin eski ününden bir şey kalmamıştı.

gu'da olduğu haberi verilmiştir (Tercüman, 1323 Rebiü'l-evvel 22, Nr.37, s. 72-73). 27-28 Mayıs 1905'te Japon ve Rus donanmaları muharebe etti ve Rusya ağır bir yenilgi yaşadı. Bu yenilgiden 1323 Rebiü'l-ahir 3 (7 Haziran 1905) tarihinde *Ruskiya Vedomosti* gazetesinde bahsedilir: "...Rojestvenski'nin gidecek(?) yolu üzerindeki keş mevkilerinin birinden Yaponlar Mayıs 13'te akşam üstü bizim bahriye gelmekte olduğunu gördüler. Ertesi günü sabah rast gelişinceye kadar 12 saat kalıyordu. Ki bu vakt Togo'nun uruşmaya kemala hazırlana bilmesi için pek kâfi idi..." (Tercüman, Ahir Deniz Muharebesi, 1323 Rebiü'l-ahir 3, Nr.40). Muharebenin başında Rojestvenski yaralanmıştır (Tercüman, 1323 Rebiü'l- evvel 29, Nr.39, s. 87). Nebogatov'un⁸⁹ komuta ettiği gemiler gece saldırısından kurtulmuştur ama sabah Japonya donanması tarafından kısıtılınca gemideki zabitlerin itirazına rağmen teslim olmuştur. Nebogatov'un bu kararının getireceği sonucu biliyordu dönünce kurşuna dizileceğine rağmen teslim oldu. Çünkü gemideki genç insanları boş yere öldürmek istemediğini ifade etmiştir (Kowner, 2006, s. 380). Japonlar Nebogatov'un teslim olma sebebinin bombalarının bitmiş olduğu düşünölmüştür. Yaralanan Rojestvenski, Japon hekimler tarafından tedavi edilmiştir (Tercüman, 1323 Rebiü'l-ahir 3, Nr.40, s. 89).

2.2.1 Barış Görüşmeleri ve Portsmouth Anlaşması

Rusya'nın Tsushima Muharebesi'nde yenilmesinin ardından Amerika başkanı Theodore Roosevelt, Rusya ve Japonya arasında arabulucu oldu. İki hükömete de sulh namesi göndermiştir. Bu name de "Bütün âlemin rahatı iktizasından ötürü muharebelere sulh teklif olunacak vakt geldi. Amerika Rusya ve Yaponya'nın dostudur, muharebenin bütün dünyaya ziyanı var ve buna göre muharebeler sulh müşaveresiyle mübaşeret itseler pek güzel olurdu. Eğer Rusya ve Yaponya kabul itseler reisi cumhur bi taraf

⁸⁹ Nebogatov Nikolay İvanoviç (1849-1922) 1906' askeri mahkemede yargılanarak filosunu ve 77 subayı uygunsuz bir biçimde teslim etmekle ve gemileri mühimmatı etkili bir direnişi imkânsız hale getirmekle suçlandı. Nebogatov "Bir amaca hizmet etmiş olsaydı elli bin adamın hayatını feda etmekte tereddüt etmezdim. Ama hayatlarını boş yere feda etmeye ne hakkım vardı" der. Mahkemede suçlu bulunarak ölüme mahkûm edildi. Daha sonra II. Nikolay cezasının 10 yıl hapse çevirdi. Mayıs 1909 yılında serbest bırakıldı. 1922 yılında öldü. Kowner, a.g.e s.180-181.

meyancı olmaya hazırdır.” Japonya barış görüşmelerini makbul gördüğü ve ağır şartlar anlaşmaya konulmaması tavsiye edilmiştir (Tercüman, Telgram, 1323 Rebiü'l-ahir10, Nr.42). Sonraki sayıda sulh görüşmeleri için Japonya ve Rusya memurlar göndermeyi kabul etmişlerdir. Görüşmelerin Amerika’da başlanacağı tahmin edilmiştir (Tercüman, 1323 Rebiü'l-ahir 13, Nr.43, s. 85). 1323 Rebiü'l-ahir 20 (24 Haziran 1905) tarihindeki bir haberde Japonya ve Rus askerlerinin sulh istemediği ve muharebe taraftarı olduğundan bahsedilmiştir. General Lineviç, Paris gazetesini muhbirine sulh haberleri karşısında teessüflerini bildirmiştir. Mareşal Oyama, Japon imparatoruna mektup yazıp acele sulh edilmemesi için rica da bulunmuştur (Tercüman, 1323 Rebiü'ahir 20, Nr.45, s. 89). Sulha karşı haberler olsa da Rusya’da muharebenin sonlarına doğru bazı şehirlerde yaşanan kargaşa ve gösteriler Çar hükümetini bir an evvel muharebeyi bitirmeye zorladı (Kurat, 2020, s. 390). Sulh için Rusya pek mahir bir adam olan Sergei Witte’yi⁹⁰ gönderdi. Witte, sulh olsun diye imparatorun kesin bir hükmü olmadığını, düşmanın isteklerine esir olmak ve Rus ana topağını terk ederek tazminat ödemeyi asla kabul etmeyeceklerini ifade etmiştir (Tercüman, 1323 Cemayizel-evvel 19, Nr.53, s. 105). *Ruskiya* gazetesinden alınan bir haberde Witte’nin tam yetki verilip her bir madde için hariciye ile görüşmek zorunda kalmayacağı ve Witte ile haberleşmek için ayrıca bir telgraf teli tahsis edileceğinden bahsedilir (Tercüman, 1323 Cemaziye evvel 23, Nr.54, s. 107). Sulh için Witte’ye çok güvenildiği tam yetki verilmesinden anlaşılıyor.

Tercüman’ın 1323 Cemaziye’l evvel 26 (29 Temmuz 1905) tarihli sayısında *Novoye Vremya* gazetesinin Berlin muhberi sulh görüşmeleri başlamasından itibaren İngiltere ve Amerika’nın sulh edilmesinin ardındaki sebeplerden bahsedilmiştir. Amerika ve İngiltere Japonya’nın Uzakdoğu’da güçlenmesini istemezler aksi halde kendi tasarrufunda bulunan yerler Japon tehdidi altında olacaktır. Haberdeki bir diğer konuda Amerika ve İngiltere’nin Rus-Japon ittifakından endişe duyulduğudur. Bu ittifak İngiltere’nin Uzakdoğu’daki işlerini bozacağı ve Hindistan’ı kaybedecektir. Ruslar karadan Japonya denizden harekete geçerek batı kısmını Rusya, doğu kısmını Japonya alacaktır. Bu yüzden Japonya’nın Rusya’dan isteklerine itiraz etmezler ve Ruslara karşı

⁹⁰ Sergei Witte (1849-1915) Rus-Japon muharebesinden önce Rusya’nın Doğu Asya genişlemesine yoğun bir şekilde dahil olan önde gelen Rus devlet adamıdır. Rus sanayileşmesinde ve Doğu Asya demiryolu yapımında önemli bir isim oldu.

Japonya'yı kışkırttıklarını yazmıştır. Rusya'yı ise daha önce Japonya ile ittifak etmemesini büyük bir hata olarak görülüp Rus-Japon ittifakı konusunda tavsiyede bulunulur:

...Yaponya'nın gönlünü kırmaya gelişmez. Yaponya'nın önüne çıkub anın isteklerine azaltmak isterseler muzaffer bir devletin namusuna tokunmak olurlar. Bundan Çin-Yapon muharebesi akibinde Rusların Yaponlara yaptığı muamele çıkar ki anlar bu tedbirsizliği yapamazlar kuvvet ve nüfuzla Yaponya'nın hukukuna müdahale idüb anın canını ağrıtdılar. O halde Yaponya bundan yüz çevirecektir. Yalnız kalmakda olmaz birisiyle yaklaşmak gerek bu birisi kim olacak Rusya olacaktır.Yaponya İngilizlerle ittifaka girişmeden evvel Ruslarla ittifak itmek isteyib bu yolda teklif itmişdiler. O vakit sizler Yaponları makaki maymunları diye bir şeyden saymayarak ...(?) tekliflerini red itdiğiniz ve bunun sebebinden... muharebe belasını da çıkardınız... Rusya ile birleşecek olursa bütün Azya'yı taht hükümlerine alurlar (Tercüman, Bir Atışda Üç Koyan, 1323 Cemaziyel-evvel 26, Nr.55).

Telgraf haberlerinde Barış görüşmelerinde Japon ve Rus vekiller kendi aralarında görüşüp yazılı olarak Japonya isteklerini diğer tarafa iletceği ve barış müşaverelerinin bir aydan fazla süreceği yazılmıştır (Tercüman, 1323 Cemzaziyel ahir 3, Nr.57, s. 113). Taraflar isteklerini Fransızca ve İngilizce dilinde yazacaklardı. Japonya vekili Komura isteklerini yazıp vermiştir. Bu istekler şunlardır:

1. İki bin ruble tazminat.
2. Rusya Mançurya'dan çıkması
3. Sahalin Adası'nın ve Vidadivostok kalesi Japonya'ya terk edilmesi
4. PortArthur ve Harbin'e kadar giden demiryolunun Japon tasarrufunda bulunması
5. Çin devletinin Rusya'ya vermiş olduğu imtiyazlardan vazgeçilmesi.

Son alınan haberlere göre Rusya'nın tazminata razı olmayacağı yazılmıştır (Tercüman, Sulh Müşaveresi, 1323 Cemaziye'l evvvel 14, Nr.60). Nitekim tazminatla ilgili tahmin doğru çıkar ve Witte tazminat ve Sahalin Adası ile ilgili maddeleri reddeder. Witte Rusya'nın muharebe istemediğini 10 yıldır Japonya'nın muharebe hazırlığı yaptığını, Rusya'nın geri çekildiğini bir mağlubiyet yaşamadığını bu sebeple tazminat ödemeyeceklerini bildirmiştir (Tercüman, 1323 Cemaziye'l ahir 17, Nr.61, s. 121). Görüşmeler de uzlaşılan maddelerin sayısı artarak sulh anlaşmasına doğru büyük

ilerlemeler olmuştur.⁹¹ Rus-Japon barışı 5 Eylül 1905 günü, Amerika'nın Portsmouth şehrinde imzalandı. Bu barış ile: Japonya Kore'de tam bir hareket serbestisi kazandı. Rusya, Sahalin Adası'nın güney yarısını Japonya'ya terk etti. Rusya, Liao-tung yarımadası ile Mançurya'da sahip bulunduğu bütün hak ve imtiyazları aynen Japonya'ya terk etti. Yani, Japonya Port Arthur'u kiralyor ve Güney Mançurya Demiryollarının yapma ve işletme imtiyazını elde etti (Armaoğlu, 1997, s. 787). Witte bir gazete muhbirine şaşkın olduğunu çünkü bu kadar güzel bir anlaşma olacağını beklemediğini söylemiştir (Tercüman, Sulh, 1323 Receb-i şerif 2, Nr.65). Anlaşmada bir kuruş dahi tazminat verilmemesi Rusya'nın sulh için en doğru adamı seçtiğini gösterir.

2.2.2 Rus Esirler ve Japonların Esirlere Karşı Tutumu

Muharebede Japonya'nın elinde bulunan Rus esirler ile ilgili haberler de verilmiştir.⁹² Japonların esirlere davranışlarıyla ilgili hep olumlu haberler verilmiştir. Ruslara nispeten Japonya'nın elinde çok daha fazla esir vardır. 1322 Rebiü'l evvel 9 (24 Mayıs 1904) Japonya Rus esirler için bir büro kurmuştur. Esirleri adları, lakapları, vatanları ve rütbeleri gibi malumatları yazılmıştır. Esirlerin akrabalarına bilgi verme, mektup alıp verme gibi işlerle meşgul olmuştur (Tercüman, 1322 Rebiü'l evvel 9, Nr.38, s. 78). Toplamda Japonya'nın 79.454 Rus esiri varken, Rusya'nın 2088 Japon esiri vardır.

⁹¹ Uzlaşılan maddeler için bkz. Tercüman, (1323 Cemaziye'l ahir 24). Sulh Müşaveresi. Nr.63, s.120.

⁹² Rusya'nın elindeki Japon esirler ile ilgili haberler hemen hemen yok gibidir. Ancak ele geçirilen esirlerin Japonya'nın nereleri hedef aldığı ve ya askerlerin teslim olmaktansa harakiri (seppuku) yaparak onurlarını korudukları gibi haberler verilmiştir. İncelenen 1904 ve 1905'te çıkan gazetelerde sayı eksikliği yoktu ancak birkaç sayının sayfa eksikliği vardı. Bu sebepten Rusya'nın esirlere nasıl davrandığı hakkında bir habere rastlanmadı. Bu durum Japon esirlerin sayısının az oluşundan kaynaklanabilir. Haberlerde yer alan Japon esirler ilgili: Rus askerleri bir Japon zabiti uçurumun orada yakaladıkları askerin teslim olmasını zabıt ise uçurumdan kendini atmıştır. Yaralı bir Japon asker esir düşmemek için yanındaki taş kafasını vurarak öldürmeye çalışır ve Rus askerler engel olup hemen hastaneye kaldırılmıştır. Tüfek ve kurşun taşıyan Rus askerler Japonlar tarafından yakalanmış tüfek ve kurşunları alıp Ruslara zarar vermeden bırakmışlardır. Bkz. Tercüman, (1322 Rebiül evvel 3). Japonların Ahlakı ve Tabiyesi. Nr.45, s.82.

Kara ordusundan 63.243 donanmadan 16.211 kişi vardır.72.418 erkek esir kamplarda tutulmuştur geri kalanlar serbest bırakılmış veya ölmüştür.⁹³

Japonya'daki Rus esirlere her gün et miktarınca ekmek, çay ve haftada bir hamam hakkı verilmiştir (Tercüman, 1323 Muharrem 18, Nr.19, s. 38). İdareye İmam tarafından yazılan bir mektupta Taşkent'te karşılaştığı 4 Müslüman asker Port Arthur kuşatmasında esir düşen neferlerle olan sohbetinden bahsetmiştir. Askerle Japonların çok anlayışlı davrandıklarını hatta onlardan gördüğü şefkati annelerinden görmediklerini söylemişler. İbadet edebilmeleri için mescid, kalacakları güzel odalar ve eğitim için mektep dahi vermişlerdir (Tercüman, 1324 Cemaziyelahir 1, Nr.75, s. 4). Yine Port Arthur kalesinde esir düşen bir asker de esir düştükten sonra dostuna yazdığı mektup Tercüman'da yayınlanmıştır. Ne yaptıklarını ve Japonların kendilerine karşı yaklaşımlarından bahsetmiştir:

...Dekabr 21 de Port Artur Yaponlara teslim olunduğu halde sair asker ile beraber esir alınub Yaponya'ya nakl olundum. Osako şehrinde yerleşilüb bu vakde kadar şunda ikamet idiyorum. Yaponlar gayet mülayim ve hoş muameleli ve malumatlı bir halkdır ... Biz esirler hakkında muameleleri pek insaniyetlidir. Müslüman esirleri ki altı yüz kadardır bir yerde idik ayruca yerleşdirilüb öz resmi ve âdetlerimiz iktizasınca yaşamaya müsaade ve muavenet itdiler. Bu çalışkar ve işsiz turmak ayıp olan ülkede ben de hemen eski işim olan muallimliğe bel bağlayub altmış kadar Müslüman saldatlara Rusça okumak yazmak dershanesi açdım. Aramızda yahşi okumuş talebeden birini imam saylab namaz ve ibadetde kusur itmedik... Cümlesi şu yedi sekiz ay içinde terakki okub yazma hünerine mahir oldular... Yapon milletinin hal ve hareketi bizlere gayet tesirli dersi ibret oldu (Tercüman, 1323 Ramazan 22, Nr.91, s. 182).

Rus esirleri Japonlardan gördükleri iyi muamele ve hizmetleri için imparatora teşekkür name yazarak imparatora takdim etmişlerdir. Ülkelerine döndüklerinde Japon ahalisine duyulan minnettarlığı imparator ve imparatoriçeye takdim edeceklerini bildirmişlerdir (Tercüman, 1324 Rebiü'l- evvel 23, Nr.46, s. 3). 1323 Ramazan 26 (24 Kasım 1905)

⁹³ Japon esirler ise kara ordusundan 1602, donanmadan 24 , mürettebattan 462 kişi idi. Bkz. Kowner. A.g.e. s.445.

tarihindeki haberde Japonya'dan çıkan esir vapurlarında esirler dönüş yolunda itaatsizlik ve fesatlık çıkardıkları Tokyo'dan haber edilmiştir (Tercüman, 1323 Ramazan 26, Nr.93, s. 186).

Gazetede Japonların Rus esirlerine karşı yaklaşımlarıyla ilgili haberler hep olumludur. Japonya Rus esirlerine nispeten bol yiyecek vermiş, nazik ve hoşgörülü olmuşlardır. Esir kamplarını ziyaret edenler Rus esirlerini sıhhatli ve mutlu görmüşlerdir. Esirler ifadelerinde kendilerine işkence edeceklerini beklerken cennet gibi bir yerde bulduklarını belirtmişlerdir (Kowner, 2006, s. 443). Japonya esirlere harcadıkları masraflar için Rusya'dan belli bir miktar ödeme almıştır (Tercüman, 1325 Ramazanül' mübarek 22, Nr.67, s. 3).

2.2.3 Muharebenin Diğer Ülkelerdeki Yankısı

Muharebeden önce devletler ittifak ve anlaşmalarla çoktan saflarını belirlemişlerdi bu sebeple Tercüman'ın kendi haberlerinde ve diğer ülkelerin basınında yer alan haberler verilirken de her ülke kendi müttefiki açısından hadiseleri değerlendirmişlerdir. İngiliz ve Amerikan basını geniş ölçüde Japonya'dan taraflı haberleri sunarken Fransa ve Almanya basını ise Rusya'dan taraftır (Tercüman, 1321 Zilhicce 7, Nr.12, s. 26).

Uzakdoğu'da Japonya'nın güçlü bir Asyalı ülke olarak var olması Avrupa devletlerini müttefiki olsa bile endişelendirmiştir. Çin'in de Japonya gibi güçlenmesine istemeyen Avrupalılar meclis edip karar vermişler Çin'in güçlenmesine engel olmaya karar vermişlerdir (Tercüman, Tedabiri Siyasiye, 1322 Receb-i Şerif 6, Nr.71). Japonya'nın bu kadar güçlenmesi ve Çin'in de terakki edeceği İsmail Bey Gaspıralı'yı muharebeden öncesi ve sonra endişelendiren bir meseleydi. Bilhassa Gaspıralı Çin ile Japonya'nın ileride birleşeceği Avrupalıları ve Rusya'yı Uzakdoğu'dan atacıklarını zaman zaman dile getirdi. Avrupalıların yarım canlı olarak tanımladığı Asya kavminden olan Japonya

bütün Asya' toplumlarını birleştirip Avrupalıları kovmak için çalışmalarına devam ettiğini yazmıştır (Tercüman, Mağul Belası, 1321 Zilkade 16, Nr.6).

Japonya'yı destekleyen ülkeler arasında arasında ilk sırada İngiltere yer almıştır çünkü İngiltere, Rusya'nın muharebe ile meşgul ederek Rusya'nın yıpranmasını fırsat bilerek politikalarını uyguladı. Tercüman'da Berlin'de çıkan bir haberi naklederek İngiltere'nin üç vakasından bahsedilerek nasıl muharebeden yararlandığı gösterilmiştir.

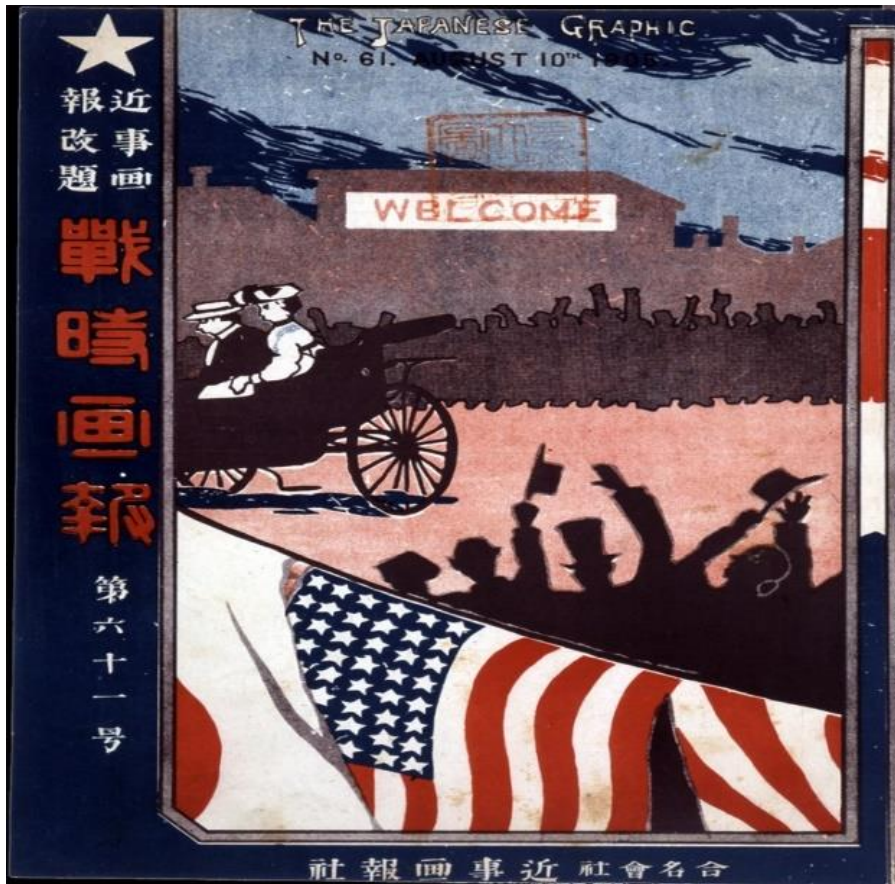
"...Bunlardan biri Afganistan'da Rusya'nın nüfuzu kesmeye gayret etdikleridir... İkinci vak'a Tibet seferi ve bunun neticesi olmuş İngiliz-Tibet mukavelesidir... Üçüncü vak'a Cenubi İran'a gönderilmiş İngiliz heyeti ticariyesidir. Bu heyetin göndermelerinden asıl maksadları Rusya'nın İran'daki ticari ve siyasi nüfuzuna noksan virmekdir."

(Tercüman, 1322 Ramazan 1, Nr.86). İngiltere Japonya'yı desteklese de ileride kendi çıkarlarına sorun oluşturabileceğinin de farkındaydı. İngiliz gazetelerinde Japonya'nın muharebeyi kazanması halinde İngiliz ticaretine fayda sağlamayacağı dile getirilmiştir. Rusya'dan taraf yazı neşrederek Japonya'yı yeneceğini dile getiren yazlar dahi yazılmıştır: "...Mançurya meselesinden ötürü diyor: Bizler Mısır'da niçin bulunuyoruz Rusya dahi Mançurya'da böylece bulunuyor baş ministrlarımız defa defa ikrar itmişler idi. Hala çıkmıyoruz Mançurya'dan çıkmak çıkmamak dahi Rusya'ya aid bir işdir." (Tercüman, Telgraf İcmali, 1321 Zilhicce 14, Nr. 14). Japonya'nın muharebenin ortalarında elde ettiği başarılar bilhassa Hindistan'da itibar ve nüfuzunu artırmıştır. Hindistan'da kıtlık yaşandığı halde Japonya'daki yetimlere için para yardımı toplayıp göndermişlerdir (Tercüman, 1322 Recebi şerif 17, Nr.74, s. 150). Bu durum elbette İngiltere'nin hoşuna gidemezdi.

Amerika da Japonya'dan taraf bir siyaset izledi. Japonya'nın Rusya'ya karşı ilk zaferi olan Yalu Nehri başarısında halk büyük bir coşku ve heyecanla İngiliz ve Amerika bayrakları ile kutlamalar yapıldığı haberinden daha önce bahsedilmişti. Amerika'nın

şimalinde yer alan vilayetlerdeki Japonya'ya muharebedeki ihtiyaçlarına destek olmak için para toplayıp gönderilmiştir (Tercüman, Muharebeden Ötürü, 1322 Rebiü'l-ahir 17, Nr.79). Muharebenin bitmesi için arabulucu rolünü üstlenen Amerika itibarını artırmıştır. Theodore Roosevelt'in kızı Alice Roosevelt ve savaş sekreteri William Howard Taft Portsmouth Barış Konferansından kısa bir süre önce Japonya'yı ziyarette bulunurlar. Bu ziyaretleri o dönemde Japonya'da resimli yayınlanan *The Japanese Graphic* da görülür (Bkz. resim 1 ve resim 2). Bu ziyaret belli bir amaç için içermektedir. Barış anlaşmasından önce Amerika, Japonya tehdidini ortadan kaldırmak istedi. Katsura ve Taft Kore üzerinde Japonya'nın himayesinde olmasına karşılık Filipinlerde ise Amerika'nın egemenliğini tanıdı (Kowner, 2006, s. 272). Amerikalı bir profesör bu muharebede Japonya eğer Mançurya ve Kore'yi alırsa Amerika'ya büyük bir rakip olacağı ve menfaatleri çatıştığı için ileride şiddetli rekabetlerin yaşanacağını söylemiştir. Japonya'nın amacı Asya'yı Avrupalılardan kurtarmak olduğunu belirterek ileride İngiltere ve Amerika'nın Uzakdoğu'da kuvvetli bir bahriye bulundurmaya zorunda kalacağından bahsetmiştir (Tercüman, 1323 Sefer 27, Nr.30). Nitekim bu tahminler haberlerde görülmeye başlanarak gerçeğe dönüştü. 1323 Sefer 20 (26 Nisan 1905) tarihli sayıda Amerika'nın Japonya'nın tasarrufunda bulunan Filipinler Adası'nda Amerika idaresini istemeyen isyancıları desteklemiştir. Amerikalıların diğer bir hoşnutsuzluğu da Kaliforniya eyaletine olan Japon nüfusunu durdurmaya çalışmışlardır. Sebebi ise Japonların zanaat ve ticarete rekabet oluşturması olarak açıklanmıştır (Tercüman, 1323 Sefer 20, Nr.28, s. 56). İlerleyen yıllarda bu sözünü tutmayarak Japonya Amerika ile muhalif olacaktır.⁹⁴

⁹⁴ 1906 yılının sonları bilhassa 1907 'de Amerika ve Japonya ile büyük bir kriz yaşanır. Amerika'nın Kaliforniya ve San Francisco gibi şehirlerde yaşayan Japonların çocukları okullara alınmadığı, okuyanların ise okuldan atıldığı, ticaretle uğraşan Japonların engellenmeye çalışıldığı ve Japon iş yerlerine saldırılar düzenlenerek Japonlara karşı ırkçılık yapıldı. Uzun süre gazete gündeminde olduğundan birkaç sayı örnek olarak verildi Bkz. Tercüman. (1324 Ramazan). *Amerika ve Yaponya* . Nr.119, s.3. Tercüman. (1324 Ramazan 18). *Zafer Siyasi*. Nr.120. s.ilk sayfa. İki devlet arasında görüşmeler devam etmiş basında Japonya'nın Amerika'ya muharebe açacağı yazılmıştır. Amerika'nın Japonya'ya karşı mukavemet edecek kadar güçlü olmadığı yazılmıştır. Tercüman. (1324 Zilhicce 25). *Ahvali Siyasiye*. Nr.9, s.3. Tercüman. (1325 Zilhicce 18). *Senelik Vukatı Siyasiye*. Nr.1, s.2.

Resim 1⁹⁵

⁹⁵ Japonya'daki Rus-Japon muharebesinde basılmış olan görsel yayınlara ve William Howard Taft ve Alice Roosevelt'in ziyaretine ait bir resimdir. Bu görsellere ulaşmam hususunda bana yardımcı olan Harvard Üniversitesinden Andrew Gordon'a teşekkür ederim. Adrew Gordon makalelerinde bu konularda birçok görselleri yayınlamıştır. Bkz. https://visualizingcultures.mit.edu/social_protest_japan/trg_essay01.html Erişme tarihi 23.03.2022. Muharebe ve sonrası ile ilgili görseller için bkz. https://visualizingcultures.mit.edu/social_protest_japan/trg_gallery.html . Erişme tarihi 23.03.2022.

Resim 2⁹⁶

Almanya hükümeti muharebe başından itibaren tarafsızlığını ilan etse de basında Rusya'dan taraf gözükmüştür (Tercüman, 1321 Zilhicce 7, Nr.12, s. 26). Fransa ise

⁹⁶ Bu görselde Alice Roosevelt, coşkulu kalabalığın önünde bir elinde Amerikan diğer elinde Japon bayrağını salladığı görülüyor. Bu ziyaret ile Amerika hükümeti, Japonya üzerindeki prestijlerini artırmıştır. Bkz. https://visualizingcultures.mit.edu/social_protest_japan/coversgallery/pages/trg222_10Aug1905_no61.htm Erişim tarihi 23.03.2022.

Asya'daki tasarrufunda bulunan yerlere Japon saldırısı ihtimaline karşı endişe duymuştur. 1322 Zilkade 18 (24 Ocak 1905) tarihindeki bir haberde Fransızlar Japonların Hindîçin'e göz dikerek gönderdikleri casuslara karşı donanmayı daha çok güçlendirilmesi hususunun mecliste görüşüldüğü haberi verilmiştir (Tercüman, Fransa, 1322 Zilkade 18, Nr.3). Fransa'nın basınında Rus-Japon muharebesinden en karlı çıkan ülke olarak Almanya'dan bahsedilir. Fransa Hindîçin toprakları için endişelenirken herkesin gözünün Uzakdoğu'da olduğu zamanda Almanya Uzakdoğu'da tasarrufunda bulunan bir yer olmadığından ticareti artırdığı ve Rum eli ve İstanbul'da nüfuzunu artırdığı telgraf haberlerinde verilmiştir (Tercüman, 1322 Zilkade 25, Nr.5, s. 10). Nitekim muharebeyi Rusya'nın kaybetmesi ile Fransa Japonya ile 1907 yılında ittifak yapacaktır. Bu ittifak bir süre Tercüman gündeminde tartışılmıştır (Tercüman, Taze İttifaklar Taze Tasvirler, 1322 Rebiü'l ahir 11, Nr.40).

Osmanlı hükümeti Rus-Japon muharebesini yakından takip etmiştir. Muharebe için Pertev Paşa'yı⁹⁷ Japon ordusunun muharebeyi incelemesi için göndermiştir. Osmanlı hükümeti dış politikada denge siyaseti izlediği için hükümet Japonya ve Rusya muharebesinde tarafsız kalmıştır. Lakin muhalif çevreler ve tebaa için durum tam tersine Japonya'dan taraf idi. Muharebenin Osmanlı hükümeti ve tebaasındaki yankıları Tercüman'da bahsedilmiştir. 1322 Rebiül evvel 26 (10 Haziran 1904) tarihli bir haberde bir Rus gazetesinin Selanik muhbiri Osmanlı hükümetinin Rusya taraftarı olduğu lakin ahali bilakis Japonya taraftarı olduğu dile getirilmiştir. Türkler siyaset ile ilgilenip gazete okumadıkları ama muharebe başladığından beri yabancı gazetelere ve tez haber almak için telgraf şirketlerine dahi yazıldıklarından bahsetmiştir (Tercüman, 1322 Rebiül evvel 26, Nr.43, s. 78). Romanya gazetesinin İstanbul muhbiri Devlet-i Âliye'nin Rus-Japon muharebesi sırasında Almanya, İngiltere ve Amerika'ya bahriye ve harbiye tedarikleri için malzeme sipariş vermelerine dikkat çekerek Türkiye geçen

⁹⁷ Pertev Paşa'nın Japonya tarafında bulunduğu ve muharebe ile ilgili haberler gazetede yer almıştır. Onun gönderilmesi, geri Trans-sibirya demiryolunu kullanarak geri dönmesi için Osmanlı hükümetinin emir verdiği ve Japon imparatorunun 2. dereceden trezor? Sakura nişanı verildiği gibi haberler vardır. Pertev Paşaya verilen nişan için bkz. Tercüman, (1324 Receb 28). *Osmanlı*, Nr.99, s.3.

muharebede kalan borçlarını ödemeye para bulamazken adı geçen ülkelerin top ve tüfek gibi fabrikalarına sipariş vermeye milyonlarca para bulabildiğini yazmıştır (Tercüman, 1322 Rebiül evvel 23, Nr.42, s. 76). Bu haberde ima edilen Osmanlı hükümetinin tedariklerinin bir muharebe hazırlığı içinde olmasıdır. Muharebe sırasında ve sonrasında Osmanlı ve Japonya'nın Rusya'ya karşı ittifak edeceğini ve Osmanlı hükümetinin Rusya'ya harp ilan edeceğini yazan Rusya'daki gazetelerin haberleri Tercüman'da birçok kez yer verilmiştir. İsmail Gaspıralı ise kendi yazılarında Osmanlı hükümetinin Rusya'ya karşı böyle niyetinin olmadığını yazmıştır. Tercümanın 1322 Şevval 8 (16 Aralık 1904) tarihli 96. sayısında Mısır'da çıkan *Türk*⁹⁸ gazetesinin haberine yer verilmiştir. Bu haberde Osmanlı hükümeti Rus-Japon muharebesinden istifade edeceği faydalı bir durum olduğu hatta Rusya kazansa dahi yirmi otuz senede ahi muharebenin yorgunluğunu atamayacağı için Osmanlı topraklarına saldırmayacağı yazılmıştır. Lakin *Türk* gazetesini bir endişesi vardı o da eğer Rusya ıslahatlar yaparak ve hürriyeti ilan ederse o vakit Türkler aynı halde devam ederse asla Rusya'nın önünde durulamayacağı yazılmıştır (Tercüman, 1322 Şevval 8, Nr.96, s. 193-194). Osmanlı hükümeti, Atina başta olmak üzere bazı şehirlerde muharebe sürecinde Japonya'dan taraf kartpostallar satılmıştır. Bunun üzerine Osmanlı Hükümeti denetimleri artırarak muharebeyle ilgili basılacak her türlü materyalin ithalini ve satılmasını yasakladı (Kuşçuluo, 2009, s. 74-75). Osmanlı hükümeti Rusya mağlup olunca gazetelerde bu hususta bir şey yayınlanması yasaklanmıştır (Tercüman, 1323 Rebiü'l ahir 3, Nr.40, s. 79). Osmanlı hükümeti bu muharebede görülmüş yeni silahlar ve usuller ile orduyu tekrar düzenleyeceği ve Osmanlı hükümetinin muharebeden büyük ders çıkarıldığı yazılmıştır (Tercüman, 1323 Cemaziyel evvel 30, Nr.56, s. 111). Japonya'nın bu zaferi Osmanlı ahalisinde büyük bir sevinç yaşatmıştır bilhassa II.Abdülhamid yönetiminden memnun olmayanlar için Japonya'nın elde ettiği bu zafer anayasal, parlamenter sistem, teknolojik reform ve Batılı modern bilgi biçimlerinin somut sonucu olarak görülmeye başlanmıştı (Worringer, 2014, s. 127).

⁹⁸ Mısır'da Ali Kemal tarafından 1903-1907 tarihleri arasında çıkarılan gazetedir.

2.2.4 Muharebenin Sonuçları

Rusya, Japonya'ya karşı zafer kazanacağından emin olarak muharebeye başladı. Akdes Nimet Kurat'ın ifade ettiği gibi “Ruslar, Japon ordusunu şapkalar atarak ezeceklerini zannetmişti.” Lakin muharebenin seyri Rusların zannettikleri gibi olmadı. Rusya'da çıkan 1905 ihtilali Rus Çarı II. Nikolay'ı savaşa daha fazla devam edemeyeceğini gösterdi (Kurat, Rusya Tarihi, 2020, s. 389-390). Rusya basınında da bahsedildiği gibi “makaki maymunları” olarak adlandırılan Japonya'ya karşı yenilerek büyük bir prestij kaybetmekle birlikte artık bir donanması yoktu. Bu durum Rus basınında da gündeminde ele alınmıştır 1324 Recep 4 (24 Ağustos 1906) tarihli sayıda Rusya'nın donanmadaki eksikliğinden duyulan endişeden bahsedilmiştir. Uzakdoğu ve Baltık donanmasının gemileri deniz muharebesinde yok edildi. Sadece Karadeniz donanması kalmış o da ancak Osmanlı ile muharebe etmeye yeteceği belirtilmiştir. İngiltere ve Fransa ile denizlerde rekabet edilebilmesi için gerekli bütçenin donanma için ayrılması gerektiğini bu halde devam edildiği takdirde İtalya ve Almanya'nın dahi arkasından yetişemeyeceklerinin eleştirisi yapılmıştır (Tercüman, 1324 Receb 4, Nr.89, s. 2). Uzakdoğu denizlerinde Rusya bir tehdit olmaktan çıkmıştı. Rusya donanmadan başka zayıfları olmuştur önemli kayıplardan biri de Port Arthur Kalesi'nin teslimi idi. General Stessel'in Port Arthur kalesini teslim etmesi üzerine askeri mahkemedeki yargılanma haberlerinin birinde Tercüman'ın 1326 Muharrem 5 (8 Şubat 1908) tarihideki 6. sayısında *Novoye Vremya* gazetesinden alınan bir habere yer vererek İsmail Gaspıralı yaşanan kaybın tek bir kişiye yüklemek yerine Rusya hükümetinin asıl suçlu olduğunu yazmıştır:

...Atasını satar “Novoye Vremya” da malum Meşikof yazıyor: General Stesil muharebeden şan şöhret alub kaydı. Yol boyu tebrikler hediyeler hoş geldiler göre göre geldi... Port Artur'dan nadir cins iki it (köpek) alub gelmiş idi. Petersburg'da uluğ bir zata hediye edecek idi...Lakin kabl edilmeyeceği zımnen malum idildi... Öyleya Yapon Generali Nogi Port Arthur'dan Yaponya'ya 10 general ve admiral, birkaç yüz afiser, beş yüz top, on harb gemisi, yirmi bin saldat hediye alub gitti. Bizim general ise yalnız iki Yapon iti getirebildi! Velhasıl mukaddemce general Stesil'i ta gökyüzüne götürüb medh idenler bugün sazlığa tüşürüb kapkara idiyorlar. Bize kalursa bu adamın ne gökyüzüne kadar götürülecek kadar hakkı var idi. Ne de şimdi bu kadar tahkir idilecek kabahati var idi. Port Artu'u zahiren muhafaza idemeyan düşmana teslim iden Stesil isede batinen Rusya'nın gafleti tedariksizliği ve hükümetin mahalsiz ve hasılsız kibir ve

gururu idi. Şimdi bütün ayıbı bir adama yüklemek büyük bir cigitlik değildir belki aşağılıktır (Tercüman, 1326 Muharrem 5, Nr.6, s. 2).

Japonya muharebeden zaferle çıkarak Uzakdoğu'da yükselen bir güneş olduğunu gösterdi. Uluslararası arenada büyük bir itibar elde etmişti. Bu itibar Japonya açısından çok önemliydi. Tercüman'da incelenen haberlerin çoğunda Japonya ile ilgili haberler verilirken özellikle daha önce varlığı dahi bilinmeyen ülke olduğu vurgulanır ve haberlerin devamında da Japonya'nın başarılı faaliyetleri anlatılmıştır. Japon-Rus muharebesinin başlaması üzerine Tercüman'da *Türkistan* gazetesi bu haberi verirken Müslüman Cavalı ahali olarak Japonlardan bahsedilmesi üzerine İsmail Gaspıralı bu haberi gazetede derc edip eleştirmiştir.

...Bunlar Yaponların kim olduğunu bilmeyüb hazırda Rusya ile muharebe iden kavim "Cava" Müslümanları olduğuna kani' imişler. Bu sade adamların zannına göre Hindistan'ın ve Kıtay'ın öteki tarafında muhit denizindeki adalardaki Cava Müslümanları sakin olub her sene Hicaz'a bir çok hacıları gelüb gidiyor imiş. Cavalılar pek zengin hünerli ve deniz umuruna pek mahir imişler bunlar ile beraber cedid topları tüfenkleri çok olub Rusya'nın istilasına mukavemet ide geldikleri halde bu defa özleri Rusya hududuna hücum itmişler... (Tercüman, Mülhaza, 1322 Muharremü'l haram 26, Nr.26).

Haberin devamında İsmail Bey Gaspıralı fen, tarih ve coğrafya gibi ilimleri ahalinin bilmediğinden Japonya ile Cava ahalisini ayırt edilemediğini ve mükemmel programlı mekteplerin gerekliliğinden bahseder. Muharebe başlayınca ahali Japonya hakkında merakların arttığı Rusça bilmeyen Müslümanların çoğunluğu ve yukarıda bahsi geçen haber üzerine uzun süre Japonya tarihini ve ahalinin özelliklerini gazetede neşretmiştir (Tercüman, Yaponya ve Yaponlar Hakkında , 1322 Rebiü'l evvel 9, Nr.38). Muharebe başladığında Japonya ülkesi dahi bilinmediği haberlerinin mevcut olduğu yerlerde zafer kazanan Japonya bu yerlerde dahi ıslahat ve bağımsızlıklarında örnek alınan ülke olmuştur. Tercüman'da 1324 Zilkade 26 (11 Ocak 1907) tarihinde 146 numaralı sayısında Fransızca bir gazeteden neşredilen haberde Rus-Japon muharebesinin tesiri olarak Uzakdoğu'dan Cava Adası'na kadar Müslümanların fikirlerini uyandırdığını belirtir. Tatar, Arap, Farsi, Türk, Hind ve Cava gazeteleri Japonya'nın İslam'ı seçeceğini yazdıklarını ve eğer Müslüman olurlarsa Cava, Afganistan, Mısır, İran ve

Osmanlı gibi Müslüman topraklarında büyük bir nüfuz elde edecektir. (Tercüman, 1324 Zilkade 26, Nr.146, s. 3). Bir İngiliz gazetesinde Çin'deki Müslümanlara bu muharebe sonucundan etkilenerik Avrupa'ya gidecek heyetin içinde birkaç Müslüman'ın bulunduğundan bahsetmiştir (Tercüman, 1323 Ramazan 29, Nr.94, s. 88). Tercüman'da Türkistan gazetesinde İran'a girmesi yasak olan gazeteye artık izin verildiğini bu gazetenin Rusya aleyhinde yazılar yazılarak Japonya ile ittifak edilmesi gerektiğini İran gençlerini talim ve terbiye için Japonya'ya gönderilmesi gerektiği haberi yazılmıştır (Tercüman, 1323 Cemaziyel evvel 5, Nr.49, s. 97). Japonya Müslüman halkların üzerindeki olumlu etkileri zamanı gelince lehine kullanmayı bilecektir. Japonya bu muharebe ile Uzakdoğu'da bir güç olduğunu artık kanıtlayarak dünya siyasetini batıdan doğuya doğru yöneltti. Tercüman'ın 1324 Zilkade 1 (17 Aralık 1906) tarihindeki sayıda Japonya'nın dünya siyasetine nasıl yön verdiği hakkında haber mevcuttur “ hep garb tarafına basan mizan Aksayı Şark ağırlığına göre görülmeye(?) başladı. Berlin London gibi ağır çekilerin biri Tokyo'da baş gösterdi. Çin devletine virdiği ders ibret, Rusya'ya karşı gösterdiği şanlı müdafaa ile dünyayı hayrete koymuş Yaponya bu günde bir eli ile Amerika'nın diğer eli ile Rusya'nın yakasına basmaktadır.” (Tercüman, 1324 Zikade 1, Nr.136, s. 2).

İsmail Bey Gaspıralı Japon-Rus muharebesi süresinde haberler verirken Rusya'nın ağır yenilgi aldığı çarpışmalarda dahi muhakkak kazananın Rusya olacağını yazmıştır. Rus hükümetinin kurumlarını ve askerlerini eleştiren Rus aleyhindeki haberler ise Rusya'da yayımlanan diğer gazeteler ve yabancı basından derç ederek yayımlamıştır. Kendisi Rusya'yı eleştiren yazıları çok nadir yazmıştır. Burada İsmail Gaspıralı'nın Rusya'da kendisini eleştirenlerin ve hükümetin dikkatini çekmek istememiştir.

Japonya bu muharebede dünya siyaset sahnesinde başarı sağlamıştı lakin iç siyasette durum hiç parlak olmamıştır. Witte barış görüşmelerinde Japonya'ya tazminat ödeme konusunda kararlı bir tavır sergileyerek tazminat vermedi. Japonya ise bu zafer için büyük masraflar sarf etmişti. Halkın sırtına ağır vergiler yükledi tazminat elde edilemeyince var olan huzursuzluk gün yüzüne çıktı. Portsmouth Anlaşmasının

imzalandığı 5-7 Eylül tarihinde Hibiya Park'ta isyan çıktı. Bu isyan Japonya'nın diğer şehirlerine de yayıldı. Bu hadise Tercüman'da da verilmiştir:

Rusya ile idilmiş sulhun şartlarından nâ razı olan hali cem olub Tokyo'da “Tokomin Şibun(?) nam hükümet gazete hanesine hücum itdi ve badehu dahiliye ministrın hanesine karşı hareket itdi. Bir çok polisya efradı yetişüb halkların(?) yolunu hareketini kestirdi ise de on aded İsevi ibadet hanelerini (?) ile misyoner hanesi ateşe virdiler. İlçi hanelerin muhafazasına asker tayin oldu... (Tercüman, 1323 Recebi şerif 13, Nr.68, s. 134).

Tercüman'ın 1323 Recebi şerif 20 (1905 Eylül 20) tarihinde de bu isyandan bahsedilir: “Yapon ahalişi hala sulh şartlarına rıza göstermeyüb hükümete karşı nümayişler itmekdedir. Ağust 31 de beş bin kadar amele ve kayıkçı ve saire cem olunub polisya hanelere hücum itdiler. 400 asker götürülüb fesad söndürdüler.” (Tercüman, 1323 Recebi şerif 20, Nr.70, s. 141). Bu haberlere bakıldığında Japonya'daki isyanın görünürdeki sebebi barıştan memnun olmayan ahalinin tepkisi gibi gözüküyor lakin haberde isyancıların hedefi olarak dâhiliye nazırına karşı bir saldırıdan bahsediliyor anlaşmayı onaylayan hariciye nezareti isyancıların hedefi olmamıştır. Japon hükümeti barış anlaşmasından sonra 6 Eylülde sıkıyönetim ilan etti ve hariciye nezareti başta olmak üzere olası saldırı yerlerine asker gönderdi. Lakin kalabalık beklenmedik bir şekilde dâhiliye nezaretine saldırdı. Dâhiliye nezaretine saldırıyı Andrew Gordon daha çok bu kurumun halkın faaliyetlerini kısıtlamaktan sorumlu devlet kurumunun zirvesinde olduğu için yapıldığını belirtir. Nitekim bu kısıtlamalar içinde toplanma ve ifade özgürlüğünün baskı altına alınması öfkeli kalabalığı dâhiliye nezaretine yönlendirdi. 17 kişi öldürüldü; mahalle polis karakolu olarak bilinen “kōban” yüzde 70'i, 15 tramvay imha edildi; hükümet yanlısı gazetelere saldırıldı; 311 tutuklandı; Kobe, Yokohama'da şiddet; ülke çapında mitinglere sebep oldu.⁹⁹ Tercüman'da verilen muharebe sonrası Japonya haberlerinde ülkede isyandan başka sorunlarla da karşı karşıya kalındığı bunlardan biri de açlık idi. Alınan telgraf haberlerinde Japonya'da açlık hüküm sürdüğü 958.875 kişinin zor durumda olduğu bildirilmiştir (Tercüman, Hariciye Haberleri, 1323 Zilkade 29, Nr.2). Yaşanan açlık ve soğuktan her gün yüzlerce

⁹⁹ Gösteriye katılanların içinde sadece işçi sınıfı yoktur. Kadınların gösteride yer aldığını gösteren resimler mevcuttur. Beyaz yakalı, işçi, esnaf ve öğrenci gibi farklı gruplar vardır. Hibiya isyanı ile ilgili detaylı bir çalışma yapan Andrew Gordon'un makaleleri mevcuttur bkz.

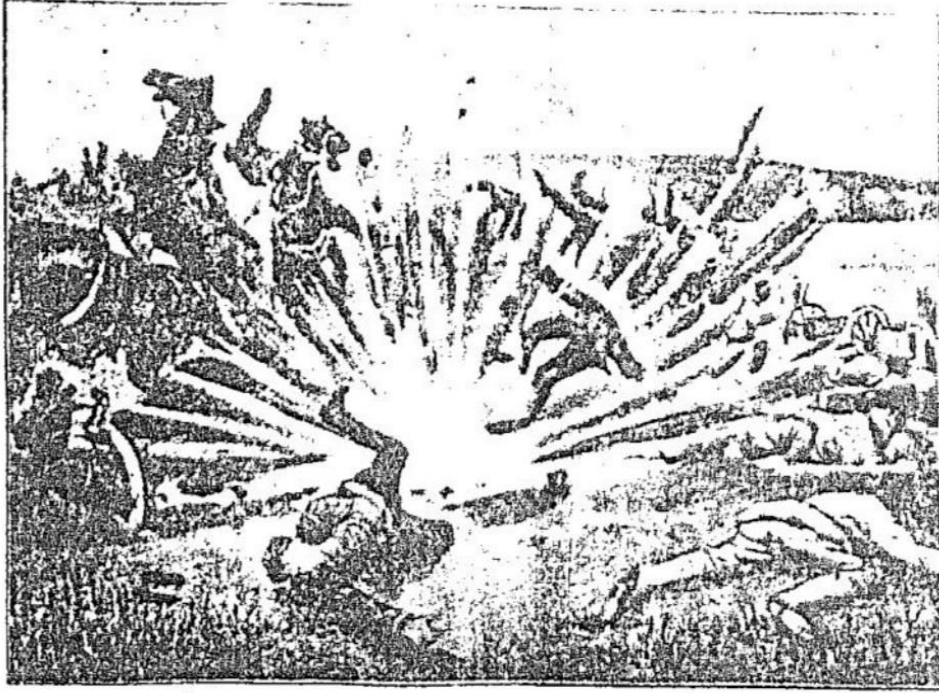
https://visualizingcultures.mit.edu/social_protest_japan/trg_essay04.html . Erişim tarihi 21.04.2022.

insan telef olmuştur (Tercüman, 1323 Zilhicce 4, Nr.4, s. 3). Japonya'da yaşanan açlık için iki ülkenin yardım topladığı haberi vardır. Amerika Cumhurbaşkanı Roosevelt para toplanıp Japonya'ya gönderilmesi için ahalisine rica etmiştir (Tercüman, 1324 Muharemü'l haram 10, Nr.16, s. 3). Tercüman'da yardım eden diğer bir ülke de Kıtay (Çin) hükümeti 100.000 teel yardım göndermiştir (Tercüman, 1324 Muharemü'l haram 24, Nr.22, s. 3).

2.2.5 Rus-Japon Muharebesi ile ilgili Ekler

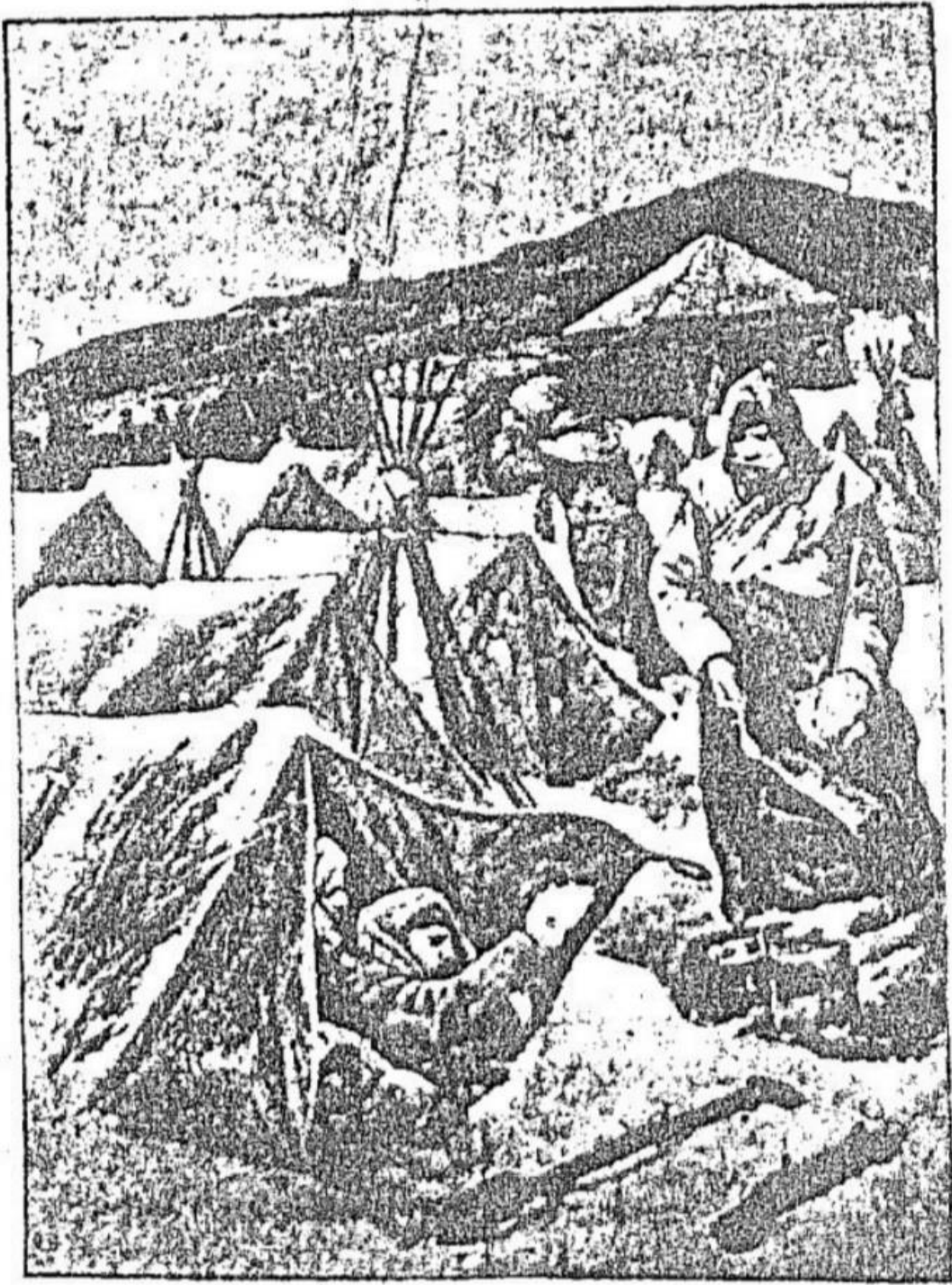
Resim 3 (Tercüman, 1322 Şaban 16, Nr.82).

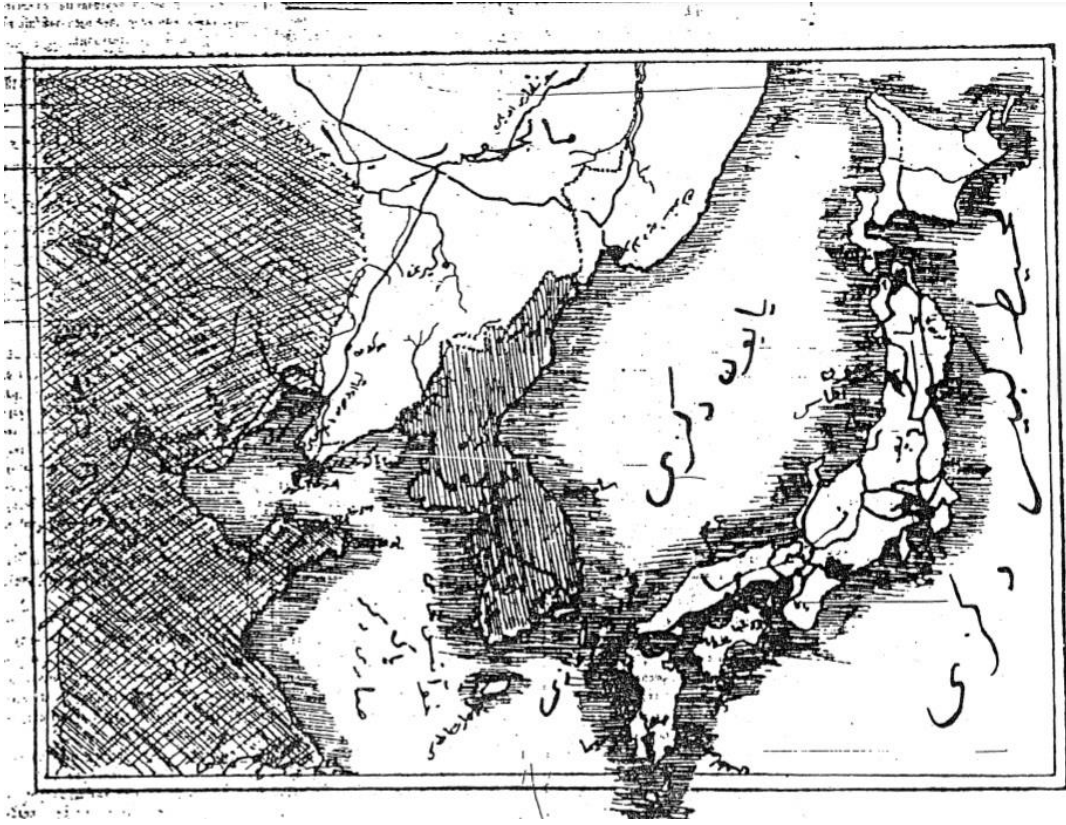
Resim 4 (Tercüman, Top Zamanı, 1322 Şevval19, Nr.99, s. 200).

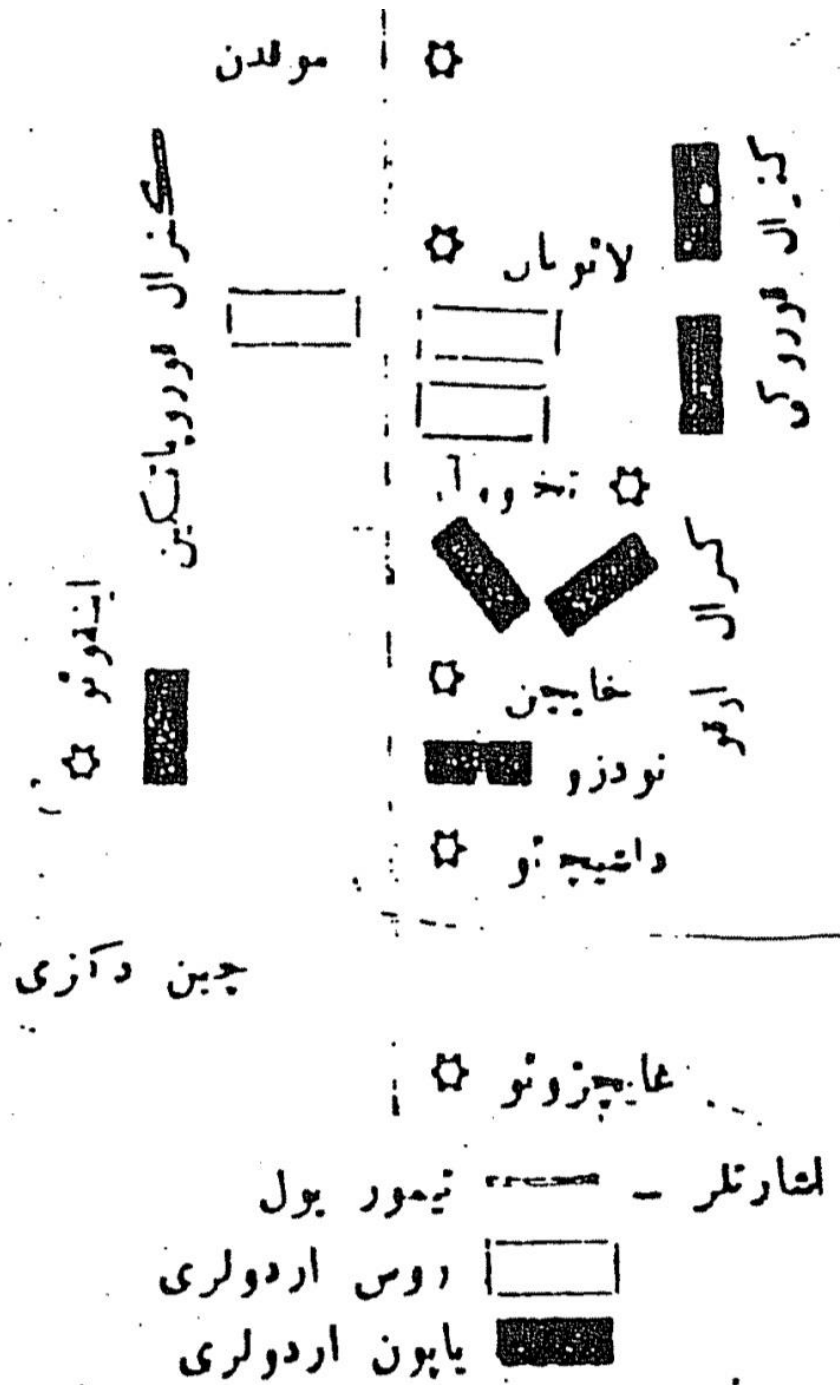
Resim 5 (Tercüman, İngiliz Milleti, 1324 Zilkade 8, Nr.139, s. 3).

Resim 6 (Tercüman, Port Artur Müslümanlar, 1322 Ramazan 10, Nr.89).

Resim 7 (Tercüman, 1321 Zilhicce 10, Nr.13).

Resim 8 (Tercüman, Meydan Harb Ahvali, 1322 Cemaziye'l- evvel 27, Nr.60).¹⁰⁰

¹⁰⁰ Mançuryada'ki vuruşmaları anlatmak için kullanılmıştır.

3. BÖLÜM

TERCÜMAN GAZETESİNDE YÜKSELEN JAPONYA

3.1 MODERNLEŞME YOLUNDA İLERLEYEN JAPONYA

Tercüman gazetesindeki Japonya ile ilgili haberlerin büyük bir çoğunluğu daha önce de belirtildiği gibi Japonya'daki terakki haberleridir. Önceleri gazetede ki Japonya haberleri Asya ülkesi olarak büyüyen devlete olan beğeni haberleri olarak verilir daha sonra Batıyı yakalayan Asya ülkesini takdir eden haberler olarak değişmiştir. Japonya'nın Çin ve Rusya hükümetleri ile yaptığı muharebeyi kazanması üzerine Tercüman'daki Japonya haberleri Batılı devletleri dahi birçok alanda üstün gelen ülke konumundadır. Gaspıralı'nın Japonya'ya bakışı kendi geleneklerini koruyarak batının teknolojisini alarak başarıya ulaşmış bir ülke şeklindedir. Bu sebeple İsmail Gaspıralı Bey Tercüman'da yayınladığı haberlerde Japonya'nın başarılı ıslahatlarını Müslüman halklarının da ders alarak Japonya gibi terakki gerçekleştirmelerini sıklıkla dile getirmiştir.

Meiji yönetimiyle birlikte Batı'ya özgü bilgiler edinmeye yönelik yoğun bir arayışa giren Japonya yurtdışına giden öğrenci sayısını sürekli artırdı ve yabancı dil okulları açtı (Hane, 2021, s. 129). Tercüman'ın 1307 Rebiül evvel 8 (2 Kasım 1889) tarihinde Almanya'daki harbiye mekteplerinde eğitim alanlar öğrencilerin pek çoğu Osmanlı, Çin ve Japon olduğu belirtilir (Tercüman, 1307 Rebiül evvel 8 Nr.36, s. 76). Batı'ya ait birçok kitap çevrildi ve Avrupa'dan pek çok uzmanlar getirilerek Japonya'da eğitim verdiler. Japonya'nın Avrupa'dan gelen uzmanlara bakış açılarını içeren haberler mevcuttur. Bu haberler de Japonya, Avrupalı uzmanlardan her şeyi öğrenmek için büyük çaba sarf ettikleri her şeyi öğrenince yavaş yavaş sayılarını azaltıp yerlerine kendi uzmanlarını yerleştirdiklerinden bahsedilir (Tercüman, Yapon Kavmi, 1321 Zilhicce 7, Nr.12). Japonya'da yaşayan Avrupalı olan İngiliz gazetelerinde sarı Japonların Avrupalılardan nefret ettiklerini ve Avrupa'ya geldiklerinde her şeyi çabucak öğrenip Avrupalı gibi davrandıkları lakin memlekete dönünce tam tersi kendi

geleneklerine göre yaşadıklarını tamamen Avrupalılaştıklarını düşünmenin hata olduğunu belirtilen haberler aktarılmıştır (Tercüman, Yaponya, 1322 Muharremül haram 12, Nr.22). Japonya'daki terakkinin sebebi Avrupalılara karşı olan nefret ve husumetlerinin bir neticesidir (Tercüman, 1321 Zilhicce 3, Nr.11, s. 24). Shogun döneminde Batı ile yapılan mücadelede Japonya onların üstün silahlarına karşı kazanamayacaklarını ve onların yardımı olmadan da terakkiyi başaramayacaklarını anlamışlardı. Bu süre zarfında Avrupalılarla iyi geçinmek zorunda idiler (Tercüman, Yaponya ve Yaponlar Hakkında , 1322 Rebiül ahir 14, Nr.48). Avrupalılardan her şeyi öğrenen Japonya'nın kısa süre de onlarla rekabet edebilir hale gelmiştir (Tercüman, Yaponya ve Yaponlar Hakkında , 1322 Rebiül evvel 23, Nr.42). Haberlerin çoğunda Japonların Avrupalılara yaklaşımı onlardan istifade ederek terakki etmeleri böylece onlardan kurtulmak gayesinde olduklarından bahsedilmiştir. Tercüman'da Japonya'nın terakki haberlerinin üzerinde durulan bir konuda hem Avrupalılaştıkları hem de kendi geleneklerini korudukları meselesidir. Bu konu tıpkı Osmanlı hükümetindeki Japonya'daki yükseliş yorumları ile aynıdır.¹⁰¹ Bu konu ile ilgili haberler çoktur lakin 1327 Zilhicce 18 tarihinde 51 numaralı sayıda İsmail Bey Gaspıralı bir fotoğraf paylaşarak bu konuya dikkat çekmeye çalışmıştır.

Bu bir resimdir ama nedir? Dikkat buyurun! Şayanı tefekkür ve ibretidir. Bu resim Yaponya'da birinci klas vagonun içidir. Üç Yapon hanımı ve iki Yapon nereye gidiyorlar... Birinci klasda buldukları ağınyadan kibardan yukarı sınıftan olduklarına Yaponların başındaki Avrupa kalpakları "cedidlerden" oldukları ve yane ziyalı maarifmend sınıfından bulduklarına delalet ediyor. Sürat-ı terakki temeddünleri her bir hususda ibraz itdikleri cedit ve intizamları ve Avrupa'nın Amerika'nın fünün ve medeniyetine olan hevesliklerine meşhur olan Yaponlara yahut Japonlara dikkat idin!Şu resim sizlere neler söylüyor? Bana söylediği pek açık pek sadedir: Saatde altmış kilometre (çakarım) yol giden lokomotivi Avrupa'dan aluruz fakat oturacağımız vagonu öz rahatımıza öz adetimize göre yapıyoruz. Avrupa'nın en son bilgilerini tahsil ederiz; en son icadlarını nafi ise kabul ve tatbik ideriz. Fakat bundan ötürü kıyafet-i milliyemizi tebdile ne lüzum görürüz be ne de mecburiyet! Zamanımızın ve Avrupa'nın ulum ve maarifini dar pantolon sürtük ciblerine kiyselerine cem idmeyiz belki başımıza belki başımıza ve gönlümüze topluyoruz. Hatta Avrupa'nın bal yobilerine hacet görmüyoruz. Çünkü milli çay hanelerimiz ve çaycı kızlarımız bizlerce daha güzeldir. İşte böylece papuçları yere bırakub

¹⁰¹ Gerçekte bu durum tamamen farklıdır. Japonya kendi geleneklerini korumada başarısız olmuştur.

yumuşak sed ve minder üzerinde ya diz çöker ya bağdaş kurulur Asya vari rahat rahat otururuz ve Avrupa vari saatde altmış kilometre süratle menzil-i maksuda karşı gideriz hem varırız. Resmin bana dediği budur (Tercüman, Ahval-i Siyasiye, 1327 Zilhicce 18, Nr.51).

İsmail Bey Gaspıralı resmi yorumlamasında ve diğer haberlerinde o dönemdeki Japonya'nın modernleşme yorumu olan Avrupa'nın teknoloji ve eğitimini alarak kendi geleneklerini koruyarak modernleştikleri görüşünü bu resimle vurgulamıştır.

Resim 9¹⁰²

¹⁰² Gazetede ki bu resmi yayınlamamda bana yardımcı olan Ziya Çatma Beyefendiye teşekkür ederim.

İsmail Bey Gaspiralı eğitime çok önem verdiği için Japonya'daki bu alandaki gelişmelere de yer vererek okuyucularına Japonya'nın eğitim ıslahatları üzerinden mesajlar vermiştir. Tercüman'ın 1326 Receb 16 (14 Ağustos 1908) tarihinde Japonya'da ki hükümet ve mahalli idareler tarafından açılan mektep sayılarını 237.180 adet vererek hususi adamlar tarafından ise 998 adet talebeler ise 62.246.354 olarak verilir. Kız ve erkeklerin ibtidailerden (ilkokul) sonra da birlikte okuduklarından bahsedilir (Tercüman, Yaponya'da Mektebler, 1326 Receb 16, Nr.57). Meiji Dönemi'nde eğitimde büyük reformlar yapıldı birçok okul açıldı gazetede matbuat alanındaki ve kütüphanelerdeki başarıları ile ilgili olumlu haberler yapılmıştır. Tercüman'da *İkdam* gazetesinden alıntı yaparak birçok okul açıldığı ve mezunlarından da arttığı bir kısmının ise darülfünuna devam ettiği bir kısmının ise boş gezerek hırsızlık yaptığı Rus-Japon muharebesinden sonra birkaçına tesadüf edildiği Japon gazeteleri hükümetten çare istediği yazılmıştır (Tercüman, 1324 Zilkade 21, Nr.145, s. 4) . Tercüman'da Japonya'daki eğitim ile ilgili haberlerin bir kısmı doğru olmakla birlikte tam olarak gerçeği yansıtmaz. Japonya'da 1879'da çıkarılan kanun ile ilkokul düzeyinde erkek ve kızlar ayrı okullara gidilmiştir. 1895'te kızlar için ancak 37 okul mevcuttur. Haberin verildiği yıl 1908 yılına ait kadınlar için ilk yüksekokul ise 1911 tarihinde kuruldu. Eğitim Bakanlığının 1899'da belirttiğine göre kızlara yönelik eğitimin amacı onları "iyi eş ve akıllı anne" olmalarını sağlamaktı. Bu sebeple eğitimlerinde ev yönetimi ve becerilerine ağırlık verildi ve matematik, fen ve yabancı dil dersleri sınırlı tutuldu. Zamanla kadınlar ilkokul öğretmenliği yapabilmelerine izin verildi.¹⁰³ Yükseköğretimdeki kadın sayıları II. Dünya Muharebesi sonuna kadar düşük kaldı. Bu durum çiftçi ve işçi ailelerin erkek çocukları içinde geçerli idi. (Hane, 2021, s. 153).

¹⁰³Gazetede bahsedilen dönemlerde Japonya'daki kadınların farklı meslek gruplarında eğitim alma ve çalışması sınırlı idi. Takahashi Mizuko (1852-1927), Japonya'da tıp doktoru olan ilk kadındır. Hükümete birkaç kadınla beraber dilekçe vermiştir ve hükümet 1884 'te izin vermiştir. Tıp fakültesine başvurusu reddedilmiştir. Üç gün üç gece oturma eylemi yaptı ve 1887 yılında hekim olmuştur. Bkz. Mikiso Hane, A.g.e. s.13.

Başlangıçta Japonya, Batıyı örnek alan liberal eğitim modelleri zamanla milliyetçiler tarafından eleştirildi ve giderek devlet kontrolüne girdi. Eğitimde amaç devlete hizmet edecek itaatkâr ve vatanperver insanlar yetiştirmek. Meiji döneminin eğitimdeki en önemli özellikleri olan vatanseverlik, itaat, ödev ve Şintoist değerlerdir. Tercüman'ın 1325 Zilhicce 28 (1 Şubat 1908) tarihinde yayınlanmış olan Japonya eğitim fermanında bu durum görülür:

“Yaponya mekteb ve medreselerde başlanıldıkda bütün muallimler ve şakirdler toplanub ekteb müdiri tarafından ta'lim hakkında Mikado'nun fermanı okunur. Bu ferman Yaponya maarif nezareti tarafından bütün mekteplere neşr idilir. Âli mekteblere verilen fermana Mikado'nun öz imzası vardır. Eğer isterler ise âli mekteblere Mikado'nun ve zevcesinin de resimleri viriliyor. Bu resim en muhterem mevki' asılarak hürmet olunuyor. Şayed Mikado'nun resmi olan hanede yangın zuhur iderse her şeyden önce resmin kurtarılmasına çalışılıyor ve bu hususda büyük fedakarlıklar idiliyor... Bu sene neşredilen fermanın tercümesi şudur:

...Ey aziz tebalarım!

İvinize ihsan idiniz kardaşı ve akrabanıza muhabbet kılınız birbirinize vefalı ve riayetkar olunuz. Vakar ve i'tidal ile yaşayub cümle insanlara hüsnü muamelede bulununuz. İlim isteyiniz zanatın terakkisine çalışınız aklınız kuvvetlenür ahlakınız düzelir. Maslahat-ı umumiyeye ictihad idiniz. Vatani vatan kanunlarını muhterem tutunuz. Zaruret oldukda vatan için şecaat ve fedailik gösteriniz. Nice yüz belkide bin asırlardan beri devam iden hükümetimizin yardımcısı olmağa çalışınız...” (Tercüman, 1325 Zilhicce 28, Nr.4, s. 4).

Yayınlanmış olan bu femandaki ifadeler Japonya'daki eğitimin en önemli amaçları “vatanperver ve itaatkâr vatandaş” vurgulanmıştır.

Tercümanda Japonya aile yapısı ile ilgili haberler de verilmiştir. Önceden kızlarını satma gelenekleri olduğunu kadınların her haktan men edildiğini yeni kanunlarla beraber kadınların da insan olduğu ve haklarının tanınmasından bahsedilir (Tercüman, 1321 Zilhicce 7, Nr.12) . İsmail Bey Gaspıralı, 1325 Şevval 22 tarihli sayıda Mısır'da çıkan “El Ceride” yayınındaki Japon ailesinin anlatıldığı haberi alıntıyla “Yaponya'da Aile” başlığıyla yayınlamıştır. Gaspıralı ailedeki eğitiminde önemli olduğunu bu haberde vurgulamıştır: “Bir milletin terakki ve teallisi o milleti teşkil iden

ailelerin içinde büyüyan evladların terbiyesine bağlıdır”. Alıntı yapılan haberde ise Japonya arasında er ve hatun arasındaki münasebetin diğer milletlerden farklı olduğu kadınların siyasi işlere asla katılmadığı erkeklerin de ev içindeki işlerine müdahale etmediği yazılmıştır. Japon kadınları arasında Avrupa’yı taklit edenlerin sayısının çok az olduğu belirtilir (Tercüman, Yaponya'da Aile, 1325 Şevval 22, Nr.74). Japonya’da aile ve kadınlarla ilgili haberler hakikatle örtüşmez. Fukuzawa aile sistemini Konfüçyüsçülerce öğretilen baba ve oğul değil karı-koca arasındaki ilişki üzerine oluşturulması gerektiğini savunmuştur. 1898 Meiji Medeni Kanununa göre geniş aile reisine aile üyeleri üzerinde çok etkili bir konumdadır: Aile mülklerini denetleme, tüm aile üyelerinin oturma yerini belirleme, evlilikleri ve boşanmaları onaylama ya da reddetme hakkı verildi. Kanun hükümlerinden birinde “ kötürumler, engelliler ve kadınlar herhangi bir hukuki işlem yapamayacakları yazılıdır (Hane, 2021, s. 150-151).

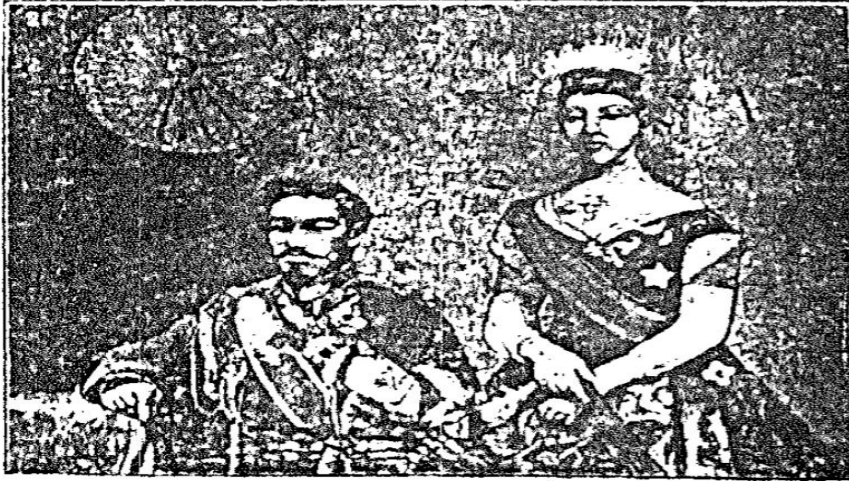
Japon halkının tabiatlarıyla ve davranışları ile ilgili haberleri sayısı çok fazladır. Bu konudaki haberlerin büyük bir kısmı ilginç ve takdir eden bir üslupla yazılmıştır. Daha önceki bölümde bahsedilen Japon-Rus muharebesi haberlerinde de Japonların Rus esirlere karşı tavrında bu üslup vardı. Japonlar ile ilgili haberlerde dikkat çeken özellikleri arasında vatanperver oluşlarıdır. Bu duruma bir örnek olarak 8 Nisan 1904 senesinde 58 numaralı sayıdaki haber verilebilir. Bu haberde Rus- Japon muharebe esnasında yabancı basından alınan haberlerde Japonya’nın muharebe masrafı için vergileri artırdığı ve bir kez de dışarıdan borç aldığını tahminlere göre ise bir daha borç almayacağı yönündedir. Sebebi ise Japon halkının çok vatanperver olduğu ne yapıp ne edip o parayı bulur ve muharebeyi yarıda kesmezler yorumu yapılmıştır (Tercüman, 1322 Cemaziyel evvel 22, Nr.58, s. 118). Bir Fransız yazarın, Japonların vatanperverliği hakkındaki yazısı alıntılanarak şu haber yazılmıştır: “...Muharebeden evvel idi. Bittesadüf Yaponya’nın meşhur zengini milyarlar sahibi Baron İwasaki’ye¹⁰⁴ rast getirdim. Milyonlarını harb levazımına virmeyi bekleb duruyordu. Harç levazımı

¹⁰⁴ Yukarıda bahsedilen Japonya aile şirketi olan Mitsubishi aile üyelerinden biri olmalıdır.

içün edilen karzın mikdarı paranın İwasaki'yi yalnız bir kendisi virecek olduğu vakit hükümetlerin buna razı olmadığından muma ileyh gayet me'yus ve mahzun olmuş” (Tercüman, Muharebeden Ötürü, 1322 Rebiül ahir 17, Nr.49).

Japonların muharebeden dolayı Rusya'ya karşı bir kin beslemediklerine dikkat çeken haberler de yapılmıştır. Muharebe esnasında Japonların evvelden devam eden Rusya'daki kütüphane ile kitap alışverişine devam ettiklerine karşı yaşanan taaccübe geçen bölümde bahsedilmişti. Bu hususta bir diğer haber de Rus âlimlerinden Şark medresesinin müdürü Japon âlim ve medreselerini öğrenmek için Japonya'ya gönderildiği, Japonlar tarafından hoşça karşılanmış ona lazım olan ilim ve fenni öğretmeye hazır olduklarını belirtmişler ve muharebeden ötürü hiçbir düşmanlık göstermemişlerdir (Tercüman, 1324 Muharrem 12, Nr.17, s. 2). Japonya ile ilgili haberlerin çoğunluğunda başarılı işler yapan ülke imajındadır. Japonya ıslahatlar yaptığı sanayi, eğitim, ticaret ve aile gibi pek çok alanda İsmail Bey Gaspıralı'nın takdirini kazanmıştır.

3.1.1 Japonya ile İlgili Ekler

Resim 9 (Tercüman, 1330 Şaban 26, Nr. 31).

Resim 10 (Tercüman, 1330 Ramazan 3, Nr.32).

تَرْجُومَانْ

سیاسی، ادبی، اقتصادی، علمی مجله

XXVII годъ
"ТЕРДЖИМАНЪ"
№ 15
7 Апрель 1909 г.
Г. БАХЧИСАРАЙ
ممالك اجنبیه ایچون سبهك بدلی
اون ایسکی فرانسی
التي ایقی آلتی فرانسی
بر نسیخهسی ممالك عثمانیه ده ۲۰ بارده

سیاسی، ادبی، اقتصادی، علمی مجله
نومرو ۱۵
ربیع الاول ۲۹ - سنه ۱۳۲۶
آپرل ۷ - سنه ۱۹۰۹
سنهك بدلی دورت روبله در
التي ایقی ایسکی روبله در
مقننه بر دمه نشر اولنور
باشیمسرای - قریم
بر نسیخهسی روسیه ده ۵ قایمکدر

استانبول بردن قاریشوی،
تیزدن یاشدی

حقوق بیه بونک منانه قلم اولمیشدن اسک
اهول سابهنده قزاقاری قایبان بر چو
مرتکب و خشیه و بواره. مناسبتی اولانلری
اصوله دشمن و برنجی فرستده آتیق حاله
حاضر بولمیشد قاری طبیعیت.
اصول مشروطه ملت ادارسی دیمک اوا
تغندن مائیک بیت‌المالنه. وقتنه قار
ایده سکان خیانتاره محل قالدیرلیمه
بدهیدر. زمامزده عالم اسلامک هر طرفه
کوردلیکی کسی استانبولده دخی اسک
و کوزه که با شرع شریفه با موافق سو
وقفتن توری «آریاق» لر. بیت‌المالده
دیه‌لرته باغلا وای آریاق. وای آقه
دیدکاری بکه تعیب ایلمز.
طیبه علوم آرمسنده دیانسی تحصیله
اینبوب چالشانار بولمیشدی کسی خدمت
دن قورتمق ایچون مدرسه کوشلرینی
و وطن ایذبوب عمرارینی چورید
اولمیشدی معاومندر. ملت مجلیسک بو
«طیبه» به دائر تاثیر نظامیسی
خوشنه کلمه‌جکی آشکادور.
اداره مشروطیسی و ملت مجلیسی
بارده کتج ترکار یعنی اتحادیون
اولمیشدن بونارک «دشمنت بوزدقاری

نظری رفعت بانا ماننده انا اولمیشی. مجلس
میسوتن جمع اولنمیشی فقط رئیس احیدر
باک و اتحادیونک الک مقنن اعشارلی مجله
کلمه‌بار، مجله قوبانغی بر خانی مشاوره
ده بولمیشدن سوکره بر توری قرار ویرم
میوب ایرتمسی کومی اجتماعه قرار ویروب
داغلمیشی.
انقلابچار اتحادیون غزیه لرین «ملطین»
& «شورای امت» ادارلرینی و اتحادیون و
عسکری و خاندان قاونی باصوب بولمیشدی
ایشی باره ملیوب، کافدارلی و قنقلری پارا
«شریعت استیز» بر دمیسی آرقسنده نه کسی
ایش چوریلدیکی کوشنردار.
یکی تعیین اولنان وکلا اداره مشروطه
مصدقته بولمیشدی ملت مجلیسه عرض و
جمله ایلی خانه لر خیر ویردی. واقعا اصول
اداره مشروطه و بر خانه لر قارشو اختلا
آغزیدن دخی بر سوز ایشلمیشدی بوقدر.
عسکرک النده عادتندن زیاده آقجه کورلمشده
استانبولک آبریل (نشان) بر اختلالنده دفته
آله‌جق و قهار بونارد، تهرام اراده بر چوق
توری خیرلر و قهار کوردلی ایسه بر چوق
مبالغه‌لی در.

سی استیز. صدر اعظم حامی باشی و دیشی
میوتن احمد رضا کی استمز به دنازی ایله
سبب حرکتارینی ظاهر ایشمار. امالیدن. علما
دن و طایه دن بر مندار آدم بو عسکر قوشلوب
بر قاج بیگ مقارنده بر غایهک وجوده
کلمش.
باب سرعسکریده بولنان عسکر ایله آتی
و طویچی بواره قوشلوب شاطاری قوماند.
سنده امره مشطار دورمشار. حکومت هر نه قدر
قان توکدر میوب ایسی اصول ایله یاشدمق
هشتمده بولمیشی ایسه بیوکن کچورکن بش
اون آدم تلف و مجروح اولمش. آبریلک
برنجی کومی اختلال فرقه‌بیه باب عالی و
شیخ الاسلام مقارنده بونابوب آقشامه قدر
ایشی یاشنردار. تبدیل وکلا اعلان ایله
ایشارک شریعت موافق کورچله‌جکی و عد او-
لندی و مراد لرینه نائل اولمش اختلا
توفشک آتوب ابراز سرور ایدرک کچه یارینه
قدر جاده لرده دولابوب آخربسی قیشلايه
خانه لرینه چکامشار.
عسکرک اطاعتنه چیقیدمی، شاطارینه
ایتدیکی ممالک و یاشی بوزدقاری قیاحی غاو
ایلدی، اولان و کچن میج اولمیش عه اولمیشی
و بواره‌جه آبریل ایکیده استانبول راخنمیشی.
انقلابچارک استدیکی سابق صدر اعظم کامل
بانا بردهه قالمو سانی خارجه نظری توفیق
بانا صدر اعظم نصب اولمیشی. توفیق بانا ک
مأمر ولسی باک بر وزیردر. داخیه. مالیه.
بحریه و عسکره ناظرلری تبدیل. خارجه
موسوقادن. نامیوفدن باذمق مکن ایدی.
عبدالرشید افندیک باونجه و باکه اکرکیز
چه بیامدیکندن یاویتادن بللی باشی بر شی
بازمیه‌جیتی خفی دکلمی، زحمت کچوب
توکودن یازدقاری شیلر هرکه. مالمو سطحی
شباردر... بروفسور قراسنوفک «یاپونیا و
یاپوناره» رساله‌سی ترجمه ایله یابوب «بیان الحق»
درج ایلمش اوله ادبیاتمه ده کورول خدمت
ایلمش اولوردی؛ بو حالده دخی عبدالرشید
افندیک سیاحتندن بیه بعض فائده لر مالمو
ایدیوروز. بخصوص چین (قطای) ایچارینه
توشرسه، عربجه سوار اولمیشدن چنده
علمای اسلامدن بر خلی معلومات چیده آلوب
خبر ایله دیاور؛ فقط بو ایروده، یازارسه
اوقوروز؛ بلکه «ترجمان» نه نقل ایدرز.
«بیان الحق» ک ۴۴۶ نیمی نسخه‌سنده
توکسیده راست کتوردیکی ارمنی قیاجی
قاراقاشف آغزندن آمرقاده ایچبارک چوق
آقجه قزاندقاری و بر توبنده ایلیشوب چوق
آلتون بولمیشدی خیر ویریدر. قاراقاشف،
بزم سیاح مالا و محررمزی اوقوردن کچه
اوقوردنیش. اوشکورندکجه اوشکورتمش؛ بو

افندی آق آقچه ظن ایذبوب شوامه‌جه عرض
ایدیوروز:
«قاراقاشف» آمرقاده کونمه اون ایکی
تنهک قدر آقچه نازدر. ایله اوچبوز تنهک
که قدر آقچه نازارغه مکن دکلمی؟ عاقده
آشوا ایچوده خوجه دن ایش. باتار برینه
آیله اون دولار. اون بش دولار مصرف ایدر
مش. البته خدمتده شول سبتده آغراولا
جق. خصوصاً بر آسنده ایشاره ایکی یوز
فوتنن ایکی بیک فوتنه قدر بر توبنده بولنور.
لرمن. بزلک حسابده اوج چاقرومندن ۲۶
چاقرومغه قدر بر توبنه کیدوب آلتون ایزلی
لر. بر توبنده بیک صفوق ایشن. پاریران
ایرتوب قازلردی.»
ایشو معلومات فنیه و صنایعی قاراقاشف
سولمیش؛ عبدالرشید قاضی یازمش. «بیان
الحق» ده نشر ایشمش. وای. قادین اوغلی
ارمنی، وای؛ طرافت و لطفه ایله چک کادی
ایسه یاونیا به آتیق باسمش بر نانا، محررندن
غیری برکس بولمیشدی؛ عبدالرشید افندی
و «بیان الحق» ادارسی موجود جمه میزا.
برلی، اولچواری بیامدیکنی و طبقات الارض
خبر اولمیشدقاری نصل بیامده

بو کولنج خبرلری قبول ایتردک
قادین اوغلی ارمنی وای؛
ایکی یوز فوت اوج چاقرم
اولمور؛ آتیق ۲۹ - ۳۰ سائیندر
فوت ۲۶ چاقرم دکل آتیق ۳۰۰.
ایدیوروز. یکریمی آلتی ورست بر نو
خیالی حکایه لرده بیله تصور اب
حقیقت حالده ایسه بر توبنه صفوقدن
حرارتندن بر ورست توشمک مکن
- یوز الی سائین درنهکله اولاز
معنن اوچاقارنده ماشینار ایله یو
غی هوا سوزوب آدم ایشلمک
اولور... ۲۶ چاقرم قاراقاشف چا
یاونیا چاقرم چیقاری در؛ یاونولا
قیه بوی کیچکنه اولدقارندن
برز ایکندر سائینق اولمق واد
سیاح بولمده معاومات ویرمک
بوده برشی دکادر؛ عجه‌لک
شغولی ایله انسان غفقت ایله
مقاله‌لک ده ایلاروننده عید
توکوده اجرا ایتدیکی مهم بر
ویرینورکه ۲۶ چاقرم دکل نه
دگری قیمی واردر.

دور عالم یا که عبدالرشید افندیک
سیاحتی
آرمزندن سیاحار. درین کوزلی کزوجیار
چیقوب شرق و غربی دولابوب کتف و معاو-
ناتاری ایله ادبیاتمه تزئین ایشلمرک منون،
منصفدومشکر اوله جتی شیهه زدر. «مرآت» ک
و «الفت» ک سابق محرری الحاج قاضی عید-
الرشید افندی ابراهیموفک قزاندن دور عالمه
چیقوب کتدیکی اوج آی اولیور. نانا رست
تیزک عالمارندن و محررلرندن اولان بو آدمک
بولدان «بیان الحق» غزتمنه یازدقاری
کوزدن کچورمکه میزا، چارتمنه آفرین ایله
بیورز لکی دوغری سولمعی بئ بو سیاحتندن
چوق شی ایله ایشیور ایسه که «دور عالم»
چیقمش عبدالرشید افندیسی ایکنندن باشقه
بر مسئله کورمک امیدنده ایله ک.
وقت مکتوباریک برنده مئلايه، دیکرنده
ایشلمکینه، اوچینسنده یاشارله. دوردجیسنده
«ترجمان» ه طاش آتدیغی ناسفله کورلیدی؛
نشان بوق اما بواره شیلر باذمق

Resim 11 (Tercüman, 1326 Rebiül evvel 29, Nr.15).

3.2 OSMANLI HÜKÜMETİ VE JAPONYA

Osmanlı ve Japon hükümeti arasındaki münasebetler Japon tarafının isteği üzerine başlamıştır. 1868 Meiji restorasyonu ile Batılı devletlerle münasebeti geliştiren Japonya Batılılaşma yolunda çalışmalara başlayarak bilgi toplamış ve diğer ülkelerle münasebetleri geliştirmeye çalışmıştır. Japonya bu amaçla da Osmanlı Hükümeti'ne yaklaşmak istemiştir. (Misawa, 2022, s. 131-132). Kaori Komatsu Ertuğrul faciasını araştırdığı çalışmasında Japonya'nın bu amacı görülür: 1875 yılında Japon Dışişleri Bakanı Terashima Munenori, Başbakan Sanjo Sanetomi'ye "... Türkler gayri Hıristiyan batı milleti olarak Avrupalılar ile diplomatik ilişkilerde bulunuyorlar, bu bakımdan Japonlara benziyorlar. Biz de onlardan çok şeyler öğrenebiliriz. Dolayısıyla onlar ile diplomatik ilişkileri açarsak bizim için faydalı olacak..." diye arz etmiştir (Komatsu, 1992, s. 30). Japonlar tarafından İstanbul'a ziyaretler yapılmıştır. 1886 yılında Prens Komatsunomiya ve eşi ile birlikte Mikado tarafından en yüksek rütbeli nişanı II. Abdülhamid'e takdim etmiştir (Misawa, 2022, s. 133). II. Abdülhamid de Osmanlı donanmasından Ertuğrul Fırkateyni harp gemisini Osman Paşa komutası altında hediyeler ve Mikadoya takdim edilecek nişan ile 14 Temmuz 1889'da İstanbul'dan ayrılmıştır. Seyahatini birçok zorluklarla tamamlayan Ertuğrul Fırkateyni'nin komutanı Osman Paşa 13 Haziran 1890'da Mikado'nun huzuruna çıkıp nişan ve hediyeleri takdim etmiştir. (Komatsu, 1992, s. 1-6-13). Ertuğrul Fırkateyni dönüş yolunda çıkan bir tayfun sebebi ile Oshima'nın kenarındaki kayalıklara 16 Haziran saat 21:30 22:00 arasında çarpmıştır. Mürettebattan 500 kişi hayatını kaybetmiş ve 69 kişi de kurtarılmıştır (Misawa, 2010, s. 180). Yaralılar iki Japon firkyeni olan Hiei ve Kongo ile getirilmiştir. Tercüman'ın 1308 Cemaziyelahir 12¹⁰⁵ (23 Ocak 1891) tarihindeki 1 numaralı sayısında *Sabah* gazetesinden elde edilen bilgi ile yaralıları getirenler arasında Shotaro Noda'nın toplanılan yardım paralarını teslim ettiği haberi yapılmıştır:

“Yaponya devleti tarafından İstanbul'a yollanmış iki harb gemisi misafir buldukları gene “Sabah” gazetesinde görüldü. Yaponya Denizi'nde Ertuğrul parahodundan kurtulmuş Osmanlılar mezkur gemiler ile gelmişler.

¹⁰⁵ 1889 yılına ait bazı sayılar bulunup incelendi lakin Ertuğrul ile ilgili haberler mevcut değildi. 1890 yılına ait hiçbir sayı bulunulamadı.

Yaponya'nın memurları Osmanlı vezirleri ve bahriye erkani ile görüşüb İstanbul'u ziyaret itmekdeler. İstanbul ahalisinden dahi pek çok adam Yaponya gemilerini temaşa idiyorlar. Yaponlar mahsus "hoş geldiniz" "buyrunuz" gibi ba'z iltifat Türki öğrenüb gelen misafirleri hoş kabul idiyorlar imiş. Yaponya gazetecilerinden "Noda" Efendi Ertuğrul da gark olan zabitan ve efradın hanelerine iane olmak üzre 18907 frank akçe getirüb iane komisyonuna teslim itmiş. Yaponya'nın imparatoriçesi dahi bu niyet ile hayli hediyeler göndermiş" (Tercüman, 1308 Cemaziyelahir 12, Nr.1, s. 2).

Japonya ve Osmanlı ilişkileri ve o dönemdeki siyasi olayların üzerine yapılan haberler daha çok Japon Rus muharebesinden sonradır. Bu muharebeden sonra Müslüman nüfuzda Japon sevgi ve hayranlığı oluşmuştu. Tercüman'ın 1327 Muharrem 4 (26 Ocak 1909) tarihinde *Yeni* gazetesinden alıntı yapılarak Osmanlı halkında Japon sevgisinin ve muhabbeti artığından bahsedilerek onlardan ders çıkarıp 30-40 yılda yaptıkları terakkiyi kendilerinin de gerçekte uygulamaları gerektiğinden bahsedilmiştir:

"Bilinemez nedendir Osmanlılarda Japonlar hakkında pek amik pek samimi bir muhabbet var.... Memalik-i Osmaniye il Aksayı Şark arasında hiçbir güne münasebet bulunmadığı Osmanlılarda Japonya ve Japonlar hakkında ma'lumat kafiye mevcut olmadığı halde hepimiz Japonları severiz bu muhabbet adi bir his takdirinden değil. Evet Japonları yarım asır zarfında Avrupa medeniyetini tedkik idüb ayıklayub yalnız kendilerine faide bahş cihetlerini mal iden bir Çin'i, bir Rusya'yı mağlub eyleyen bir Amerika'ya meydan okuyan tabiat (?) kat'iyen müsaid olmadıkları halde pek az bir zamanda Aksayı Şarkda mühim bir mevki ticariyye sahip olan Japonları herkes gibi bizde şayan-ı takdir ve hürmet gördükten başka ... bir Şarklı hissi samimiyetle seviyoruz. Ahvali ahire bizi Japonlara bir kat daha takrib itdi. Evelleri ahenk düvelide mühim bir mevki ihrazına muvaffak olan gösterdikleri asar-ı terakki ve temeddün bilhassa kesb itdikleri kuvvet ianesiyle memleketlerinden ecnebi kapitülasyonlarını kaldıran Japonlar bizim için her hususda bir muallim manevidir(?). Tariki ıslahatda terakki itmemiz için en kolay vasıta şu Japonya'nın 30 40 senelik devri-i tekâmülü nasıl geçirdiğini tedkik itmek olacaktır (Tercüman, 1327 Muharrem 4, Nr.3, s. 2).

Japonya açısından bakıldığında ise Osmanlı kamuoyundakinin ilginin tam olarak karşılığı yoktur. Rus-Japon muharebesinden sonra Japonya dünyadaki, güçlü ülkelerden birisi olarak tanınmıştır. Artık Japonya eski dönemindeki gibi, fakir ve ufak bir ülke değildi. Japonlar da artık kendisini, Amerika ve Avrupa ülkeleri ile eşit bir güç olarak görmeye başlamıştı. Bunun bir sonucu olarak Japonlar artık Osmanlı

imparatorluğunu resmi ilişkiler kurulması için acele edilmesi gereken bir ülke olarak görmemeye başlamıştı (Misawa, 2022, s. 135).

Yazılan haberlerde Japonya'nın Osmanlı hükümeti ile ilişkileri geliştirmek istediği görülür ve bu sebeple zaman zaman adımlar atmıştır. Türkiye'ye zaman zaman Japonlar tarafından ziyaretler yapıldığı Tercüman'daki haberlerde görülmüştür. İstanbul'a Türklerin ahvali ve geleneklerini öğrenmek için Japon seyyahlar gelmiştir. Gelen seyyahlar İstanbul'da hürmetle ağırlanmıştır (Tercüman, 1325 Şaban 22, Nr.59). *İkdam* gazetesinden alıntılanan bir haberde Japon bir âlim olan Kejbin(?) Tokokomi'nin İstanbul'a geldiği haberi verilmiştir. (Tercüman, 1324 Cemaziyel ahir 4, Nr.76, s. 3). En önemli ziyaretlerden biri de Japon Prens Koni'nin Osmanlı hükümetine yaptığı seyahattir. Avrupa'da bulunan Prens Koni'nin kâtibi Takeda ve beraberindekilerinin Edirne'yi ziyaret edeceği hariciye sefaretince Edirne vilayetine 07.03.1909 tarihinde bildirilmiştir.¹⁰⁶ Prens Koni'nin bu ziyareti ile beraber Tercüman'da artık Japonya'nın Osmanlı hükümetine elçi açmak istediği haberleri yapılmaya başlanmıştır. 1326 Rebiülevvel 15 tarihinde İstanbul gazetelerinden alınarak yapılan haberde Prens Kuni'nin bu ziyaretinin altında yatan sebep İstanbul'da elçi bulundurulması ve Avrupalılar gibi kapitülasyondan istifa etmek niyetiyle yapıldığı yönündedir:

“Japonya hükümeti öteden beri hükümet-i Osmaniye nezdinde bir sefir bulundurmamak emelinde olmakla bundan evvel bu babda lazım gelen teşebbüsatda bulunmuş ve ancak Avrupa hükümetleri gibi kendilerinin de kapitülasyon usulünden müstefid olmasını talep etmiş. Bâb-ı Âli dahi bi'l cümle kapitülasyonları ilgaya çalışmak üzere iken Japonya hükümeti ile bu hususda ta'ahhüdâtı cedideye girişmesi mümkün olamadığını cevaben beyan etmiş idi. Bu kere ise Japonya hükümeti Devlet-i Osmaniye tarafından serd olunan mütalaanın muhakkak olduğunun teslim ve kabul iderek kapitülasyon usulünden sarf-ı nazar etmiş ve düvel-i muazamadan gayri hükümetler gibi Dersaadet'de bir sefaret ihdasına karar vermiştir. Japonya sefiri Dersaadet'de vürud ider itmez hükümet-i Osmaniye dahi Tokyo'ya bir sefir göndereceği gibi Japonya'nın dört büyük şehrinde dahi şehbenderlikler ihdas iylecektir. Geçenlerde Dersaadet'de bulunmuş Japon hanedan hükümdarından Prens Kuni'nin vuku' bulan ziyareti ve seyahati bu maksada atf idilmektedir” (Tercüman, 1326 Rebiülevvel 15, Nr.13, s. 3).

¹⁰⁶ HR.SFR.04 833 – 86 . Prens Koni'ye Saray-ı Hümayun'da verilecek ziyafette bulunması gereken nazırlar ve saire icap kişilerin davetiyesi de mevcuttur. Bkz: BEO 3511 263308 21.02.1327

Bu görüşmeler yabancı basında da takip edilmiş ve Tercüman gazetesinin 1327 Şevval 22 (6 Kasım 1909) tarihli sayısında *Osmanicher Lyod* gazetesine yazılan haber aktarılmıştır. Bu haberde Rusya'nın bu görüşmelerden dolayı huzursuz olduğu görülür:

“Petersburg'dan Osmanicher Lyod gazetesine yazıyorlar. Epeyce zamandan beri Petersburg'da Hükümet-i Osmaniye ile Japonya arasında bir ittifak akdedileceğine dair vaki vakit şayialar çıkmaktadır. Bu şayiaların ne dereceye kadar doğru olduğu bilinemez: Yalnız bura mahafilinde son derece havf idilmektedir. Atide yazacağımız vakada bu hususu isbar ider: Birkaç gün evvel Petersburg mahafili siyasiyesinde Japonya'nın Petersburg baron (Motono)'nun Türkiye ile ittifak hakkında müzakeratta bulunmak üzere, mütenekkiren Dersaadet'e gittiği ve orada Rusya sefareti memurlarından biri tarafından görüldüğü haberi işitildi. Bu ziyaretin Türkiye ile tecavüzü bir ittifak akdi maksadına matuf olduğu söylendi... Bu havadis her işiten derhl inanmamakla beraber Japonya sefiri Baron Motono'nun Petersburg'dan bir tarafa ayrılmadığı resmen tekzib oluncaya kadar Petersburg mahafili siyasetini sarsdı. Japonya'nın belli başlı gazeteleri bu havadisi yazdıktan maada Hükümet-i Osmaniye Japonya ittifakının Rusya efkari umumisi üzerine nasıl bir sui tesir icra ittiğini de izah itmişlerdir. Mamafih hali hazırda Rusya'nın Aksa-yı Şarkda maruz kaldığı müşkilat nazarı dikkate alınacak olur ise efkari umumiyenin bu asabiyeti bir dereceye kadar mazur görülür.” (Tercüman, Hariciye Haberleri Osmanlı ve Japonya, 1327 Şevval 22, Nr.43, s. 3).

Bu elçilik bulundurmak hususundaki görüşmelerin haberleri 1910 yılında da devam etmiştir. İsmail Gaspıralı Bey Japonya ile Osmanlı hükümetleri arasında bir neticeye varılamayan bu görüşmeleri Tercüman'ın 1328 Recep 8 (16 Temmuz 1910) tarihindeki sayısında eleştirmiştir: “...Yaponya Avrupa devletler gibi tebaasını Osmanlı adalet sistemine emanet itmek istemeyüb Türklerin gözü görmez zamanda Avrupalıların kapdıkları “imtiyazat-ı ecnebiye” yi talep idiyordu. Osmanlılar buna razı olmadılar. 17nci asrın hatası 20nci asırda devam idemeyeceğini zeki Yaponyalılar nasıl anlayamayub iki ayda hal olunacak meseleyi iki sene uzatdılar?” (Tercüman, Hükümeti Osmaniye ve Japonya, 1328 Receb 8, Nr.27). Tercüman'da *Kaspi* gazetesinden Ahmet Bey Agayef'in yazısına yer verilmiş ve Agayef bu durumu ve Japonya ile Türkiye'nin münasebetlerinin geç başlamasını uzunca yazdığı makalesinde mülahaza etmiştir:

“ Bu günlerde İstanbul'da Yaponlardan çok bahs olunuyor. Yakınlarda Müslüman olmuş bir Yapon'un İstanbul'a geldiği buna sebep olsa gerek. Bu yeni Müslüman'ın ismi Ömer Efendi Yamaoka olup mukaddema General Nodzi'nin yaverlerinden idi... Yaponya'nın Türkiye ile münasebeti siyasiye iktisadiye tesisine çokdan arzusu vardır. İki devlet arasında yakın münasebet başlamak niyetiyle bundan 15 20 sene evvle Yaponya'nın

Türkiye'ye heyet gönderdiği hatırlardan çıkmamıştır. Sabk sultan Abdülhamid bu heyete cevaben 580 kişi ile Ertuğrul zırhlısını göndermiş idi. Seferden avdet iderken Eruğrul Tış Denizi'nde gark oldu. Abdülhamid'in müneccimi Ebu'l Hüda bu seferde güya hayırsızlık görüb şayed Sultan bundan sonrada Yaponya ile münasebeti devam itdirirse başına büyük bir kaza (?) vak'a olacağını haber verdi. Ebu'l Hüda'nın bu seferde ecnebi devlet sefaretlerinden birisi tarafından böyle bir fal uydurmaya sipariş aldığı mervidir. Evhamperest ve korkak Abdülhamid ise bu fala inanarak o vakitdenberi Yaponya'nın adını bile istemez oldu. Hatta Rus-Yapon muharebesi zamanında Yaponya ve Yaponyalıların muzafferiyetleri hakkında gazetelerde bir şeyi yazmak bile yasak oldu Sultanın bu halde bulunması Yaponya'nın Türkiye ile münasebet başlanmasına bilakis mani' olmuş idi." (Tercüman, Yaponya ve Osmanlı Münasebeti, 1328 Rebiül ahir 19, Nr.16).

Haberin devamında yeni yönetim ile devlet adamlarının Japonya ile münasebet kurmaya sıcak baktığı ve Tokyo Darülfünuna da öğrenci gönderileceğini dile getirmiştir. İstanbul'da Müslüman olmuş Ömer adında bir Japon'un geldiği konferans verdiği ve Osmanlı hükümetinin kapitülasyonu reddetmelerinde haklı olduğunu kendilerinin de 20 sene önce bu imtiyazlarla ezildiklerini söylemiştir. Bu durumdan ve General Nodzi'nin eski yaveri olan Yamaoka'nın Müslüman olup hacca gitmesi ve İstanbul'da hayli vakit geçirmesinden Japon hükümetinin muhakkak haberinin olduğundan bahsedilir:

"...Türkiye'de resmi Yapon adamı olarak Beyoğlunda mağaza sahibi yalnız bir Yaponlu var idi ki bu zat hem tüccar hem de konsol muavini gibi bir memur vazifesinde idi. İstanbul'da Yapon tebaasının hukukunun himayesi İngiliz sefaretine emanet olunub bu işe lazım gelen talimatı London'daki İngiliz Yapon ilçisinden alınıyordu... Bu adam ekseri vaktini İstanbul'da geçirüb Türkiye'nin büyük ricali ile daima görüşüyordu. Bu kısa boylu fakat utkun(?) tabiatlı Yapon zabiti geçenlerde Bulgar kralı şerefine yapılan asker resmi geçidinde dahi bulunub kendisinin gayret ve faaliyeti ile cümlenin dikkatini celb iylemiştir. İşte Osmanlı Yapon münasebeti bundan ibaretdir. Denilse caizdir... Bu sene Osmanlı talebesinden bir kısmı tahsil için Yaponya'ya gönderilecektir... Yeni Müslüman olmuş Yapon misafiri İstanbul'da birçok Osmanlı bulunan kongransda Osmanlıların kendi taleplerinde haklı olduklarını tasdik itdi... Yaponya'ya avdetinde meselenin bu cihetini izah ve Yaponya efkar-ı umumiyesine ve hükümetine icra-ı tesir iderek büyük Asya'nın şark ve garbında bulunan iki devletin samimiyet üzre aralarında münasebeti siyasiya başlanmasına (?) ve gayret ve vad idildi. Bu zatın bu sene hac şerifde bulunması ve İstanbul'da hayli vakit misafir kalmasından Yapon hükümetinin haberi yokdur denilemez.¹⁰⁷

¹⁰⁷ A.g.e. s.4.

Burada bahsedilen Ömer Yamaoka aslında Mitsutaro Yamaoka (1880-1959) idi. Tercüman'da yazılarına yer verilecek Japon- Türk ilişkilerinde önemli bir isim olan Abdürreşid İbrahim Efendi¹⁰⁸ Japonya'da iken Yamaoka Müslüman olmuş ve Ömer adını almıştır. Ömer Yamaoka aynı zamanda ilk hacca giden Japon'dur. Kendisi Abdürreşid'in de üye olduğu “*Ajia Gi Kai*” (Asya Adalet Derneği) derneğine üyedir. (Misawa, 2012, s. 278-279).

Japonya Müslüman dünyasında kendisine olan ilginin farkında idi ve çıkarları doğrultusunda kendisine olan bu ilgiyi kullanmıştır. Nitekim Tercüman' 1323 Şevval 14 (1 Aralık 1906) tarihinde *İkdam* gazetesinden alıntı yapılarak Japonya'da İslam inancını incelemek için bir komisyon kurulacağı haberi yapılmıştır (Tercüman, Alemi İslam, 1323 Şevval 14, Nr.98). Japonya'da kurulacak olan bu komisyon için başvuruların yapılabilmesi için ilan haberini yayınlaması ve başvuruların Tercüman bürosuna yapılması hususunda İsmail Bey Gaspıralı'ya Japonya'dan mektup gönderilmiştir. Mektup gönderen *Çe-Ço-Ban* gazetesinin başmuharriri Samuraku aynı zamanda Tedikat-ı Diniye Meclisinin üçüncü katibidir. Yayımlanan bu mektupta 24 yıldır yayın yapan Tercüman gazetesinin varlığını Fransızca çıkan bir gazeteden haberdar olduğundan bahsederek ilan metni verilmiştir. Başvuru şartları ise: Rusya ve Orta Asya âleminden bir ya da iki âlim çağrılıyor. Bu âlimler “Tedkikat-ı Diniye Cemiyetine” katılmaları halinde yol masrafları ve günde 15 Rus rublesi hesabıyla senelik maaşları verileceği ve diğer mezhepteki insanlarla tartışacak kadar inancı hakkında bilgili ve Fransızca ya da İngilizce lisan bilmeleridir. Yeterli koşulları taşıyan adaylar Tercüman bürosuna ya da Petersburg elçiliği aracı ile başvurabileceklerdir. (Tercüman, İslam Aleminden, 1324 Rebiül evvel 27, Nr.61, s. 4). Tercümanın 60. Nüshasında Gaspıralı *Çe Ç Ban* gazetesi muharriri Samuraku'ya cevaben yazdığı mektubu Fransızca'dan tercüme ederek yayınlamıştır. Bu mektupta davete icabet edecek âlimler bulunacağını İstanbul'dan bilinen üç alim yollandığı yazmıştır. Sibiryaya demiryolu ile Tokyo'ya adam

¹⁰⁸ Abdürreşid İbrahim Efendi (1857-1844) 23 Nisan 1857'de Sibiryada Tobolsk ilinin Tara kasabasında doğdu. Aslen Buharalı bir Özbek aileden gelmektedir. Babası Ömer Efendi devrin siyasî hadiselerine karışmış bir vatanperver, annesi Başkurt Türkleri'nden Affe Hanım'dır. Abdürreşid İbrahim genç yaşta ailesinden ayrılarak başladığı tahsil hayatını, çevre kazalardaki medreselerde sürdürdü. Medine'deki tahsil hayatından sonra çeşitli âlimlerden ders okuyarak kiraat, fıkıh ve hadis ilimlerinden icâzet aldı. Tekrar Tara'ya döndükten sonra “usul-ı cedid” mektebi açarak ders verdi. 1908 senesinin sonlarına doğru Japonya'ya seyahat etmiştir. Japonya'da birçok faaliyette bulunmuştur.

gönderileceğinin mümkün olduğunu da hatırlatmıştır (Tercüman, Bahçesara'ndan Yaponya'ya Mektub, 1324 Rebiül ahir 26, Nr.60, s. 1-2). Bu konferans için Rusya'da başvuru yapanlar İngilizce ya da Fransızca bilmedikleri için gidememiştir. Tercüman'da bu durum "Bak Bu Hale Ağlama" başlığıyla İsmail Bey Gaspıralı daha önceden böyle bir sonucu beklediğini yazmıştır ve Tahranlı bir âlimin bu görevi üstlendiğini yazmıştır (Tercüman, 1324 Cemaziyel evvel 24, Nr.72, s. 3). Abdürreşid İbrahim Efendi ise bu ilan için Japon elçiliğine müracaat etmiş, elçilik ise bu hususda malumatları olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Abdürreşid İbrahim bu haberi yayınlayan Gaspıralı'ya daha dikkatli haber yayınlamasını yazmıştır. Gaspıralı Japonya elçisinin şüphesiz ihtiyatlı davranarak Abdürreşid'e karşı durumdan bihaber olduklarını söylediklerini belirtmiştir. Gaspıralı, Abdürreşid Efendi'ye başvuru yapmak isteyenlerin Tercüman bürosuna başvuru yapabileceklerinin ilanda yazıldığını ve istenilen dil şartlarını taşıyan bir âlimin başvuru yapabileceğini yazmıştır. Abdürreşid İbrahim'in elçiliğe gitmesinin asıl sebep olarak ise verilecek ruble masrafı olarak gösterilir. (Tercüman, Ülfet Muharririnin Teşebbüsü, 1324 Rebiül ahir 26, Nr.60, s. 2). Bu tartışma iki yıl sonra da tekrar tartışılan bir konu olmuştur. Tercüman'ın 1326 Rebiül evvel 29 tarihinde "*Devr-i Alem Yani Abdürreşid Efendi'nin Seyehati*" başlığıyla tekrar eleştirilmiştir. Bu kez Gaspıralı cevabı kendisi yazmamıştır lakin kimin cevap verdiği belirsizdir. Abdürreşid İbrahim Efendi Japonya seyahatine gitmiştir ve orada bazı bilgiler vermiş bu bilgilerin ise Tercüman'da yanlış olduğu uzun bir yazı ile eleştirilir:

"... Abdürreşid Efendi'nin Yaponca ve ya İngilizce bilmediğinden Yaponca'dan belli başlı bir şey yazmayacağı hafî değildir. Zahmet çekip Tokyo'dan yazdığı şeyler herkesçe malum sathi şeylerdir. Profesör Krasnof'un "Yaponya ve Yaponlar" risalesi tercüme edilip "Beyanü'l Hak'a" derc edilmiş olsa edebiyatımıza daha güzel hizmet edilmiş olurdu. Bu halde dahi Abdürreşid Efendi'nin seyahatinden yine bazı faydeler me'mul idiyoruz...Petersburg'da bulunan Abdürreşid Efendi cenabları Yaponya ilçihanesine koşub yol haracatından ve mutemerin sair hususatından ma'lumat almak istemiş ve "Haberimiz yokdur" cevabını Ülfette yazmış idi. Şimdi Yaponya'da yine bunun teftişinde bulunmuş öz kalemleri ile böyle buyurmuşlar: "Bizim Gasfor Ağanın Yaponya'da Çiçoban idaresinden mektub aldım diyerek attığı essassız yalan (bilmem orada maksadı ne idi) orada öyle bir gazete neşr olunduğunu kimse bilmiyor." Bu gazetenin başmuharriri ismen İsmail lakabı Gasprinski olduğu halde "Bizim Gasfor Ağa" dediğiniz için bir diyeceğimiiz yokdur. Ancak Allah sizi ıslah eylesin duasını ideriz. Çünkü siz bunun ile İsmail'i tahkir

idemezsiz.” (Tercüman, Devr-i Alem Yani Abdürreşid İbrahm Efendinin Seyahati , 1326 Rebiül evvel 29, Nr.15).

Osmanlı hükümeti ise bu konferansa bir aday göndermesi ile ilgili *Tuna* gazetesinden naklen *Hayat* yayınında görülen haberde konferansa gidecek isimler şunlardır: İstanbul’dan Ahmed Mithat Efendi, Maliye Müşaviri Mahmud İsmet Efendi ve Manastırlı İsmail Hakkı Efendi göreve tayin olunup yola çıkacakları yazılmıştır (Tercüman, 1324 Rebiülahir 14, Nr.55, s. 2). *İrşad* yayınından aktarılan bir haber de ise Osmanlı hükümetinden kimsenin gönderilemeyeceği belirtilmiştir: “Yaponya’da Edyan-ı Kongresine Türkiya’dan hiç kimse i’zam olunmadı ve olunmayacaktır. Sebebi ise uzundur...” (Tercüman, 1324 Cemaziyel evvel 19, Nr.70, s. 3). İsmail Bey Gaspıralı Osmanlı Hükümetinin Japonya’daki kongreye birini göndermemesi üzerine sitem ve hayret etiğini yazmıştır. Bunun üzerine Abdullah Cevdet Bey *İctihad* mecmuasında İsmail Bey Gaspıralı’yı eleştirmiş buna cevap olarak da dergideki yazıyı yayınlayarak Gaspıralı şu cevabı vermiştir: “Biraderimiz Abdullah Cevdet Bey... Yaponya’nın tedkik-i edyan kongresine İstanbul’dan bir Müslüman göndermemesine sitem ettiniz bir hayret göstermişdim. Bu hayret (?) han sultan emirin soğukluğuna değil idi bütün heyet-i ictimaiyemizin cansızlığına yankılandığını söyleyecek idi. Lakin ibarelerim anlaşılıyordu hesapatımı lazım derece tercüme idememiş.” (Tercüman, Yaponya’da Müslümanlık, 1324 Ramazan 4, Nr.114). Gaspıralı, Japonya’da yapılacak olan kongreye İstanbul’dan birinin gönderilmemesinin yanı sıra Rusya’daki Müslümanlar arasında dil şartlarını karşılayan biri olmamasını hayret ve sitemle karşılayarak gazetede bu ahvali eleştirmiştir.

Bu konferans haberleri ile aynı zaman aralığında Tercüman’da Japonya imparatoru olan Mikado’nun ve tebaasının İslamiyet’i kabul edecekleri haberlerine yer verilmiştir. İngiliz gazetesi *Morning Post*’tan aktarılan bir habere göre de Japonların İslamiyet’i kabul etmeye meyilli olduklarından bahsedilmiştir (Tercüman, Yaponya’nın Müslümanlığı, 1324 Şaban 5, Nr.102). Tercüman’da İngiltere’de Liverpool şehrinde şeyhülislam olan Şeyh Abdullah Efendi nutuklarından birinde Japonya’dan İslamiyet ile ilgili kitaplar gönderilmesi hususunda birçok mektup aldığını ve Japonların İslamiyet’e muhabbet ile yaklaştığı yazılmıştır (Tercüman, 1324 Rebiülahir 27, Nr.61, s. 4). Delhi şehrindeki Mevlevi olan bir zat Japonların güzel ahlakları sayesinde terakki oldukları ve İslam ve diğer dinle ilgili araştırmalar yaptıklarını kendisinin de İngilizce ’ye çeviri

yaparak dağıtacağını belirterek diğer İslam hükümetlerinin de İngilizce 'ye çevirip göndermelerini tavsiye etmiştir (Tercüman, 1324 Saferül hayr 5, Nr.27, s. 2). Gaspıralı Japonya imparatoru ve tebaasının Müslüman olacağı haberlerini eleştirerek asıl mevzu bahis olanın Japonya'nın ilim, eğitim ve fen ile başardıklarına dikkat çeker:

“Muteber refikimiz “Hayat” İran ilçilerinden almış bir haberinde Yaponya imparatorunun hikmetli düş görüb bütün milleti ile din İslam'ı kabul ideceği görülmüş idi... Bu haberi bir birinden naklen cümle Türki gazetelerimiz derc itdiler. Biz gerüde kaldık... Buna göre zann iderizki tüş görmüş Yaponya'da değildir. İrandadır. Herhalde hayırlı tüş olsun... Mikadonın tüş görmesi ve görmemesi mümkündür. Lakin başka selatini İslam ve eski Müslümanlar hayırlı tüşler görüb dirilmek canlanmak çarelerini izlemek yoluna düşseler hem fena olmaz idi... Gözü açık fikri işlek insaniyeti kavi olan Yapon milleti her türlü hüner ve malumatı izleyüb bulduğu ve gördüğü faydalı işleri ve nizamları kabul itdiği gibi Tüş görmek ile iş olmaz tahsil ve kemal- himmet gerek.” (Tercüman, Mikado'nun Müslümanlığı, 1324 Rebiül ahir 2, Nr.50).

Japonya özellikle Çin ve Rusya'nın bölgelerinde yönetimleri ile sorunlar yaşayan azınlık Müslüman toplulukları barındırmasını avantaja çevirmek niyetinde idi. (Dündar, 2011, s. 150). Bu sebeple bu ilgiyi Japonya başarılı bir şekilde kullanmıştır Mikado'nun ve tebaasının İslamiyet'i kabul edeceği haberleri Müslüman topluluklarının yanı sıra yukarıda değinildiği gibi Avrupa basınında da işlenen bir konu olmuştur.¹⁰⁹

Osmanlı hükümeti ve Japonya haberlerinin sayısı çok fazla değildir. Bunun sebebi Japonya ve Osmanlı Hükümeti'nin ilişkilerinin sınırlı olması ve Gaspıralı'nın Japonya haberlerini verirken tüm Müslümanlar üzerinden örnek gösterip terakki etmeleri arzusundadır. Osmanlı matbuatından Japonya hakkındaki alıntı yapılan haberlerin bir kısmı terakki eden ülkenin örnek alınması ile ilgiliydi. 1327 Ramazan 2 (17 Eylül 1909) tarihli haberde Gaspıralı Osmanlı Hükümeti'nin ıslahata giriştiğini işin çok lakin gerekli miktarda ehli erbab olmadığını söyleyerek Ebuziya Tefvik Bey'in *Tasvir-i Efkar*'da yer

¹⁰⁹ Tercüman'ın 1330 Rebiülevvel 13 (12 Mart 1912) tarihinde de başka bir gazeteden alıntı yapılan haberde Japonya'nın yeni bir din aradığı bu konunun da meclis parlamentosunda bir vekilin gündeme getirdiği haberi yapımıştır. Japon vekil Japonya'nın en önemli sorununun din meselesi olduğunu Şinto, Budizm ve Hristiyanlığa halkın meyletmediği, inançsız Japonların sayısının artarak din ve milli birliğin kalmayacağı için hükümetin bu durumun bir çaresine bakması gerektiğini söylemiştir. Bkz. Tercüman, (1330 Rebiüleevel 13), “Yaponya Din Arıyor”, Nr.8, s.2.

alan “İcad-ı Ehiyet” makalesine yer vermiştir. Bu makalede ise Osmanlının başarılı ıslahatlar yapan Japonya’nın örnek alınması gerektiği yazılmıştır:

“...Eğer biz cidden bir şeyler yapmak istiyor isek bizen evvel bir şeyler yapmış ve semerat-ı nafiasıyla memleketlerini birer gülizar-ı umman ve mesudiyet haline getirmiş olan kavimleri taklid itmeliyiz. Ve bunların da en son tatbikatında bulunan kavmi, mesela (Japonya) piş- nazara almalıyız. Onlar bu hususda mucit oldular, biz hakkıyla mukallid olursak yine şerefdir... Japonlar, Avrupa usulü ma’arifini kabule karar verdikleri gün her türlü masarıfdan kafi miktarda tasarruf tarikini ihtiyar iylediler. İki bin genci beş sene idare idecek ve her sene bu iki bin gence iki yüz ilavesi halinde hasıl olacak meblağ-ı tahsisat-ı ma’arif cetveline kaydeylediler... Eğer biz de gerçekten bir şey yapmak istiyor isek, gerçekten iş yapanları numune-i imtisal addedelim...” (Tercüman, 1327 Ramazan 2, Nr.36, s. 3-4).

SONUÇ

Tercüman gazetesinin elde edilen sayıları incelendiğinde Japonya'ya karşı yoğun bir ilginin mevcut olduğu ifade edilebilir. Tercüman gazetesinde uzak doğudaki Asya kıtasının yeni gücü olan Japonya'nın geçirdiği hemen hemen bütün süreçlerinden bahsedilmiştir. Bu sayede Tercüman gazetesi Meiji öncesi, Meiji döneminin kültürel, sosyal, siyasi birçok yönleri inceleme olanağı sağladı. Muharebe ve Japonya'nın diğer ülkelerle ilişkileri yaşadığı sorunların yanı sıra Japon kültürüne ait pek çok haber vardır: Japon hikâyeleri, Japonların yıkanma kültürü, aile de kadın, erkek ve çocuk ilişkileri, kıyafetleri ve Japon mitolojilerine ait haberlerin varlığı bu ilginin yoğunluğunu gösterir. Japonya hakkındaki haberlerin gerçeği ne kadar doğru yansıttığı sorusu da önemlidir. Haberlerin birçoğu doğrudur, bazıları mübalağa çok azı ve asılsızdır. Japonya hakkında okuyuculara doyurucu bir bilgi aktarımı vardır. Tercüman Japonya haberleri incelendiğinde Japonya'ya karşı haberlerin çoğu olumludur. İlginçtir ki Rusya'nın Japonya ile muharebe yaptığı zamanda bile çok az olumsuz haberler yapılmıştır. Gaspıralı da dönemin birçok aydınının da olduğu gibi Japonya'yı terakki eden emsal ülke olarak görmüştür. Tercüman'da terakki eden Japonya Batı'nın teknolojisini alıp doğunun kültürü ile başarıya ulaştığı görüşü vardır. Aslında ise Japonya modernleşme adına Batı'dan istifade etmek için her şeyi yapmıştır. Rus- Japon muharebesi kamuoyunda Japonya ülkesine olan ilginin dönüm noktasıdır. Bu süre zarfında Rusya, Avrupa ve Müslüman nüfusta Japonya haberleri doğru ve ya yanlış bilgilerin okuyuculara yoğun olarak aktarıldığı görülür. Bu muharebeden sonra da Müslüman nüfusta Japonya'nın nüfuzu artmıştır. Japonya'nın ileride bunu kullanmaya başladığı haberlerde görülmüştür. Japonya, İslam politikalarını geliştirerek Müslüman Japon ajanları da kullanmıştır. Osmanlı hükümeti ile de eşitsiz bir anlaşma imzalamak niyetinde idi. Bu sebeple Osmanlı hükümeti bir anlaşma imzalanamamıştır.

Tercüman'daki Japonya haberlerinin büyük bir bölümü Japonya'nın terakki eden yönlerini içermektedir. Hatta Rus gazetelerinin haberlerini derç ederek okuyuculara aktardığı haberlerde dahi aynı durum geçerlidir. Gaspıralı özellikle içinde buldukları geri kalmışlık için Türkleri uyandırmaktan ziyade Müslümanları uyandırmak niyetinde

idi. Rus-Japon muharebesinde Rusya'nın kaybettiği haberleri verirken ki tavrı diğer vuruşmaları kesinlikle kazanacağını belirterek gerçek ahvali görmezden gelmek şeklindedir. Lakin diğer Rus gazetelerindeki Rus hükümetini eleştiren ağır haberleri ise yayınlamıştır. Bu tavrındaki sebep kendisine ilke edindiği ılımlı yazmak ve sansüre maruz kalması ile açıklanabilir. Bu ılımlı tavır sayesinde de gazetesi uzun ömürlü olmuştur. Lakin Müslümanların geri kalmışlığının haberlerini verirken eleştirmekten hiç de çekinmemiştir onlara kurtuluşu gösterirken emsal olan ülke de Japonya'dır. İsmail Bey Gaspıralı'nın Tercüman'ın 26 Şaban 1330 tarihinde Mikado'nun ölüm haberini verdiği yazısı, Mikado'nun Japonya'sını nasıl algıladığı sorusuna bir yanıt niteliğindedir.

“...Zamanımızın ve zamanelerin en büyük bir padişahı dünyadan çekildi. Zayıf bir milleti güçlü iden bir kahraman, nim ve vahşi bir milleti medeni iden bir hakim yediği rızk şükranına bedel ömrünü milletine bahş etmiş başı taçlı bir fedai, vatanını cennet tebaasını kardaş bilen büyük bir milletçi öldü söndü. Hayır ne söndü ne öldü. Yaponların gönlünde insanların yanında dünya durdukça kalacaktır, yaşayacaktır. Böyle ölümlere öldü böyle sönmüşlere söndü denilemez... Yaponya'nın böyle yıldırımcasına ilerledikleri, zelzele ile götürülmüş yüce dağ gibi yükseldikleri milletin istidadına mevkin müsaadesine haml olunmak ile beraber büyük Mutsuhito'nun fedakarlığına çalışmasının gaye-i aliyyesinin efkar-ı nuranının tesirat (?) büyük iş gördüğü inkar olunamaz... Mutsuhito büyük bir hükümdar idi Mutsuhito daha büyük bir adam idi.” (Tercüman, Mikadonun Vefatına Dair, 1330 Şaban 26, Nr. 31).

Gaspıralı'nın bu uzun yazısında Mikado'nun dönemin Doğu sultanları olan Osmanlı ve İran gibi hükümdarları ile mukayese bile edilemeyeceğini yazmıştır.

Tercüman gazetesindeki Japonya'ya hakkında haberler incelendiğinde zamanla Japonya hükümetine olan güvenin arttığı görülür. 1315 Muharrem 20 (21 Haziran 1897) tarihli 23 numaralı sayıda Amerika'nın Hawaii Adası'nı ele geçirdiği ve Japonya'nın ise bu durumu protesto ettiği haberi vardır: “Gavan Adaları Koşma Amerika ile birleşiyor. Vak'a Japonya'nın işine gelmediğinden protesto idildi. Ne fayda? Amerika Çin değil ki protestodan bir şey çıksın. Protesto süngü ucu ile yazılmadıkça semere virmediği malumdur...” (Tercüman, 1315 Muharrem 20, Nr.23, s. 91). Bu haberde Japonya'nın Amerika'ya mukavemet edemeyeceği belirtilmiştir. Tercümanın 1324 Zilhicce 25(9 Şubat 1907) Japonya ve Amerika arasında Kaliforniya eyaletinde Japon öğrencilerinin kabul edilmemesi ve buradaki Japon esnaflarına olan saldırılar hakkında uzun süre

basında haberler yer almıştır. Tercümanda verilen birçok haberde Amerika'nın Japonya'ya mukavemet edecek güçte olmadığı yazılmıştır (Tercüman, 1324 Zilhicce 25, Nr.9, s. 3). Tercümanda Çin-Japon muharebesinden hemen sonra Japonya'nın Amerika ile mukavemet edemeyeceği yazılırken 10 yıl gibi kısa bir süre sonra ise tam tersi bir algı gelişmiş ve Amerika, Japonya'ya karşı başarı sağlayamayan bir ülke konumunda haberlere yansıtılmıştır. Japonya, Çin-Japon muharebesinde Uzakdoğu siyaset meydanında var olduğunu göstermiş ve Japon-Rus muharebesinde ise artık siyaset dengelerini değiştirecek Amerika'yı korkutan bir güç olarak algılanmıştır. Tercüman'ın uzun ömürlü yayın hayatı boyunca Japonya hükümeti takip edilen bir ülke olmuştur. Tercüman gazetesinin de yükselen güneşi Japonya'dır.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri

HR.SFR.04 833 – 86.

BOA. Y.A.HUS, 176/36.

2. Süreli Yayınlar

Alem-i Nisvan (24 Mart 1906). Nr.4

Tercüman. (1307 Rebiül evvel 8 Nr.36). Ahbarı Hariciye.

Tercüman. (1308 Cemaziyelahir 12, Nr.1). İhbarı Hariciye.

Tercüman. (1308 Şevval 14, Nr.15).

Tercüman. (1312 Ramazanü'l mübarek 14, Nr8). Çin Yapon Muharebesi.

Tercüman. (1312 Ramazan'ül mübarek 20, Nr.9). Çin Yapon Muharebesi.

Tercüman. (1312 Ramazanü'l mübarek 28, Nr.10). Çin Yapon Muharebesi.

Tercüman. (1312 Receb-i şerif 23 Nr1). Çin-Yapon.

Tercüman. (1312 Recebiş'şerif 16 Nr.48). Çin Yapon Muharebesi.

Tercüman. (1312 Şaban-ı şerif 14, Nr.4). Çin ve Yaponya.

Tercüman. (1312 Şaban-ı şerif 21, Nr.5). Çin ve Yaponya.

Tercüman. (1312 Şaban-ı şerif 28, Nr.6). Çin Yapon Muharebesi.

Tercüman. (1312 Şaban-ı şerif 6, Nr.3). Ahbar-ı hariciye.

Tercüman. (1312 Şevval 19, Nr.13). Ahval-i Yapon.

Tercüman. (1312 Şevval 5, Nr.11). Ahbar-ı hariciye İngiltere.

Tercüman. (1312 Şevval 5, Nr.12). Çin Yapon Muharebesi.

Tercüman. (1312 Zilhicce 19, Nr.21). Çin-Yapon.

Tercüman. (1312 Zilhicce 19, Nr.21). İlave-i Tercüman.

Tercüman. (1312 Zilhicce 30, Nr.22). İlave-i tercüman.

Tercüman. (1312 Zilhicce 9, Nr.20). Çin Yapon.

Tercüman. (1312 Zilkade 3, Nr.15). Yaponya ve Çin Sulhu.

- Tercüman. (1313 Cemaziyel-ahir 14, Nr.44). Yaponya.
- Tercüman. (1313 Muharemmü'l-haram 14, Nr.24). İcmal.
- Tercüman. (1313 Muharemmü'l Haram 7, Nr.23). Germanya.
- Tercüman. (1313 Muharremü'l-haram 28, Nr.25). Son Haberler.
- Tercüman. (1313 Ramazan 17, Nr.7). İlave-i Tercüman .
- Tercüman. (1313 Rebiü'l ahir 24, Nr.37). İngiltere ve Nihayet-i Şark.
- Tercüman. (1313 Rebiü'l-ahir 10 Nr.35). Çin.
- Tercüman. (1313 Receb-i şerif 20, Nr.49). Petersburg.
- Tercüman. (1313 Receb-i şerif 27, Nr.50). Çin.
- Tercüman. (1313 Saferü'l- hayr 6, Nr.26). Rusya Politikası.
- Tercüman. (1313 Saferü'l-hayr 6, Nr.26). Yaponya.
- Tercüman. (1313 Şaban-ı şerif 12, Nr.2). Osmanlı Rusya ve Yaponya.
- Tercüman. (1313 Şaban-şerif 25, Nr.4). Hariciye Haberleri.
- Tercüman. (1313 Şevval 1, Nr.9). Uzak Şarkda Terakki.
- Tercüman. (1313 Zilhicce 11, Nr.19). Çin.
- Tercüman. (1313 Zilhicce 11, Nr.19). Moskova'dan Mektub.
- Tercüman. (1313 Zilhicce 25, Nr.20). Yaponlar.
- Tercüman. (1313 Zilkade 20 Nr.16). Odessa.
- Tercüman. (1314 Cemaziye'l-evvel Nr.40). Muhtelif.
- Tercüman. (1314 Muharrem 17 Nr.23).
- Tercüman. (1314 Rebiü'l-evvel 7 Nr.30). Çin.
- Tercüman. (1314 Rebiü'l- evvel 14, Nr.31).
- Tercüman. (1314 Receb 29, Nr.50). Rusya ve Yaponya.
- Tercüman. (1314 Receb-i şerif 1 Nr.46). Siyasi İcmal.
- Tercüman. (1314 Saferü'l-hayr 1 Nr.25).
- Tercüman. (1314 Zilkade 18, Nr.14). Sibirya Timur Yolu.

- Tercüman. (1315 Cemaziye'l-ahir 27, Nr.44). Yaponya'nın Silanhalandığı.
- Tercüman. (1315 Cemaziye'l ahir 27 Nr.44). Çin.
- Tercüman. (1315 Muharrem 20, Nr.23). Hariciye Haberleri.
- Tercüman. (1315 Receb 12, Nr.45). Germanya.
- Tercüman. (1315 Receb 23 Nr.46). İngiltere.
- Tercüman. (1321 Rebiü'l evvel 4, Nr.19). Ahbar-ı Dahiliye.
- Tercüman. (1321 Zilhicce 10, Nr.13).
- Tercüman. (1321 Zilhicce 14, Nr. 14). Telgraf İcmali.
- Tercüman. (1321 Zilhicce 14, Nr.14). Yaponya.
- Tercüman. (1321 Zilhicce 17, Nr.15). Telgram.
- Tercüman. (1321 Zilhicce 28, Nr.18). Muharebenin Birinci Ayı.
- Tercüman. (1321 Zilhicce 3, Nr.11). Koreya ve Yaponlar.
- Tercüman. (1321 Zilhicce 3, Nr.11). Koreya ve Yaponlar.
- Tercüman. (1321 Zilhicce 3, Nr.11). Telgram.
- Tercüman. (1321 Zilhicce 7, Nr.12). Telgraf İcmali.
- Tercüman. (1321 Zilhicce 7, Nr.12). Yapon Kavmi.
- Tercüman. (1321 Zilkade 11, Nr.5). Aksayı Şark .
- Tercüman. (1321 Zilkade 16, Nr.6). Mağul Belası.
- Tercüman. (1321 Zilkade 23, Nr.8). Telgram.
- Tercüman. (1321 Zilkade 23, Nr.8). Telgram.
- Tercüman. (1321 Zilkade 26, Nr.9). Muharebe .
- Tercüman. (1321 Zilkade 30, Nr.10). Beyan Name-i Ali Padişahi.
- Tercüman. (1321 Zilkade 30, Nr.10). Telgram.
- Tercüman. (1321 Zilkade 30, Nr10). Muharebe .
- Tercüman. (1321 Zilkade 4, Nr.3). Bulgarya'da Yapon Askeri Zabitleri.
- Tercüman. (1321 Zilkade 4, Nr.3). Telgram.

- Tercüman. (1321 Zilkade 8, Nr.4). Aksayı Şark.
- Tercüman. (1321 Zilkade 8, Nr.4). Telgram.
- Tercüman. (1322 Cemaziye'l-ahir 18, Nr.66). Telgram.
- Tercüman. (1322 Cemaziyel evvel 22, Nr.58). Yaponya'nın Kuvve-i Maliyesi.
- Tercüman. (1322 Cemaziye'l- evvel 27, Nr.60). Meydan Harb Ahvali.
- Tercüman. (1322 Cemaziye'l-ahir 21, Nr.67). Laüyan Ordugahı .
- Tercüman. (1322 Muharemü'l-haram 19, Nr24). Yaponya'nın Hilekarlığı .
- Tercüman. (1322 Muharemü'l-haram 1, Nr.19). Telgram.
- Tercüman. (1322 Muharemü'l-haram 1, Nr.19). Ahbar-ı Dahiliye.
- Tercüman. (1322 Muharemü'l-haram 1, Nr.19). Telgram.
- Tercüman. (1322 Muharemü'l-haram 12, Nr.22).
- Tercüman. (1322 Muharremül haram 12, Nr.22). Yaponya.
- Tercüman. (1322 Muharremü'l haram 26, Nr.26). Mülahaza.
- Tercüman. (1322 Muharremü'l-haram 30, Nr.27). Hareket-i Harbiye.
- Tercüman. (1322 Ramazan 1, Nr.86).
- Tercüman. (1322 Ramazan 10, Nr.89). Port Artur Müslümanlar.
- Tercüman. (1322 Rebiü'l evvel 9, Nr.38).
- Tercüman. (1322 Rebiü'l ahir 11, Nr.40). Taze İtifaklar Taze Tasvirler.
- Tercüman. (1322 Rebiül ahir 14, Nr.48). Yaponya ve Yaponlar Hakkında .
- Tercüman. (1322 Rebiül ahir 17, Nr.49). Muharebeden Ötürü.
- Tercüman. (1322 Rebiül evvel 23, Nr.42). Muharebe Münasebetiyle.
- Tercüman. (1322 Rebiül evvel 23, Nr.42). Yaponya ve Yaponlar Hakkında .
- Tercüman. (1322 Rebiül evvel 26, Nr.43). Türkiye ve Harb .
- Tercüman. (1322 Rebiü'l evvel 9, Nr.38). Yaponya ve Yaponlar Hakkında .
- Tercüman. (1322 Rebiülahir 14 Nr.48). Yaponya ve Yaponlar Hakkında .
- Tercüman. (1322 Rebiü'l-ahir 17, Nr.79). Muharebeden Ötürü.

- Tercüman. (1322 Rebiü'l-ahir 28, Nr.52). Telgram.
- Tercüman. (1322 Rebiü'l-evvel 2, Nr.36). İcmali Telgramlar.
- Tercüman. (1322 Rebiü'l-evvel 23, Nr.42). Dört Aylık Muharebe.
- Tercüman. (1322 Receb-i şerif 10, Nr.72). Yaponya'nın Ne Kadar Askeri Var.
- Tercüman. (1322 Recebi şerif 17, Nr.74). Hariciye Haberleri.
- Tercüman. (1322 Receb-i şerif 20, Nr.75). Yedi Ay Muharebe.
- Tercüman. (1322 Receb-i şerif 24, Nr.76). Muharebeye Dair Umumi Haberler.
- Tercüman. (1322 Receb-i şerif 24, Nr.76). Yedi Aylık Muharebe.
- Tercüman. (1322 Receb-i şerif 24. Nr.76). Kulak Virülsün.
- Tercüman. (1322 Receb-i şerif 3, Nr.70). Lüyan Muharebesi.
- Tercüman. (1322 Receb-i Şerif 6, Nr.71). Tedabiri Siyasiye.
- Tercüman. (1322 Saferü'l-hayr 17, Nr.32). Ahval-i Harb.
- Tercüman. (1322 Saferü'l-hayr 27, Nr35). Muharebe Meydanından.
- Tercüman. (1322 Seferü'l-hayr 27, Nr.35). Muharebenin Sebepleri.
- Tercüman. (1322 Şaban 16, Nr.82). Muharebe Dair.
- Tercüman. (1322 Şaban 16, Nr.82). Yapon Hilesi.
- Tercüman. (1322 Şevval 15. Nr.98). Ahvali Bahriye.
- Tercüman. (1322 Şevval 27, Nr.20). Telgram.
- Tercüman. (1322 Şevval 29, Nr.102). General Seteselk Hazreti.
- Tercüman. (1322 Şevval 5, Nr.95). Hava Gemisi.
- Tercüman. (1322 Şevval 8, Nr.96). Türk Neden Korkuyor?
- Tercüman. (1322 Şevval19, Nr.99). Top Zamanı.
- Tercüman. (1322 Zilhicce 10, Nr.9). Bir Sene Muhrebe.
- Tercüman. (1322 Zilhicce 17, Nr.10). Sulh Rivayetleri.
- Tercüman. (1322 Zilkade 11, Nr.1). Hayrat.
- Tercüman. (1322 Zilkade 11, Nr.1). Sulh Sözlerinden Ötürü.

- Tercüman. (1322 Zilkade 18, Nr.3). Fransa.
- Tercüman. (1322 Zilkade 18, Nr.3). Telgram Haberleri.
- Tercüman. (1322 Zilkade 25, Nr.5). Telgraf Haberleri.
- Tercüman. (1322 Zilkade 28, Nr.6). Meydan-ı Harbden Mektub.
- Tercüman. (1322 Zilkade 7, Nr.104). Port Artur.
- Tercüman. (1322 Zilkade 4, Nr.103). Meydan-ı Harb ve Aksayı Şark.
- Tercüman. (1323 Cemaziyel-evvel 19, Nr.53).
- Tercüman. (1323 Cemaziye'l ahir 17, Nr.61). Sulh Müşaveresi.
- Tercüman. (1323 Cemaziyel evvel 21, Nr.62). Ahbarı Dahiliye .
- Tercüman. (1323 Cemaziyel evvel 23, Nr.54). Ahbar- Dahiliye.
- Tercüman. (1323 Cemaziyel evvel 30, Nr.56). Osmanlı.
- Tercüman. (1323 Cemaziyel evvel 5, Nr.49).
- Tercüman. (1323 Cemaziye'l evvel 14, Nr.60). Sulh Müşaveresi.
- Tercüman. (1323 Cemaziyel-evvel 26, Nr.55). Bir Atışda Üç Koyan.
- Tercüman. (1323 Cemaziyel ahir 3, Nr.57). Hariciye Haberleri.
- Tercüman. (1323 Muharrem 1, Nr.14). Telgramlar.
- Tercüman. (1323 Muharrem 15, Nr.18). İlim ve Muharebe.
- Tercüman. (1323 Muharrem 15, Nr.18). Telgram.
- Tercüman. (1323 Muharrem 18, Nr.19). Meyda-ı Harb Ahvali.
- Tercüman. (1323 Muharrem 18, Nr.19). Muharebe Haberleri.
- Tercüman. (1323 Muharrem 22, Nr.20). Telgraf Haberleri.
- Tercüman. (1323 Muharrem 8, Nr.16). Telgramlardan İcmal.
- Tercüman. (1323 Ramazan 22, Nr.91). Yaponya'dan Mektub.
- Tercüman. (1323 Ramazan 26, Nr.93). Hariciye Haberleri.
- Tercüman. (1323 Ramazan 29, Nr.94). Çin'de Marif İslamiye.
- Tercüman. (1323 Rebiü'l-ahir 3, Nr.40). Ahir Deniz Muharebesi.

- Tercüman. (1323 Rebiü'ahir 20, Nr.45). Askeri Kumandanlar ve Sulh.
- Tercüman. (1323 Rebiü'l ahir 3, Nr.40). Telgram.
- Tercüman. (1323 Rebiü'l- evvel 29, Nr.39). Telgram.
- Tercüman. (1323 Rebiü'l- evvel 8, Nr.33). Ahvali Bahriye.
- Tercüman. (1323 Rebiü'l-ahir 13, Nr.43). Sulh Müşaveresi.
- Tercüman. (1323 Rebiü'l-ahir 3, Nr.40). Telgram.
- Tercüman. (1323 Rebiü'l-ahir10, Nr.42). Telgram.
- Tercüman. (1323 Rebiü'l-evvel 15, Nr.35). Yapon Bahriyesi Kayde?
- Tercüman. (1323 Rebiü'l-evvel 22, Nr.37). Telgram.
- Tercüman. (1323 Rebiü'l-evvel 5, Nr.32). Aksayı Şark.
- Tercüman. (1323 Recebi şerif 13, Nr.68). Yaponya.
- Tercüman. (1323 Receb-i şerif 2, Nr.65). Sulh.
- Tercüman. (1323 Recebi şerif 20, Nr.70). Tokyo.
- Tercüman. (1323 Safer 13, Nr.26). Türlü Haberler.
- Tercüman. (1323 Safer 20, Nr.28). Telgraf Haberleri.
- Tercüman. (1323 Sefer ,Nr.23). Son Telgramlar.
- Tercüman. (1323 Sefer 20, Nr.28). Yapon ve Amerika.
- Tercüman. (1323 Sefer 27, Nr.30).
- Tercüman. (1323 Şevval 14, Nr.98). Aleml İslam.
- Tercüman. (1323 Zilhicce 4, Nr.4). Hariciye Haberleri.
- Tercüman. (1323 Zilkade 29, Nr.2). Hariciye Haberleri.
- Tercüman. (1324 Cemaziyel evvel 19, Nr.70). Hariciye Haberleri Osmanlı.
- Tercüman. (1324 Cemaziyel ahir 4, Nr.76). İstanbul'da Bir Yapon Alimi.
- Tercüman. (1324 Cemaziyel evvel 24, Nr.72). Bak Bu Hale Ağlama.
- Tercüman. (1324 Cemaziyelahir 1, Nr.75). İdareye Mektub Yaponya'da Esir Olmuş Müslümanlar.
- Tercüman. (1324 Muharemü'l haram 10, Nr.16). Hariciye Haberleri.

- Tercüman. (1324 Muharemü'l haram 24, Nr.22). Hariciye Haberleri.
- Tercüman. (1324 Muharrem 12, Nr.17).
- Tercüman. (1324 Ramazan 4, Nr.114). Yaponya'da Müslümanlık.
- Tercüman. (1324 Rebiül ahir 2, Nr.50). Mikado'nun Müslümanlığı.
- Tercüman. (1324 Rebiül ahir 26, Nr.60). Bahçesara'ya Yaponya'ya Mektub.
- Tercüman. (1324 Rebiül ahir 26, Nr.60). Ülfet Muharririnin Teşebbüsü.
- Tercüman. (1324 Rebiü'l- evvel 23, Nr.46).
- Tercüman. (1324 Rebiül evvel 27, Nr.61). İslam Aleminden.
- Tercüman. (1324 Rebiülahir 14, Nr.55). Türlü Havadis Yaponya'ya Gönderilen Ulema-i İslam.
- Tercüman. (1324 Rebiülahir 27, Nr.61). İslam Aleminden .
- Tercüman. (1324 Receb 4, Nr.89). Rusya'ya Bahriye Gerek Mi?
- Tercüman. (1324 Saferül hayr 5, Nr.27). Alemi İslam.
- Tercüman. (1324 Şaban 5, Nr.102). Yaponya'nın Müslümanlığı.
- Tercüman. (1324 Zikade 1, Nr.136). Yaponya Amerika Rusya.
- Tercüman. (1324 Zilhicce 25, Nr.9). Ahval-i Siyasiye.
- Tercüman. (1324 Zilkade 21, Nr.145). Yaponya'da Mektep Mazunları.
- Tercüman. (1324 Zilkade 26, Nr.146). Yapon ve Müslümanlık .
- Tercüman. (1324 Zilkade 8, Nr.139). İngiliz Milleti.
- Tercüman. (1325 Ramazanü'l mübarek 22, Nr.67). Ahbarı Dahiliye.
- Tercüman. (1325 Şaban 22, Nr.59).
- Tercüman. (1325 Şevval 22, Nr.74). Yaponya'da Aile.
- Tercüman. (1325 Zilhicce 28, Nr.4). Mikadonun Fermanı.
- Tercüman. (1325 Zilhicce 28, Nr.4). Mikado'nun Mekteb Fermanı.
- Tercüman. (1326 Muharrem 5, Nr.6). General Stesil.
- Tercüman. (1326 Rebiül evvel 29, Nr.15). Devr-i Alem Yani Abdürreşid İbrahim Efendinin Seyahati .
- Tercüman. (1326 Rebiülevvel 15, Nr.13). Hükmeti Osmaniye Japonya.

- Tercüman. (1326 Receb 16, Nr.57). Yaponya'da Mektebler.
- Tercüman. (1327 Muharrem 4, Nr.3). Osmanlılar ve Japonlar.
- Tercüman. (1327 Muharrem 4, Nr.3). Osmanlılar-Japonlar.
- Tercüman. (1327 Ramazan 2, Nr.36). Hariviye Haberleri Fevkal'ade Bir Tedbir.
- Tercüman. (1327 Şevval 22, Nr.43). Hariciye Haberleri Osmanlı ve Japonya.
- Tercüman. (1327 Zilhicce 18, Nr.51). Ahval-i Siyasiye.
- Tercüman. (1328 Rebiül ahir 19, Nr.16). Yaponya ve Osmanlı Münasebeti.
- Tercüman. (1328 Receb 8, Nr.27). Hükümeti Osmaniye ve Japonya.
- Tercüman. (1330 Ramazan 3, Nr.32).
- Tercüman. (1330 Şaban 26, Nr. 31). Mikadonun Vefatına Dair.
- Tercüman. (16 Rebiüleevel 1322 Nr.40). Yaponya ve Yaponlar Hakkında .
- Tercüman. (17 Zilkade 1324 , Nr.143).
- Tercüman. (1897 26 Dekabr, Nr.47). Çin, Germany Rusya.
- Tercüman. (1897 Dekabr 25, Nr.48). İngiltere.
- Tercüman. (21 Şevval 1323 Nr.101). Veda'.
- Tercüman. (26 Rebi'ul- evvel 1313 Nr.33).
- Tercüman. (26 Rebiülevvel 1322 Nr.43). Yaponya ve Yaponlar Hakkında .
- Tercüman. (3 Saferü'l-hayr 1324 Nr.26). Hitâme.
- Tercüman. (30 Zilhicce 1312, Nr.22). Ahbar-ı dahiliye.
- Tercüman. (312 Zilhicce 2, Nr.19). Çin ve Yaponya.
- Tercüman. (1322 Rebiülahir 7, Nr.46). Yaponya ve Yaponlar Hakkında .
- Tercüman. (tarih yok). İngiltere'nin Yalnızlığı.
- Tercüman. (Rebiüahir ? 1322 Nr.45).
- Tercüman. (tarih yok). Rusya ve Fransa.
- Türk Yurdu (9 Şubat 1327). Türk Yudcularına, c.I, Nr.7.
- Türk Yurdu (23 Şubat 1327). Türk Yudcularına, c.I, Nr.8.

3.Araştırma Eserleri

- Akkemik, K. A. (2019). *Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi cilt1* . İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akpınar, Y. (2011). Tercüman. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Armaoğlu, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-19148)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Demirhan, S. P. (2016). *Rus-Japon Harbinden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Başarılarının Sebepleri, (Haz: Ali Dündar)*. Ankara: Gece.
- Devlet, N. (2011). *İsmail Gaspıralı*. İstanbul: Başlık .
- Dore, R. P. (1964). Education (Japan). R. Ward, & D. Rustow , *Political Modernization in Japan and Turkey*. Princeton: Princeton University Press.
- Duus, P. (1995). *The Abacus and the Sword: The Japanese Penetration of Korea, 1895-1910* . Berkeley: University of California Press.
- Dündar, A. M. (2011). *Panislamizm'den Büyük Asyacılığa*. Ankara: Ötüken.
- Eberhard, W. (2019). *Uzak Doğu Tarihi*. Ankara : TTK.
- Ebüzziya, Z. (1989). Alem-i Nisvan. İstanbul: TDVİA. c.2.
- Eraslan, C. (2021). On the Similarity of Colonialist Policies Implemented Against the. Aralık, Cilt 85 - Sayı 304 *Bellekten*.
- Esenbel, S. (2012). *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*. İstanbul: İletişim.
- Gordon, A. (1992). *Labor and Imperial Democracy in Prewar Japan*. Berkeley: University of California Press.
- ... (2014). *A Modern History of Japan*. New York: Oxford University Press.
- Hablemitoğlu, Ş. (2015). İsmail Bey Gaspıralı. *Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri 1/ İsmail Bey Gaspıralı*. Bursa: Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayınları.
- Hall, J. W. (1964). The Nature of Traditional Society. R. Ward, & D. A. Rustow içinde, *Political Modernization in Japan and Turkey*. Princeton: Princeton University Press.
- Hane, M. (2021). *Kısa Japonya Tarihi, (Çev. Şükrü Alpagut)*. İstanbul: Say Yayınları.
- Hoyt, E. (1995). *Japonya Asker Bir Ulusun İntiharı*. (Haz. Serpil Demirtaş). İstanbul: Sabah.
- Huffman, L. (2020). *Japonya Tarihi*. (Çev. Cengiz Yücel). İstanbul: İnkilap.
- Hunter, J. (2002). *Modern Japonya'nın Doğuşu*. İstanbul: İmge.

- İriye, A. (2008 c.5). Japan's Drive To Great-Power Status. *The Cambridge History of Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- İshaki, A. (2014). İsmail Gaspıralı ve Zühre Hanım. *Türk Yurdu*, Sayı.327.
- Kırımlı, H. (1996). İsmail Bey Gaspıralı. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi c.13*. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- ... (2010). *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905-1916_*. Ankara: TTK.
- Komatsu, K. (1992). *Ertuğrul Faciası* . Ankara: Turhan.
- Kowner, R. (2006). *The A to Z of the Russo-Japanese*. Lanham: Scarecrow Press.
- Kurat, A. N. (2020). *Rusya Tarihi*. Ankara: TTK.
- Kuşculuo, A. (2009). Japon-Rus Savaşı ve Türkler. *Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükyağcı, E. (2013). *Samuraylar Çağı*. İstanbul: İnkilap .
- Lazzerini, E. J. (1973). *Ismail Bey Gasprinskii and Muslim modernism in Russia, 1878-1914*. Unpublished Doctoral Thesis, University of Washington.
- ... (2004). İsmail Bey Gasprinskiy'nin Tercüman/Perevodçik'i Modernizmin Bir Sözcüsü, *İsmail Bey Gaspıralı İçin* (s. 204-205). (Haz: Hakan Kırımlı). Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.
- Lee, H.-S. (1989). *Osmanlı Japon Münasebetleri ve Japonya'da İslamiyet*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Meyer, M. W. (2014). *Japonya Tarihi*. (Haz:Silya Zengilli). İstanbul: İnkilap.
- Misawa, N. (2010). Abdülhamid Dönemi için Kritik Bir Teferruat:Japon Kaynakları Işığında Ertuğrul Faciası. *Düşünen Siyaset*.
- ... (2012). Abdürreşit ve Japon Milliyetçileri. *Türk-Japon İlişkilerinin Dönüm Noktasında Abdürreşid İbrahim*. Konya: Konya Japon Kültür ve Sanat yayınları.
- ... (2022). Sultan II. Abdülhamid ve Japonlar. M. Özyetgin , V. Engin, D. Hut, A. Yüksel, E. T. Kurt, & G. Açikel içinde, *Sultan II.Abdülhamid ve Osmanlı Modernleşmesi*. İstanbul: Bilnet.
- Özbek, Y. (2017). Sinasos (Mustafapaşa) Duvar Resimlerinde Tarihi Bir Konu. Sayı VII. *Mediterranean Journal of Humanities*.
- Polat, Ü. (2004). Türk Dünyasının Rönesansı: Usul-i Cedid Mektepleri. *İsmail Bey Gaspıralı İçin*. (Haz. Hakan Kırımlı). Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.

Şahin, F. Ş. (2001). *Türk- Japon İlişkileri (1876-1908)*. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.

... (2003 cilt:1, sayı.2). Bazı Arşiv Belgelerinde ve Ahenk Gazetesi'nde Çin Japon Savaşı (1894-1895). *Sosyal Bilimler*.

Türkoğlu, İ. (2004). Osmanlı Devleti'nin İsmail Bey Gaspıralı'nın Faaliyetlerine Bakışı ve Dünya Müslümanları Kongresi Teşebbüsü. H. Kırımlı içinde, *İsmail Bey Gaspıralı İçin*. Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.

Worringer, R. (2014). *Ottomans Imagining Japan*. Palgrave Macmillan.

Yukichi, F. (2006). *Yukichi Fukuzawa'nın Özyaşam Öyküsü. (Esra Üstündağ Selamoğlu)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

4.İnternet Sayfaları

https://visualizingcultures.mit.edu/social_protest_japan/covergallery/pages/trg222_10Aug1905_no61.htm.

https://visualizingcultures.mit.edu/social_protest_japan/trg_essay04.html.

https://visualizingcultures.mit.edu/social_protest_japan/trg_essay01.html.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 07/09/2022</p>
<p>Tez Başlığı : Tercüman Gazetesinde Japon Algısı</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam <u>137</u> sayfalık kısmına ilişkin, <u>07.09.2022</u> tarihinde çalışmam/tez danışmanım tarafından Turmitin adlı İntihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % <u>3</u> 'tür.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. 09.09.2022</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve İmza</p> <p>Adı Soyadı: <u>Fatmana CERAN</u></p> <p>Öğrenci No: <u>N18231491</u></p> <p>Anabilim Dalı: <u>Tarih</u></p> <p>Programı: <u>Yüksek Lisans</u></p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p>UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;">Doç. Dr. Erkin Ekrem _____ (Unvan, Ad Soyad, İmza)</p>

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
HISTORY DEPARTMENT

Date: 09/09/2022

Thesis Title : Japanese Perception in Tercuman Newspaper

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 09/09/2022 for the total of 137 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 3.00 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity Index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

09.09.2022

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Fatmana CERAN

Student No: N18231491

Department: History

Program: Master's Thesis

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

A. Prof. Erkin EKREM

(Title, Name Surname, Signature)

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 07/09/2022

Tez Başlığı: Tercüman Gazetesinde Japon Algısı
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Fatmana CERAN
Öğrenci No: N18231491
Anabilim Dalı: Tarih
Programı: Yüksek Lisans
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Doç. Dr. Erkin EKREM

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>
Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 07/09/2022

Tez Başlığı: Tercüman Gazetesinde Japon Algısı
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Fatma CERAN

Öğrenci No: N18231491

Anabilim Dalı: Tarih

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Doç. Dr. Erkin EKREM

Telefon: 0-312-2976860

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES